

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Filip Fuksa

TREST SMRTI

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Dagmar Císařová, DrSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 11. 9. 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Pardubicích dne 19. 9. 2013

podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěl především poděkovat vedoucí mé diplomové práce - prof. JUDr. Dagmar Císařové, DrSc., za vstřícnost, konzultace a cenné rady při zpracovávání této práce a dále své rodině a přátelům za podporu a pomoc s jazykovou korekturou.

Obsah

Úvod.....	3
1. Pojem a účel trestu.....	5
1.1 Pojem trestu	5
1.2 Účel trestu	6
1.2.1 Retribuční teorie	6
1.2.2 Utilitární teorie.....	8
1.2.3 Smíšené teorie.....	10
1.2.4 Účel trestu v českém trestním právu.....	10
2. Pojem a základní charakteristika trestu smrti	13
3. Je trest smrti přijatelný?	14
3.1 Argumenty odpůrců trestu smrti	14
3.1.1 Právo na život	14
3.1.2 Riziko justiční omylu.....	20
3.1.3 Trest smrti nepřipouští nápravu	25
3.1.4 Riziko zneužití trestu smrti	27
3.2 Argumenty zastánců trestu smrti	28
3.2.2 Trest smrti jako nejúčinnější individuální prevence	33
3.2.3 Odstrašující účinek	36
3.2.4 Trest smrti jako ekonomičtější varianta.....	41
4. Trest smrti v průběhu světových dějin.....	47
4.1 Starověk	47
4.2 Středověk	49
4.3 Období absolutismu	50
4.4 Abolicionistické hnutí v 18. století	51
4.5 Abolicionistické hnutí v 19. století	52
4.6 Meziválečné a poválečné období	52
4.7 Cesta ke zrušení trestu smrti ve 20. století.....	53
5. Trest smrti a jeho právní úprava v dějinách českých zemí	56
5.1 Období raného feudalismu a stavovského státu (od 9. stol. do roku 1620).....	56
5.2 Období absolutismu a kapitalismu (1620-1918).....	57

5.3. Období první republiky (1918-1938).....	59
5.3.1 Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích	59
5.3.2 Zákon č. 19/1855 ř.z., vojenský trestní zákon o zločinech a přestupcích.....	62
5.3.3 Trestní zákon o zločinech a přečinech, zákonný článek V/1878 uherského zákoníku.....	63
5.4 Protektorát Čechy a Morava (1938-1945)	63
5.5 Poválečné období (1945-1948).....	64
5.6 Období let 1948-1961	67
5.6.1 Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.....	68
5.6.2 Politické procesy.....	70
5.7 Období let 1961-1989	70
5.7.1 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.....	71
5.8. Zrušení trestu smrti po listopadu 1989	74
6. Postavení trestu smrti v současném světě	76
6.1 Abolicionistické a retencionistické státy	76
6.2 Statistické údaje o vykonaných trestech smrti za rok 2012	78
6.3 Ratifikace mezinárodních úmluv a jejich protokolů.....	80
7. Trest odnětí svobody na doživotí jako alternativa trestu smrti	82
7.1 Pojem výjimečného trestu a jeho základní charakteristika.....	82
7.2 Podmínky ukládání trestu odnětí svobody na doživotí.....	83
7.3 Podmíněné propuštění.....	84
7.4 Pozitiva a negativa trestu odnětí svobody na doživotí.....	86
7.5 Představuje tedy tento trest dostatečnou alternativou?	88
8. K úvahám de lege ferenda	90
8.1. Trest smrti a veřejné mínění	90
8.2 Úprava trestu odnětí svobody na doživotí	92
Závěr	96
Seznam použité literatury	99
Trest smrti – Shrnutí	107
Death Penalty – Summary	109
Klíčová slova – Key words.....	111

Úvod

Trest smrti je jedním z nejstarších trestů, které lidstvo provází od počátků prvních civilizací. V těchto dobách byl nejpoužívanějším trestem, který se ukládal a vykonával za celou řadu trestů. Ač by se tak na první pohled mohlo jevit, není rozhodně pouze tématem historickým. Není tomu tak dávno, co byl ukládán a vykonáván ve většině zemí světa a i v naší zemi byl zrušen relativně nedávno. V řadě zemí se trest smrti vykonává dodnes a nejedná se pouze o země s totalitním režimem jako např. Čína či KLDK, ale i vyspělé země s demokratickým režimem jako jsou Spojené státy americké a Japonsko.

I když současný celosvětový trend směřuje k abolicí tohoto trestu a ve většině vyspělých zemí, včetně té naší, již byl trest smrti zrušen, přesto je stále živým tématem. Dokumentovat to mohu na příkladu naší země, kde se tento trest těší velké podpoře ze strany široké veřejnosti. Jelikož veřejnost v současnosti volá po zpřísnění trestních sankcí, lze předpokládat, že podpora nejvyššího trestu může nadále narůstat.

O aktuálnosti tohoto tématu svědčí i nedávná volební kampaň při první přímé volbě prezidenta, kde trest smrti byl jedním z témat, ke kterému se kandidáti měli vyjádřit a jeden z nich se dokonce vyslovil pro jeho znovuzavedení. Je tedy zřejmé, že téma trestu smrti nás bude provázet i řadu dalších let.

Názor na trest smrti tradičně dělí jak laickou, tak odbornou veřejnost na tábor odpůrců a zastánců tohoto trestu. Signifikantní je, že převážná část odpůrců i zastánců svůj názor opírá o kategorické argumenty, a jejich argumentace je většinou vystavěna pouze na jediném argumentu, což je podle mne chyba.

Tato práce si proto klade za cíl především shrnout nejčastěji předkládanou argumentaci jak ze strany odpůrců trestu smrti, tak i ze strany jeho zastánců a prezentovat osobní názor autora na přípustnost trestu smrti.

Pro pochopení problematiky přijatelnosti trestu smrti se na začátku své práce věnuji pojmu trestu a jeho účelu, kde se nevyhnu jednotlivým teoriím účelu trestání, dále se budu věnovat i vymezení samotného trestu smrti a jeho charakteristických znaků.

Kromě toho tato práce přináší i pohled na postavení trestu smrti v průběhu světových dějin, kde se zabývá i mezinárodněprávními aspekty abolice trestu smrti. Posléze se věnuje i historii trestu smrti na našem území, kde zvláštní pozornost směřuje k právní úpravě tohoto trestu od vzniku samostatného československého státu až do zrušení trestu smrti na našem území.

Aby tato práce přinesla komplexní pohled na problematiku trestu smrti, všímám si i alternativ k trestu smrti, které upravuje náš právní řád.

V samém závěru pak tato práce nabízí i zamyšlení autora nad možnostmi trestní politiky státu a právní úpravy.

Co se týče použitých metod, ve své práci vycházím zejména z analýzy nejčastějších argumentů v otázce přijatelnosti trestu smrti. Ve čtvrté a páté kapitole jsem potom použil metodu komparace mezi historickými právními úpravami a dále zde též analyzuji příslušné právní prameny. V šesté kapitole pak opět využívám komparativní a analytickou metodu, když srovnávám a rozebírám statistické údaje o počtu uložených a vykonaných trestů smrti v různých státech světa. V sedmé kapitole potom analyzuji současnou právní úpravu trestu odnětí svobody.

1. Pojem a účel trestu

Abychom se mohli podrobněji zabývat problematikou trestu smrti, je nejprve nutné si na počátku vymezit, co je to trest jako takový a jaký je jeho účel. Poznání účelu trestu, nám potom v následujících kapitolách pomůže lépe pochopit podstatu trestu smrti a budeme tak schopni lépe posoudit argumenty, které jsou pro i proti trestu smrti předkládány.

1.1 Pojem trestu

Trest je fenoménem, který provází lidstvo již od vzniku prvních civilizací, jeho existence je spjata s existencí zločinu, s nímž se civilizace ve svých počátcích musela vypořádat.

Trestem rozumíme zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání, je jedním z prostředků státního donucení, jichž stát používá k plnění svých funkcí, především pak k ochraně společnosti a občanů před trestnými činy.¹ Trest se vyznačuje dvěma základními prvky: za prvé je to záměrná újma působená pachatelem a za druhé to je sociálně etický odsudek pachatelova činu. Újma působená pachatelem trestného činu obsahuje zásahy do občanských práv a svobod, zasahuje do osobní svobody občanů, jejich cti, majetkových práv apod. Újma ale nesmí přesáhnout intenzitu nezbytně nutnou k ochraně společnosti a nemá ponižovat lidskou důstojnost. Jde o újmu záměrnou, jejíž uložení a výkon má pachatele a potažmo veřejnost odvrátit od páchaní trestné činnosti.² Sociálně etický odsudek je vyjádřením zavrženíhodnosti porušení stanoveného pravidla chování, vyvození osobní odpovědnosti pachatele, deklarace solidarity s obětí a autoritativní potvrzení platnosti dané normy.³

Na základě pojetí trestní odpovědnosti, která je pojímána jako individuální a nepřipouští odpovědnost za cizí vinu, lze trest uložit výlučně pachateli trestného činu.

---

¹ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. Trestní právo hmotné. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, s. 269

² SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009., s. 9

³ tamtéž, s. 11

Dále podle ustanovení čl. 90 Ústavy a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod o trestech za trestné činy rozhoduje pouze soud. Jiná opatření jako sankce ukládané za přestupky a správní delikty nebo pořádkové pokuty či disciplinární opatření, nemohou být s ohledem na tato ustanovení považována za tresty.⁴

1.2 Účel trestu

Otázka účelu trestu přesahovala odedávna sféru zájmů právníků a kriminalistů. Budila pozornost filosofů, teologů, pedagogů, etiků. Účel trestu v dnešní době je především spatřován v tom, že trest je nutným prostředkem k zachování právního řádu jako základní podmínky pro soužití občanů ve společnosti. Bez trestu by právo zaniklo, bylo by nevynutitelné a stalo by se pouhým eticky závazným souborem norem. Trestáním se má také předejít tomu, aby poškození a další skupiny obyvatel sahalí ke svépomoci a brali spravedlnost do vlastních rukou.⁵

V průběhu dějin byly vytvořeny dvě koncepce o pojetí a účelu trestu, a to retribuční (absolutní) teorie a utilitární (relativní) teorie. Z těchto dvou koncepcí potom vznikly teorie smíšené.

1.2.1 Retribuční teorie

Tyto teorie jsou historicky nejstarší a mezi její stoupence patřil Aristoteles, Hegel či Kant. Teorie vychází především z premisy, že zlo má být odplaceno zlem. Kořeny tohoto pojetí spočívají kupříkladu v představě, že zločin rozhněvá bohy a ti mohou být usmířeni pouze spravedlivým trestem, pachatel je obětován, aby se nemstili na ostatních lidech. Mezi další faktory může patřit starozákonní představa, že člověk zasluhuje utrpení dle míry své nemravnosti. Trest je ospravedlněn samotným spácháním zločinu a nepotřebuje zvláštní zdůvodnění. Pro retribuční teorii je tedy klíčový požadavek, aby uložený trest byl zasloužený, z čehož vyplývá existence jistého vztahu

---

⁴ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 349

⁵ SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009., s. 13

mezi závažností pachatelova jednání a přísností uloženého trestu. Zasloužený je takový trest, který je uložen za spáchaný čin a odpovídá závažnosti tohoto činu. To ovšem neznamená, že újma způsobená trestem se musí přímo rovnat újmě způsobené trestným činem, tedy že se musí uplatnit tzv. lex talionis, tedy pravidlo oko za oko, zub za zub či smrt za smrt. Uložený trest může způsobit méně utrpení, ale jeho výše musí být u podobně závažných trestných činů stejná.⁶

Retribuční teorii můžeme dělit na několik teorií dílčích. Nejryzejší forma retribuční teorie vychází z učení I. Kanta a G. Hegela, pojímá trest jako požadavek spravedlnosti a znovunastolení práva. Kant prohlašuje nutnost uložení trestu za kategorický imperativ a požadavek spravedlnosti, která je nejvyšší morální hodnotou a podmiňuje samu smysluplnost lidské existence. Zasloužený trest je nutno vykonat za jakýchkoliv okolností. Hegel zase tvrdí, že trestem je trestný čin anulován. Vychází z toho, že trestný čin porušuje práva poškozeného, a pokud by po zločinu nenásledoval trest, společnost by tím de facto uznala, že popření práv poškozeného bylo správné.⁷ Další dílčí teorie je postavena na koncepci ztráty práv pachatele, tím že pachatel spáchá zločin, vzdává se svých práv, která mu mohou být trestem odejmuta. Další dílčí teorií je tzv. teorie distribuční, která je postavena na tom, že pachatelé trestných činů získávají na úkor jiných členů společnosti výhodu, která způsobuje nerovnováhu v rozdělení práv a povinností ve společnosti, a právě trest tuto neoprávněnou výhodu pachateli odnímá a znovunastoluje rovnováhu ve společnosti.⁸ Teorie formulovaná lordem Denningem považuje trest za manifestaci nesouhlasu s jednáním pachatele, trest je tedy důrazným společenským odsouzením trestného činu.⁹ V neposlední řadě také existuje teorie, podle které je trest možností k pokání pachatele, pokud trest akceptuje, po jeho vykonání se může „očistěn“ vrátit do společnosti.¹⁰

Zásadní rozdíl mezi retribuční a utilitární teorií je především ten, že v rámci retribuční teorie je vodítkem pro ukládání trestu samotný trestný čin, jeho závažnost a nebezpečnost pro společnost, kdežto utilitární teorie jako vodítko při ukládání trestu

---

⁶ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 34

⁷ tamtéž, s. 36, 38

⁸ tamtéž, s. 39

⁹ FICO, Robert. Účel trestu (filozofické, penologické a právní východiska) závěrečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1992., s. 9

¹⁰ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 44

zdůrazňuje charakter a vlastnosti pachatele nebo možnosti působení na veřejnost. Zatímco podle retribuční teorie za podobný trestný čin dostanou dva různí pachatelé podobné tresty, podle utilitární teorie k tomuto dojít nemusí a uložené tresty se u různých pachatelů, kteří spáchali podobné trestné činy, mohou poměrně lišit.

1.2.2 Utilitární teorie

Utilitární teorie vznikají v 18. století jako odmítavá reakce na koncepcce trestního práva z doby absolutismu, která se vyznačovala krutými a nepřiměřenými tresty, užitím tortury, inkvizičním pojetím trestního řízení, kriminalizací rouhačství a jiných prohřešků proti oficiálnímu náboženství.¹¹ Mezi představitele těchto teorií se řadí např. Cesare Beccaria, Jeremy Bentham nebo Franz von Liszt. Představitelé těchto teorií považují trest za zlo, které může být morálně přípustné jedině tehdy, když bude prokázáno, že újma jím způsobená zabrání větší újmě a utrpení v budoucnosti.¹² Utilitární teorie můžeme dále dělit na odstrašující, nápravné, izolační a restituční.

Teorie odstrašení přikládá význam především odrazení pachatele od další trestné činnosti (individuální prevence), ale také dalších potencionálních pachatelů, kteří mohou být uložením trestu pachateli také odrazeni (generální prevence). Generální prevence by měla být hlavním účelem trestu, protože je jeho skutečným ospravedlněním. Pokud budeme uvažovat o trestném činu, jenž byl spáchán, jako o izolovaném faktu, který už se nebude opakovat, trest nebude účinný. Pokud ale zvážíme, že nepotrestaný zločin ponechá volnou cestu k páčání dalšího zločinu nejen stejnému delikventovi, ale také všem se stejným motivem a příležitostmi, uvědomíme si, že trest, který postihne jednotlivce, se stane zdrojem bezpečnosti většiny.¹³ Zpočátku se vycházelo především z premisy, že čím je trest přísnější, tím účinněji odstrašuje potenciální pachatele. V poslední době se ale ukazuje, že účinnější než přísnost či

---

¹¹ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 19

¹² HUCKLESBY, Anthea a Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2009, s. 84

¹³ tamtéž, s. 84

krutost trestu je spíše stupeň pravděpodobnosti, že bude trestný čin odhalen a jeho pachatel potrestán.¹⁴

Izolační neboli eliminační teorie požaduje izolaci pachatele od společnosti, čímž mu je zabráněno v páchání další trestné činnosti (tzv. zábranná funkce trestu), a je tak zajištěna nejučinnější forma ochrany společnosti.¹⁵ Typickým vyjádřením této teorie je nepodmíněný trest odnětí svobody a extrémní projev této teorie potom představuje právě trest smrti. Záporom této teorie je, že při pouhé izolaci pachatelů bez dalších opatření, může izolace vést k pouhému odložení trestné činnosti, kdy pachatelé mají při návratu do společnosti sklon k opakování trestné činnosti, dále může ve věznicích docházet k další kriminalizaci.

Nápravná nebo též rehabilitační teorie usiluje o nápravu pachatele, který se zdrží další trestné činnosti ne ze strachu před trestem, ale z mravních důvodů; snaze o jeho nápravu pak má odpovídat výkon a délka trestu. Ta to teorie považuje zločin za nemoc, a pokud lze její příčiny spolehlivě diagnostikovat, může být pachatel vyléčen. Je postavena na třech východiscích: Za prvé, pachatelé se liší od „normálních“ lidí a tato odlišnost je přímo spojena s jejich kriminálním chováním. Za druhé je možné pozitivně změnit pachatele skrze určité sociální inženýrství a tato možnost je oprávněná. Za třetí, trest obecně, a speciálně trest odnětí svobody, může sloužit jako prostředek pro takovou změnu pachatele.¹⁶

Teorie restituční pak usiluje o odstranění následků trestného činu, tedy zejména náhradu škody poškozenému, snaží se poškozeného do trestního procesu více zapojit. V našem právním řádu se projevuje v podobě odklonů v trestním řízení, a to např. v podobě narovnání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, kde předpokladem zastavení trestního stíhání je vždy náhrada škody či vydání bezdůvodného obohacení.

Utilitární teorie mají však i své limity. V ryze utilitárním pojetí neexistuje zasloužený trest, jediným důvodem tohoto opatření, které v sobě zahrnuje úmyslné způsobení utrpení a je tedy zlem, je skutečnost, že se zabrání zlu většímu, které by

---

¹⁴ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. Trestní právo hmotné. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2003., s. 276

¹⁵ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 19

¹⁶ HUCKLESBY, Anthea a Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2009., s. 87

nastalo v případě neuložení trestu. Dalším limitem je, že díky značné různorodosti utilitárních teorií může konkrétní výše a druh uloženého trestu záviset na řadě proměnných faktorů a může dojít k situaci, že pachatelé podobných trestných činů nemusí být podobně trestáni, což může vést k nedůvěře společnosti v justiční systém a trestní politiku.¹⁷

1.2.3 Smíšené teorie

Jde o takové teorie, které vzájemně kombinují principy teorií retribučních a utilitárních. Většinou se však nejedná o ucelené teorie, nýbrž rozmanitý souhrn obou základních teorií. Často je těmto teoriím vytýkáno, že se pokouší kombinovat dvě vzájemně nekompatibilní teorie, z čehož pak pramení jejich vnitřní nesourodost.¹⁸

Příkladem smíšené teorie je morálně výchovná teorie vytvořená J. Hamptonem. Podle této teorie trest dává pachateli možnost, aby pochopil důvod zákazu trestaného chování a tento důvod akceptoval. Ideálním cílem trestu tedy je, aby se potrestaný zakázaného jednání propříště zdržel, ne ze strachu před trestem, ale protože uznal jeho zavrženíhodnost. Podle Hamptona však nemá jít o léčbu pachatele, protože ten není nemocný, ale jednal nemorálně, což je mu trestem sdělováno. Rozdíl mezi retribuční a morálně výchovnou teorií je ten, že retribuční teorie chápe trest jako odčinění zla, zatímco podle morálně výchovné teorie plní trest společensky prospěšnou roli a potrestaný z něj může mít užitek, přičemž výkon trestu má být této jeho úloze uzpůsoben. Tato teorie tak chápe pachatele jako osobu s autonomní vůlí, která je odpovědná za své jednání a která je schopna pochopit jeho zavrženíhodnost.¹⁹

1.2.4 Účel trestu v českém trestním právu

Zatímco účel trestu byl v trestním zákoně z roku 1961 definován, nový trestní zákoník z roku 2009 definici účelu trestu neobsahuje. Definice byla nahrazena úpravou

---

¹⁷ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 33

¹⁸ tamtéž, s. 51

¹⁹ tamtéž, s. 54

obecných zásad trestání, které se promítají do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Jedná se o zásady obecné pro všechny trestní sankce, dále zásady týkající se trestů a zásady týkající se ochranných opatření. Mezi základní zásady trestání patří zásada zákonnosti, podle níž je možné ukládat trestní sankce jen na základě zákona (§ 37 odst. 1 TZ), dále zásada přiměřenosti, která stanoví, že sankce musí být adekvátní ke spáchanému trestnému činu, který je hlavním kritériem. Další zásadou je zásada individualizace použitých sankcí, která vyjadřuje vázanost druhu a výměry sankce na konkrétních okolnostech činu, a to jak okolností vztahujících se k závažnosti trestného činu, tak i k poměrům pachatele a možnostem satisfakce poškozených osob. Dále sem řadíme zásadu personalitu sankce, podle níž by sankce měla zasahovat jen osobu pachatele, a její vliv na okolí by měl být minimalizován. V neposlední řadě sem patří zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele a zásada humanity sankcí, která zakazuje ukládat kruté a nepřiměřené sankce a navazuje na zásadu ekonomie trestní hrozby a subsidiaritu trestní represe.²⁰

Naše trestní právo je tak založeno na smíšené teorii trestu, která kombinuje prvky teorie retribuční, eliminační, rehabilitační a teorie odstrašení. Nejdůležitějším účelem a konečným cílem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů, další cíle trestu pak jsou v jistém smyslu tomuto konečnému cíli podřízeny. Trest by měl dále zabránit odsouzenému v páchání další trestné činnosti (tzv. zábranný účinek trestu), vychovávat ho k tomu, aby vedl řádný život a výchovně působit na ostatní členy společnosti. Zábranný účinek může mít podobu fyzického znemožnění určité činnosti nebo podobu výrazných zábran, které určitou činnost ztěžují. Také výchova pachatele k řádnému životu může být dosažena různými prostředky, může jít o opatření přímo sledující výchovný cíl, jako je podmíněný trest odnětí svobody či podmíněné zastavení trestního stíhání, nebo může jít o výchovné činnosti s odsouzeným v rámci nepodmíněného trestu odnětí svobody. Generální prevence se uskutečňuje především prostřednictvím té individuální, je-li pachateli zabráněno v další činnosti, má tato skutečnost vliv i na ostatní členy společnosti, tím že potenciální pachatele upozorní na

---

²⁰ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 351

neodvratnost trestu nebo alespoň pravděpodobnost jeho uložení a řádné občany upozorní na nebezpečnost páchaní trestné činnosti.²¹

Česká trestněprávní teorie nepovažuje za cíl trestu odplatu pachateli trestného činu. Odplata sice není smyslem trestání, nicméně jak zmiňuje O. Novotný, pojetí trestu jako odplaty za spáchaný trestný čin má nemalý význam pro jeho výchovnou účinnost: „*Odsouzený pachatel si musí být neustále vědom toho, že si uložený trest zavinil on sám, ne ovšem tím, že se nechal chytit, ale samotným spácháním trestného činu. Nutno ho přesvědčit o tom, že se trestu mohl vyvarovat tím, že by respektoval zákon a že bylo v jeho silách a jeho povinností zákon respektovat.*“²² Novotný dále uvádí, že trest je odplatou jedině potud, pokud závisí na spáchaném trestném činu a jeho nebezpečnosti pro společnost: „*Nejde o mechanicky chápanou odplatu stejného stejným, to není již možno již proto, že nebezpečnost trestného činu pro společnost a její stupeň je určován i mírou zavinění, pohnutkou, vlastnostmi pachatele a možnostmi jeho nápravy.*“²³ Retribuční teorie se ale v našem trestním právu projevuje při ukládání trestu, kdy jedním z hlavních kritérií pro stanovení druhu a výměry trestu je povaha a závažnost spáchaného trestného činu pro společnost (§ 39 odst. 1 TZ).

---

²¹ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 353

²² NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969, s. 64

²³ tamtéž., s. 64

2. Pojem a základní charakteristika trestu smrti

Trest smrti je v obecné rovině též někdy nazýván absolutním či nejvyšším trestem. Z hlediska současného právního stavu můžeme trest smrti definovat jako státem aprobované usmrcení člověka jako trest za jeho delikt. Důležité je v tomto případě slovo „aprobovaný“, tedy státem schválený. Proto můžeme o trestu smrti, jak je vnímán dnes, hovořit až s existencí prvních starověkých států.²⁴

Jestliže každý trest znamená určitou újmu na některém z pachatelových základních práv či svobod, pak trest smrti postihuje to nejdůležitější právo a tím je právo na život; odtud tedy pojmenování nejvyšší trest.

Charakteristickým znakem trestu smrti je také jeho nevratnost (tzv. ireparabilita). Poté, co je trest smrti vykonán, už případné justiční pochybení nemůže být žádnými prostředky napraveno.

V předchozí kapitole jsem se mimo jiné zabýval účelem trestu a teoriemi, které ho osvětlují, získané poznatky se tedy pokusím aplikovat konkrétně i na trest smrti. Trest smrti v sobě nese především prvky retribuce (odplaty), individuální prevence (eliminace) a generální prevence (odstrašení). Retribuční teorie se u tohoto trestu objevuje ve své ryzí formě (zlo oplatit stejným zlem), což se projevovalo už ve starověku, ale i v posledních dobách, kdy byl trest smrti součástí našeho právního řádu, jelikož byl ukládán převážně vrahům (život za život). Dále se u tohoto druhu trestu důsledně projevuje eliminační teorie účelu trestu (zábranná funkce trestu). Tím, že je pachateli způsobena smrt, je definitivně odstraněn ze společnosti a žádné nebezpečí od něho již nehrozí. V tomto případě je trest smrti nejsilnějším nástrojem individuální prevence. Účelem trestu smrti vždy bylo odstrašit potenciální pachatele, uplatňuje se tu tedy i teorie odstrašení. Proto byly obzvláště v dřívějších dobách popravy prováděny veřejně. Podle mnohých názorů má právě trest smrti nejsilnější odstrašující účinek. Blíže se ale odstrašujícím účinkem budu zabývat v nadcházející kapitole. Jako trest definitivní nesleduje nápravu pachatele, prostor tu tedy logicky nemá teorie rehabilitační.

---

²⁴ Trest smrti. In: *Pražský studentský summit* [online]. AMO, 2009 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

3. Je trest smrti přijatelný?

Otázka, zda je nebo není trest smrti přijatelný, není ani tak otázkou právní, ale především otázkou etickou, ale též otázkou filozofickou, politickou či sociologickou. Na tuto otázku není jednoznačná odpověď a tato otázka již delší dobu rozděluje jak odborníky z řad právníků, kriminologů, penologů, sociologů, filozofů, tak i laickou veřejnost na odpůrce (tzv. abolicionisty) a zastánce trestu smrti (tzv. retencionisty). V této kapitole proto shrnu a porovnáám argumenty, které jsou odpůrci a zastánci trestu smrti nejčastěji předkládány, a ke každému argumentu připojím i vlastní pohled.

3.1 Argumenty odpůrců trestu smrti

Odpůrci trestu smrti neboli abolicionisté svoji argumentaci ve většině případů staví na nezpochybnitelné hodnotě práva na život, na nutně existující nedokonalosti justičního systému, na nevratnosti tohoto trestu a na existenci rizika jeho zneužití.

3.1.1 Právo na život

Abolicionisté trestu smrti vytýkají, že zasahuje do práva na život, když vychází z premisy, že humánní a demokratická společnost musí být založena na respektování lidského života každého svého člena.

Právo na život je jedním ze základních lidských práv, které je upraveno v několika dokumentech mezinárodního práva, v našem právním řádu je pak upraveno v článku 6 Listiny základních práv a svobod, která je součástí našeho ústavního pořádku.

Tento článek garantuje právo na život v jeho užší podobě, to znamená právo na fyzickou a biologickou existenci člověka na Zemi, na lidský život v jeho bazálním, nejvýznamnějším aspektu založeném na důstojnosti lidského života, vycházejícího ze

samé podstaty lidství.²⁵ Koncept práva na život prošel ale svým vývojem, kdy jeho podobu nejvíce určoval způsob nazírání společnosti na lidský život. Na tuto oblast působily mnohé podmínky, z nichž lze jmenovat státní zájmy, populační teorie, politické a mravní tendence a názory, náboženství a vlivy jednotlivých církví.²⁶ Již v židovsko-křesťanské tradici byla pevně ukotvena myšlenka o posvátnosti lidského života, který je považován za dílo Boží, a proto musí být uchovávan a chráněn (podobné myšlenky ale můžeme nalézt i v islámu, buddhismu a hinduismu). Na tuto tezi, avšak v sekularizované podobě, potom nepřímo navázaly filosofické proudy osvícenství a novověku. Podle současného konceptu práva na život by každý jedinec měl být společností vnímán jako sám o sobě hodnotný a ochrany hodný. Jeho hodnota by v žádném případě neměla být trivializována a redukována pouze na číslo či statistický údaj např. o počtu popravených za rok.²⁷

Z článku 6 odst. 1 LZPS vyplývá, že právo na život je právo absolutní, to znamená, že ho má každá lidská bytost, spořádaný občan i zločinec, dokonce i vrah, který jiného života zbaví. To, že takový vrah toto právo poruší, ještě však nikoho ani stát neopravňuje, aby zbavil života i jeho, neboť toto právo je nezczitelné a pachatel ho nemůže být zbaven.

Mimo nutnosti ochrany jedinečnosti a určité „posvátnosti“ lidského života, která by měla být uplatňována ve všech případech bez rozdílu, se argumentace zaměřuje i na oprávněnost vykonávání trestu smrti z hlediska pozice jeho vykonavatele, kterým je ve své podstatě stát. Takto zněl jeden z hlavních argumentů odpůrců trestu smrti na plénu Parlamentní rady SRN v roce 1949, který vyslovil poslanec Wagner: „*Stát, který život nedal, nemá ani právo život vzít.*“²⁸ Podobně uvažoval už i Cesare Beccaria: „*Může existovat vůbec někdo, kdo by chtěl jiným lidem přenechat rozhodnutí, aby ho zabili? Jak to, že při nepatrném obětování svobody každého jednotlivce může existovat obětování toho nejvyššího ze všech dobrodiní, a to života? A pokud k tomu již došlo, jak se takováto zásada shoduje s jinou, a to, že člověk není pánem nad svým životem a*

---

²⁵ WAGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012., s. 150

²⁶ ZIMEK, Josef. Právo na život: (vybrané otázky související se základním právem člověka - právem na život). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995., s. 6.

²⁷ WAGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012., s. 150, 151

²⁸ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 95

smrtí, musel by jím totiž být, kdyby toto právo mohl dát jinému anebo celé společnosti?“²⁹ Jinými slovy stát, který je pouze garantem práva na život, nemůže mít oprávnění rozhodovat o životě a smrti jedince. Stát by tedy měl pouze usilovat o ochranu a posilování úcty k lidskému životu, nikoliv však takovým způsobem, aby sám úctu k lidskému životu podlamoval, tedy v našem případě vykonáváním trestu smrti. Cesare Beccaria považuje za absurdní situaci, kdy zákony, které jsou vyjádřením veřejné vůle, které zavrhují a trestají vraždu, se jí samy dopouští, a aby občany odradily od vraždy, nařizují „vraždu veřejnou.“³⁰ Jak uvádí J. Pilucha, za vše mluví jeden z nápisů na „Klagemauer“ - zdi nářků poblíž gotické katedrály sv. Petra v Kolíně nad Rýnem, kam každý může umístit svůj nárek či prosbu, který říká: „*Chcete zabíjením učít lidi, že zabíjet se nemá?*“³¹ Stejně tak Hans-Petr Alt hovoří o absurdní situaci, kdy se velikost zločinu zabití člověka vyjadřuje zabitím člověka, a kdy se posvátnost a nedotknutelnost lidského života má dokazovat právě zničením lidského života.³²

Protiargumenty retencionistů

Zastánci trestu smrti však kategoričnou argumentaci právem na život zpochybňují. Jejich protiargument je takový, že pokud bychom vycházeli z tvrzení, že právo na život je přirozeným právem každého člověka a právem absolutním, a dokonce i porušení tohoto práva zločincem ještě neopravňuje nikoho jiného ho porušit opět, pak takový přístup by znemožňoval uložení jakéhokoliv trestu, neboť práva, která těmito tresty omezujeme, jsou též přirozenými lidskými právy. R. Joch tvrdí, že analogickou argumentaci bychom pak mohli uplatňovat i u trestu odnětí svobody nebo peněžitého trestu, např. kdyby se někdo dopustil nelegitimního aktu krádeže, tj. konfiskace cizího majetku, stát by tato skutečnost neopravňovala, aby se choval stejně, a lidem, kteří se krádeže dopustili, konfiskoval část jejich majetku.³³ Tím se tedy zastánci trestu smrti snaží doložit, že i když je právo na život absolutním přirozeným lidským právem, což

---

²⁹ BECCARIA, Cesare a Pavel HOLLÄNDER. O zločinoch a trestoch. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2009., s. 83

³⁰ tamtéž, s. 87.

³¹ BERNKOPF, J. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 29.

³² BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 25.

³³ JOCH, R. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 10.

ani nepopírají, ještě tento fakt sám o sobě nemůže vyloučit absolutní trest, tedy trest smrti.

Zastánci trestu smrti dále namítají, že odpůrci trestu smrti jsou názorově nekonzistentní, když svůj princip, jenž odmítá jakékoliv záměrné odejmutí života člověku, neuznávají ve všech případech a situacích. Tím je mířeno například na zabití člověka v nutné obraně a krajní nouzi, které je za splnění zákonných podmínek legitimní. Roman Joch považuje za absurdní, že je mravně přípustné zabít člověka, který zločin zatím nespáchal (pouze se k němu chystá nebo se chystá spáchat zločin méně závažný např. ublížení na zdraví), a lze ho dokonce zabít bez řádného soudního procesu a práva na obhajobu, a současně nelze popravit člověka, který už vraždu spáchal, který měl řádný soudní proces, který měl připravenou obhajobu (obhájce dle vlastního výběru) a kterému obžaloba prokázala vinu mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost.³⁴

Setkat se také můžeme s názorem, který se zaměřuje spíše na symbolické poselství trestu smrti a podle kterého je trest smrti vyjádřením morálního odsouzení úmyslného usmrcení a výrazem hodnoty lidského života ve společnosti.³⁵ Takový názor má zřejmě poukázat na fakt, že právě trest smrti má být garantem úcty k lidskému životu, tím že by jím byli trestáni ti, kteří úmyslně usmrtili jiného.

Shrnutí a vlastní pohled

Současné pojmání práva na život vylučuje trest smrti. Sama hodnota práva na život je nezpochybnitelná, i když v historii tomu tak vždy nebylo. Ačkoliv myšlenky o hodnotě života každého člověka mají kořeny již v judaismu a křesťanství, hodnota každého lidského života byla až do období novověku upozadována. S prosazením nového pohledu na hodnotu každého jedince se ve světle práva na život stává trest smrti jen těžko obhájitelný. I když zastánci trestu smrti nezpochybňují právo na život jako takové, snaží se hledat určitou výjimku z jeho absolutní povahy. Jejich argumentace je však mnohdy poněkud účelová.

---

³⁴ t JOCH, R. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001, s. 13-14.

³⁵ LIPŠIC, Daniel. Trest smrti – ano či nie?. Trestní právo. 126200842-47, s. 42-47., s. 44.

První z námitek zastánců trestu smrti, že pokud bychom se drželi absolutní povahy práva na život, pak jsou nepřijatelné i ostatní tresty, které omezují jiná základní lidská práva, se jeví na první pohled jako pádná, ale při hlubším zamyšlení ji lze vyloučit. Mezi základní lidská práva mimo práva na život patří také např. právo na osobní svobodu, které je omezováno trestem odnětí svobody, trestem domácího vězení, obecně prospěšnými pracemi, zákazem činnosti nebo zákazem pobytu, nebo právo vlastnit majetek, které zase omezujeme peněžitým trestem, trestem propadnutí věci nebo trestem propadnutí majetku. Když se blíže zaměříme na vzájemný vztah mezi těmito lidskými právy, zjistíme, že právo na život má mezi nimi určité výsadní postavení, protože je v podstatě podmínkou ostatních lidských práv. Bez života nemůže být člověk ani svobodným, ani vlastnit majetek, život je právě to nejcennější, co člověk může mít. Proto je podle mne ještě přípustné omezit práva pachatele trestného činu například trestem odnětí svobody, protože právo na osobní svobodu z práva na život v podstatě vychází a má tudíž v porovnání s ním o něco menší hodnotu. Zatímco zbavit někoho jeho práva na život trestem smrti je pro mě už nepřijatelné, protože tomuto právu přiřadím nejvyšší důležitost. Tím ale nechci tvrdit, že ostatní lidská práva jsou nerovnocenná a nezaslouží si ochrany, i ona by měla být omezována zcela výjimečně, a to pouze na základě zákona a v jeho mezích. Právo na život má dle mého názoru ale takovou důležitost, že si dovoluji tvrdit, že zbavit jiného tohoto práva by nemělo být možné ani na základě zákona.

Další námitka, na kterou retencionisté sází, je domnělá názorová nekonzistence, která je nutným důsledkem situace, kdy trest smrti je považován za nepřijatelný a zároveň usmrcení člověka v nutné obraně či krajní nouzi je považováno za přípustné. Podle mne se ale jedná o zcela odlišné situace, a tudíž hovořit o názorové nekonzistenci není na místě a taková argumentace je zcela účelová. Především je nutné poznamenat, že nutná obrana ani krajní nouze nejsou trestem, jejich smyslem není reagovat na spáchaný trestný čin, nýbrž zabránit pachateli ve spáchání hrozícího trestného činu. Nutná obrana ani krajní nouze není legitimní za všech okolností, ale pouze za splnění zákonných podmínek.

Podle § 28 TZ je krajní nouze přípustná za splnění následujících objektivních podmínek:

- odvracení nebezpečí hrozícího zájmu chráněného trestním zákonem,
- nebezpečí hrozí přímo a bezprostředně,
- nebezpečí není možné za daných okolností odvrátit jinak (požadavek subsidiarity),
- způsobený následek nesmí být stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil (požadavek proporcionality),
- ten, komu nebezpečí hrozí, není povinen ho snášet.

V případě nutné obrany stanoví § 29 TZ tyto objektivní podmínky:

- přímo hrozící nebo trvajícím útok,
- útok směřuje proti zájmu chráněného trestním právem,
- nutná obrana není zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Podmínky nutné obrany i krajní nouze stanovuje trestní zákoník kumulativně, musí tedy být splněny všechny současně, pak se jedná o okolnost vylučující protiprávnost a osoba jednající v krajní nouzi nebo nutné obraně nemůže být trestně odpovědná, trestní odpovědnost ani nevznikne. Pokud by však i jediná podmínka naplněna nebyla, osoba jednající v nutné obraně či krajní nouzi by byla trestně odpovědná za následky, které by svým jednáním způsobila.³⁶ Z podmínek stanovených trestním zákoníkem tedy vyplývá, že se jedná o situace mimořádné a ne každá obrana proti útočníkovi je nutnou obranou nebo krajní nouzí. Dále je potřeba se zamyslet nad okolnostmi, za kterých k usmrcení pachatele v obou situacích dochází. Když se oběť brání pachateli trestného činu, tak v případě nutné obrany chrání svůj život či zdraví, v případě krajní nouze může kromě svého chránit i životy dalších lidí. Situace, kdy pachatel na oběť útočí, je povětšinou překotná a oběť není schopna v krátkém časovém okamžiku, kdy má strach o vlastní život, racionálně uvažovat a nemůže zvážit, co pachatel přesně hodlá učinit, zda ji chce, jak uvádí R. Joch, „pouze“ znásilnit nebo ji chce rovnou zabít. V takovéto situaci „kdo z koho“ není prostor pro obhajobu ani pro úvahy nad nebezpečností pachatele pro společnost a nad možnostmi jeho nápravy. Z těchto důvodů je usmrcení pachatele v nutné obraně či krajní nouzi považováno za

---

³⁶ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 243-253.

legitimní. O trestu pro pachatele však rozhodujeme v situaci, kdy již byl dopaden a žádné nebezpečí od něj aktuálně nehrozí. Obě situace se tedy značně liší.

Co se týče názoru, že trest smrti je garantem hodnoty lidského života ve společnosti, pak tu mám značné pochybnosti a musím zde souhlasit s Beccariou. Vražda je jedním z nezávažnějších a nejzavrženíhodnějších zločinů, který spočívá v úmyslném usmrcení člověka, v případě trestu smrti jde ale v podstatě o její legální obdobu provedenou z moci státu. Jak bychom mohli vést členy naší společnosti k tomu, aby chovali úctu k právu na život, když sama státní moc bude institucionálně zbavovat zločince života? I přesto, že by tak státní moc činila ve jménu ochrany společnosti před nebezpečnými zločinci, pořád jde o úmyslné usmrcení člověka a stát by tak nedával svým občanům ten správný příklad. Nemyslím si tedy, že by právě trest smrti měl nejlépe vyjadřovat zavrženíhodnost úmyslného usmrcení a dokonce podporovat úctu k lidskému životu.

Právo na život a jeho absolutní povaha, je tak podle mého názoru pádným a dostatečným argumentem proti trestu smrti, ovšem abychom se zcela vypořádali s otázkou přijatelnosti absolutního trestu, neměl by to být argument jediný.

3.1.2 Riziko justiční omylu

Riziko justičního omylu je dalším velice často užívaným argumentem abolicionistů. Pro začátek je ale potřeba definovat, co přesně je pojmem justiční omyl myšleno.

V odborné literatuře se můžeme setkat s několika pojetími definice justičního omylu. Nejběžnější, nicméně značně omezené pojetí chápe justiční omyl jako nespravedlivé odsouzení nevinné osoby, tedy odsouzení za trestný čin, který osoba prokazatelně nespáchala. V mírně širším chápání lze pod tuto definici zařadit i nezákonné zadržení, obvinění či dokonce nepřiměřenou výši trestu. Často bývá opomíjen i opačný možný pohled, podle něhož dochází k justičním omylům i tehdy, je-li osvobozena osoba, jejíž vina je následně prokázána. Obě tato pojetí reprezentují užší, běžně rozšířené pojetí, které justiční omyly pojí primárně s trestním právem. V takovém případě je justiční omyl definován jako hrubě nespravedlivý výstup soudního procesu,

v němž je obžalovaný odsouzen navzdory nedostatku průkaznosti klíčových prvků trestného činu. Je to situace, kdy jakýmkoliv způsobem došlo uvěznění, potrestání či popravě osoby z důvodu chyby v právním systému.³⁷ Pro účely této práce budeme vycházet především z takových nespravedlivých odsouzení, kde byl uložen trest smrti.

Odpůrci trestu smrti argumentují především tím, že riziko popravy nevinného člověka je všudypřítomné a nezanedbatelné, a když se tak stane a k justičnímu omylu dojde, vzniká nespravedlnost tak veliká, že i když by se neexistencí trestu smrti podařilo zachránit jen pár lidských životů, je to důvod proč trest smrti zrušit nebo ho nezavádět.

Příklady justičních omylů a statistika

Příkladem justičního omylu je kupříkladu případ Waltera Grahama Rowlanda z Velké Británie, který byl obviněn z vraždy prostitutky. Jeho obžaloba stála především na třech svědeckých výpovědích, které nebyly zcela důvěryhodné, jelikož při konfrontaci s Rowlandem podali všichni tři svědci rozdílné popisy jeho osoby. Odborný posudek, který měl prokázat Rowlandovu přítomnost na místě, také spíše hovořil v jeho prospěch. V úvahu také nebyly vzaty některé osvobozující důkazy. V neprospěch Rowlanda tak pouze hovořil motiv vraždy a fakt, že už jednou vraždu spáchal, ačkoliv byl omilostněn. I přesto, že skutkový stav nebyl zcela spolehlivě zjištěn a Rowland trval na své nevinně, byl uznán vinným a odsouzen k trestu smrti. V roce 1947 se jistý David J. Ware písemně doznal k vraždě, za kterou byl Rowland odsouzen, a uvedl i některé detaily spáchané vraždy, které mu jinak nemohly být známy. I přesto byl rozsudek smrti na Rowlandovi 17. února 1947 vykonán.³⁸

Jiný případ se udál ve Spojených státech, kde byl 19letý Isidore Zimmerman 5. června 1937 zatčen společně s několika dalšími mladými lidmi za trestný čin vraždy prvního stupně.³⁹ Deset měsíců poté byl uznán vinným a odsouzen k trestu smrti. V cele smrti pak pobýval od dubna 1938 do ledna 1939, během tohoto období byl popraven

---

³⁷ KRČÁLOVÁ, Zdenka. *Justiční Omyly*. Brno, 2011. 52 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné také z: <http://is.muni.cz/th/171574/pravf_m/Justicni_omyly_DP_finalni_verze.pdf>, s. 16.

³⁸ BĚSTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 49-55.

³⁹ Americké trestní právo rozeznává několik stupňů vraždy podle závažnosti, přičemž první stupeň je nejzávažnější.

jeden z jeho spoluobviněných. Dvě hodiny před plánovanou popravou došlo ke zvratu, guvernér státu New York mu zmírnil trest na doživotí. Ve vězení pobyl další 23 léta. V únoru 1962 byl Zimmerman propuštěn rozhodnutím státního odvolacího soudu, původní odsouzení bylo pozastaveno a bylo nařízeno soudní řízení za účelem revize původního rozsudku kvůli faktickým chybám v něm. 13. března 1967, tedy téměř 30 let od zatčení za vraždu, bylo obvinění odvoláno, protože původní rozsudek se zakládal na nezákonně získaných důkazech a na křivém svědectví. Isidore Zimmerman tak byl velice blízko k tomu stát se jednou z obětí justičního omylu, když do jeho popravě zbývaly pouhé dvě hodiny.⁴⁰

Co se týče statistiky, tak i přes fakt, že v historii prokazatelně došlo k justičním omylům, které vyústily v popravu nevinné osoby, nám bohužel nejsou konkrétní počty obětí takovýchto justičních omylů známy. Dovolím si tvrdit, že existuje i řada případů, kde k pochybení justice došlo, ale takové pochybení nebylo dosud odhaleno.

Analýzou případů, kde se vyskytovalo pochybení justice, se zabýval americký vědec Hugo Adam Bedau. Ten shromáždil údaje ze 74 případů v USA v letech 1893 až 1962, u nichž došlo k chybnému odsouzení za úmyslné usmrcení a které byly prokázány mimo přiměřenou pochybnost. Z jeho analýzy vyplynulo, že ze 74 odsouzení byl v 31 případech uložen trest smrti, z toho v 8 případech byl vykonán.⁴¹ Nesprávné posouzení si tak USA vyžádalo 8 obětí a další 23 odsouzení měli to štěstí, že se na pochybení v jejich případech přišlo dříve, než přišel termín jejich popravě, jinak by počet obětí byl ještě vyšší.

Z další statistiky vyplývá, že v letech 1973 až 1999 bylo ve Spojených státech amerických každý rok propuštěno z cel smrti průměrně 2,5 odsouzených. V průběhu následujících šesti let se toto číslo téměř zdvojnásobilo na 4,6 propuštěných odsouzených ročně⁴². Tato čísla vypovídají o tom, že justiční omyl není až tak vzácným jevem, jak by se mohlo na první pohled zdát. Do těchto statistik výrazně promluvil příběh dvou amerických právníků Barryho Schecka a Petera Neufelda, kteří v roce 1992 založili

---

⁴⁰ INCIARDI, James A. Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 508.

⁴¹ tamtéž, s. 507.

⁴² DWYER, Jim, Peter NEUFELD a Barry SCHECK. Actual innocence: five days to execution and other dispatches from the wrongly convicted. 1st ed. New York: Doubleday, c2000., s. 218.

a řídí Innocence Project, projekt který usiluje o propuštění mylně odsouzených pomocí testů DNA. K dnešnímu dni se i díky jejich úsilí podařilo pomocí testů DNA vrátit svobodu 18 lidem, kteří byli odsouzeni k trestu smrti a na jeho vykonání čekali v cele smrti.⁴³

Protiargumenty retencionistů

Zastánci trestu smrti argumentují tím, že riziko, že bude popraven nevinný člověk, je zanedbatelné například v porovnání s tím, kolik lidí zemře v důsledku válek, dopravních nehod a jiných neštěstí a že riziko smrti nevinného člověka je vyváženo společenským prospěchem, který přináší odstranění nebezpečných pachatelů.

Ernest Van den Haag k tomu například uvádí: „*Jestliže tolerujeme smrt nevinných v dolech anebo na dálnicích jako cenu za společenský vývoj anebo ve válkách jako nevyhnutelný důsledek plošného bombardování apod., nemůžeme přesvědčivě tvrdit, že riziko popravy nevinného, udržovaného jinak na minimu, je stále tak velké zlo, aby převážilo nad všemi ostatními úvahami.*“⁴⁴

Roman Joch pak zastává druhý zmíněný názor, když tvrdí, že by raději žil ve společnosti, ve které jsou na svobodě pouze dva vrahové z deseti, za tu cenu, že na každých sto vražd by byl odsouzen jeden nevinný.⁴⁵

Shrnutí a vlastní názor

Vycházejme z myšlenky, že každý justiční systém je nutně nedokonalý. Justiční systém nelze zdokonalit natolik, aby se podařilo riziko justičního omylu zcela eliminovat, a to zejména díky přítomnosti lidského faktoru. Soudci, státní zástupci a vyšetřovatelé jsou jen lidé, kteří mohou chybovat. Lidský faktor má ale v soudním rozhodování nezastupitelnou úlohu, soudce nemůžeme nahradit počítačovým programem, který by pouze porovnával a hodnotil fakta, k rozhodování je potřeba také

---

⁴³ Know The Cases. INNOCENCE PROJECT. *Innocence Project* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <<http://www.innocenceproject.org/know>>.

⁴⁴ FICO, Robert. *Trest smrti*. Bratislava: Kódexpress, 1998., s. 20.

⁴⁵ JOCH, R. in HAMERSKÝ, Milan J. *Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností*. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 21.

určitý cit pro spravedlnost a lidský rozměr celé kauzy, jelikož se v trestním řízení rozhoduje o tom, jak bude vypadat život člověka v následujících letech a rozhodnutí je zpravidla schopné ovlivnit celý jeho život. Zárukou předchozích procesních pochybení by mělo být soudní řízení, ale i zkušený soudce se může někdy zmýlit, zvláště v případech, které jsou po důkazní stránce velice složité; záleží ale i na aktuální psychické a fyzické kondici soudce. Soudce se také může dopustit omylu, pokud se rozhoduje v přítomnosti o možnostech nápravy a nebezpečnosti pachatele v budoucnu, taková predikce prostě nemůže být nikdy učiněna se stoprocentní jistotou.

Riziko, že dojde k justičnímu omylu, tu tak bude vždy. Záleží ale na následcích, jaké bude takové pochybení justice mít. Pokud bude domnělému pachateli uložen trest odnětí svobody a později se ukáže, že je nevinen, stále je tu prostor jak takový omyl napravit. Neprávem odsouzený bude propuštěn na svobodu, a i když už mu čas strávený za mřížemi nikdo nevrátí, můžeme ho alespoň odškodnit a může ve svém životě pokračovat dál. Nebo pokud pachateli, o němž soudce shledá, že je nenapravitelný a nebezpečný pro společnost, bude uložen trest odnětí svobody na doživotí a k jeho skutečné nápravě nakonec dojde a nebude od něho hrozit další nebezpečí pro společnost, může být podmíněčně propuštěn. Trest smrti ale bohužel tuto možnost nepřipouští, je nevratný. Jakmile je odsouzený popraven, život už mu nikdo nevrátí.

Vykonáním trestu smrti na nevinném se v podstatě zvýší počet obětí trestného činu, který byl spáchán. Viníkem už nebude pravý pachatel daného trestného činu, viníkem bude chybný justiční systém, který nevinného neprávem odsoudil a stát, že takový trest, který je nevratný a jehož účinky nelze nikterak zhojit, připustil.

Na protiargumenty retencionistů, které jsou v tomto případě opět poněkud účelové, kdy retencionisté srovnávají počty popravených nevinných osob s počty obětí dopravních nehod, aniž by rozlišovali, za jakých okolností k smrti těchto obětí dochází, existuje poměrně snadná odpověď. Na tomto místě bych si dovolil uvést myšlenku Jiřího Piluchy, který tvrdí, že: *„Vykonání trestu smrti je věcí, nad níž máme plnou kontrolu. Můžeme se v zásadě svobodně rozhodnout, že popravu vykonáme, a můžeme se právě tak rozhodnout, že ji nevykonáme. Řidič sedající do auta se naproti tomu nemůže rozhodnout, že k dopravní nehodě nedojde. Nelze tak směřovat události, které máme plně pod kontrolou, s událostmi, které se naší kontrole z větší části či zcela*

*vymykají. Automobily se vyrábějí a užívají primárně k pozitivnímu a prospěšnému účelu. Teprve v důsledku ojedinělých a nepředvídaných okolností může dojít k tomu, že způsobí nezamýšlený účinek neblahé a negativní povahy. Plynová komora či elektrické křeslo mají účel pohříchu singulární.*⁴⁶

Proto si myslím, že stále přítomné riziko justičního omylu, které může mít v případě trestu smrti tragické a nenapravitelné následky, je rovněž argumentem svědčícím proti přijatelnosti trestu smrti.

3.1.3 Trest smrti nepřipouští nápravu

Jak již bylo řečeno v první kapitole, jedním z účelů trestu dle našeho trestního práva je i dosažení nápravy pachatele. Náprava je důležitou součástí trestu, lze jí odstranit zcela nebo alespoň dlouhodobě subjektivní příčiny trestné činnosti, které tkví v samotné osobnosti pachatele, a dosáhnout tak individuální prevence.⁴⁷

Trest smrti je postaven především na odplatné teorii a striktnímu uplatnění teorie eliminační ze své podstaty neumožňuje nápravný účel trestu, respektive nedává pachateli šanci dokázat, že došlo k jeho nápravě.

Na druhou stranu ale existuje poměrně velké množství křesťanské literatury, která dosvědčuje, že trest smrti někdy pohnul odsouzeného k litování svých hříchů a k vnitřní konverzi.⁴⁸ Je ale otázkou, zda k tomuto vnitřnímu přerodu odsouzených došlo pouze v důsledku hrozby trestu smrti a zda by k němu došlo i v případě uložení doživotního trestu odnětí svobody. Vědomí blízkosti konce života nepochybně silně pohne vnitřním životem člověka, kromě odsouzenců k trestu smrti můžeme takový vnitřní přerod pozorovat i u nevléčitelně nemocných, avšak vědomí strávení zbytku života v izolaci od společnosti, má také potenciál k významné vnitřní změně pachatele.

---

⁴⁶ PILUCHA, J. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 81-82.

⁴⁷ NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969., s. 85.

⁴⁸ LIPŠIC, Daniel. Trest smrti – áno či nie?. Trestní právo. 126200842-47, s. 42-47., s. 44.

Protiargumenty retencionistů

Možnost nápravy je však věcí ryze individuální, závislou především na osobnosti pachatele. Bylo by naivní tvrdit, že nápravy lze dosáhnout u každého pachatele, na což upozorňuje i Andrej Drbohlav, ačkoliv není zastáncem trestu smrti: *„Kategoricky zdůrazňuji, že sériový vrah se sexuálním motivem nebo agresí z pohnutky vlastní dominance se nepodřídí žádnému soudu. Nemá strach z takové instance před zatčením, a už vůbec jej neděsí, když už je zatčen. To, co je v této situaci naprosto naivní a pochybené, je domnívat se, že sériový vrah bude seriózně spolupracovat na své nápravě a že snad i k nějaké nápravě dojde.“*⁴⁹ Takoví vrazi sami většinou shovívavost společnosti nevnímají jako humánní velkorysost, ale jednoznačně jako slabost.⁵⁰

Dále je nápravnému účelu trestu vytýkáno, že rehabilitační programy jsou značně nákladné, navíc jejich finanční podpora je pro veřejnost značně nepopulární.

Shrnutí a vlastní názor

Jak bylo řečeno výše, náprava je dalším prostředkem dosažení individuální prevence, když její význam spočívá v tom, že míří na samotné příčiny trestné činnosti. Náprava je ale velice komplikovaný a náročný proces, u kterého závisí na mnoha okolnostech, ať už na osobnosti a vlastnostech pachatele, na prostředí, ve kterém se odsouzený nachází, nebo na práci vězeňských psychologů atd.

Potrestáme-li zločince trestem odnětí svobody na doživotí, dáváme mu zároveň příležitost se napravit. Pokud k jeho nápravě nakonec skutečně dojde, může být podmíněčně propuštěn. Pakliže by jeho náprava nebyla možná, zůstane ve výkonu trestu po zbytek života. Samozřejmě varianta podmíněčného propuštění skýtá mnohá rizika a není žádoucí upřednostnit nápravu pachatelů před ochranou společnosti. V tomto případě ale záleží zejména na správném uvážení soudu a důsledné práci vězeňských psychologů, aby rozpoznali, zda odsouzený skutečně dosáhl nápravy a nepředstavuje již nebezpečí pro společnost.

---

⁴⁹ DRBOHLAV, Andrej. Etopedie I.: Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005., s. 91.

⁵⁰ ZVĚŘINA, J. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 103.

Ačkoliv je zřejmé, že nápravy nemůže být dosaženo u všech pachatelů a počet napravených je poměrně nízký, i přes nízkou efektivitu ale považuji snahu o nápravu za žádoucí.

Co se týče argumentu, že trest smrti také může způsobit vnitřní proměnu člověka, tak to samozřejmě nelze s určitostí popřít, ale jaký má taková proměna účel, když i tak bude člověk života zbaven. Náprava tak nebude mít žádný efekt a popraven bude člověk, jehož smrt nebyla nezbytně nutná.

V tomto ohledu lze podle mého názoru možnost nápravy pachatele považovat za jeden z argumentů proti trestu smrti.

3.1.4 Riziko zneužití trestu smrti

Tento argument vychází především ze špatné historické zkušenosti s uplatňováním trestu smrti, kdy byl často zneužíván k prosazování moci a likvidaci nepohodlných osob.

V naší zemi jako varování působí především období 50. let minulého století a s ním spojené politické procesy, nazývané též justiční vraždy. Ve vykonstruovaných procesech, kde i výpovědi obviněných byly často připraveny dopředu, byli k trestu smrti odsouzeni jak odpůrci totalitního režimu jako např. Milada Horáková nebo Heliodor Píka, ale i potencionální nepřátelé ve vlastních řadách, což se stalo osudným Rudolfu Slánskému. Pochmurné v tomto směru ale bylo i období Protektorátu Čechy a Morava, kdy byl zase trest smrti zneužit k likvidaci českých vlastenců a odbojářů.

Abolicionisté proto hovoří o riziku zneužití trestu smrti hlavně v souvislosti s totalitními politickými systémy. Tvrdí, že lepší je trest smrti zrušit, aby ho nemohly totalitní síly zneužít za předpokladu, že se znovu dostanou k moci. Nicméně zneužití nejvyššího trestu může teoreticky nastat i v demokratickém režimu. Důsledkem je pak smrt nevinných osob.

Retencionisté oponují, že pokud se k moci dostanou totalitní síly, mohou trest smrti zavést, i kdyby předtím byl zrušen, anebo budou své protivníky likvidovat přímo, bez toho aby formálně trest smrti zavedly.⁵¹

Shrnutí a vlastní názor

V tomto případě se musím přidat na stranu retencionistů, když si stejně jako oni myslím, že riziko zneužití trestu smrti totalitním režimem neodstraníme zrušením trestu smrti. Co se týče rizika zneužití trestu smrti v demokratických režimech, tak lze souhlasit, že toto riziko teoreticky existuje. Podle mne je ale toto riziko velmi malé, mnohem jednodušší bude pro toho, kdo se potřebuje zbavit nepohodlné osoby si např. objednat její vraždu, než aby složitě korumpoval justiční systém.

Podle mého názoru tak riziko zneužití trestu smrti není rozhodně přesvědčivým argumentem proti jeho přijatelnosti.

3.2 Argumenty zastánců trestu smrti

Argumentace ve prospěch trestu smrti je postavena především na myšlence, že trest smrti jako jediný může vyrovnat bezpráví způsobené zabitím jiného člověka, dále že trestem smrti nejlépe chráníme společnost před nebezpečnými zločinci nebo že trest smrti má silný odstrašující účinek na potenciální pachatele trestné činnosti a konečně, že trest smrti představuje ekonomicky výhodnější variantu oproti trestu odnětí svobody.

3.2.1 Trest smrti jako prostředek znovunastolení spravedlnosti

Retencionisté tímto argumentem poukazují na to, že spácháním trestného činu vzniká nespravedlnost, která musí být vyrovnána, a to spravedlivým trestem. Spravedlivý trest anuluje zločin v tom smyslu, že deklaruje porušení práva poškozeného

---

⁵¹ JOCH, R. in HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 23.

jako nesprávné.⁵² Spravedlnost by tak podle této myšlenky měla být odčiněna především skrze odplatu. Podle odplatné teorie je měřítkem spravedlivosti především spáchaný trestný čin a spravedlnost lze znovu nastolit jedině tak, že zlo způsobené pachatelem musí být recipročně oplaceno zlem v podobě trestu. Jestliže pak někdo spáchá natolik nemorální a závažný čin, jako je například úkladná vražda, musí za to být po zásluze potrestán a musí zaplatit smrtí, aby byla vyvážena spravedlnost.

Historicky nejstarší forma odplaty se objevila už v Chammurapiho zákoníku, a to v podobě starozákonního principu „oko za oko, zub za zub“ neboli též lex talionis. Podle tohoto pravidla pak vrah, který někoho života zbavil, musí sám být zbaven života, aby byla vyrovnána nespravedlnost, kterou vrah svým činem způsobil. Immanuel Kant v duchu principu lex talionis hovoří o oprávněnosti trestu smrti za zločin vraždy, když doslova říká: „*Pokud někdo spáchá vraždu, musí zemřít. V tomto případě neexistuje substitut, který by uspokojil požadavky právní spravedlnosti.*“⁵³ G. W. Hegel, ačkoliv neuznával princip talionu, ho ale v případě vraždy obhajoval touto myšlenkou: „*Představuje-li život celou náplň bytí, nelze trest vyjádřit pouze částí této náplně, musí spočívat opět v celkovém zbavení života.*“⁵⁴

Mezi podporovatele myšlenky trestu smrti jako prostředku znovunastolení spravedlnosti bychom mohli počítat i T. G. Masaryka. Ten, ačkoliv byl dlouholetým odpůrcem trestu smrti, trest smrti v tomto ohledu do jisté míry uznával. Jak říkával: „*Můj argument pro trest smrti není, že je odstrašující, ale že je v něm mravní expiace: vzít člověku život je bezpráví tak strašlivé, že může být usmířeno jen výkupným stejně těžkým. Ve výjimečných případech nemohu vyvracet, že trest smrti je ve shodě s metafyzickým uznáním hodnoty lidského života.*“ Přesto ale první československý prezident doufal, že v budoucnu bude trest smrti zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva.⁵⁵

---

⁵² LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 38

⁵³ FICO, Robert. Trest smrti. Bratislava: Kódexpress, 1998., s. 12

⁵⁴ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998, s. 29

⁵⁵ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, s. 16, 17

Argumentace abolicionistů

Ačkoliv byl princip lex talionis již dávno překonán je v našich myslích stále hluboce zakořeněn. Lze s ním souhlasit v tom ohledu, že následek trestného činu musí být měřítkem trestu. V žádném případě ale nesmí být následek trestného činu jediným měřítkem. Hans-Peter tvrdí, že je závažný důvod proč lex talionis odmítnout. Podle talionu se zločinci dostane podle okolností takového trestu, jaký odpovídá jeho činu, nikoliv trestu, jaký si za svůj čin zaslouhuje jako subjekt. Nezbytnost zahrnout sem subjektivitu je zřejmá již z toho, že se okolnosti činu u vraždy, zabití nebo při dopravní nehodě od sebe zásadně liší, i když je výsledek (smrt oběti) stejný, a ve smyslu talionu by pro pachatele bylo třeba požadovat trest smrti.⁵⁶

Pojetí odplaty v podobě lex talionis zavrhuje také O. Novotný, kdy odplatu nepojímá jako prosté „talio“. Odplata podle něho neznamená, že musíme pachateli oplatit stejnou mincí, ale měla by pouze zdůrazňovat závislost trestu na spáchaném trestném činu a jeho nebezpečnosti pro společnost.⁵⁷

Abolicionisté dále myšlenku trestu smrti jako prostředku znovunastolení spravedlnosti vytýkají to, že je sporné, zda vůbec lze tímto trestem spravedlnosti dosáhnout. Trest smrti jako absolutní trest nepředstavuje absolutní spravedlnost. Především mu neodpovídá absolutní vina. Na spáchání trestného činu má vždy svůj, a někdy nemalý, podíl též společnost, která nevytváří nezbytné výchovné, sociální, zdravotnické a jiné podmínky pro prevenci trestné činnosti. Prakticky u každého pachatele lze vystopovat mnoho nedostatků při vytváření předpokladů pro příznivý rozvoj osobnosti, které jdou na vrub společnosti.⁵⁸ V širším slova smyslu ale můžeme považovat špatnou rodinu, deprivaci nebo genetiku vždy za spolupachatele vraždy, nelze však takto očistit vraha od viny, neboť on sám měl možnost lidského rozjímání nad příčinou a následkem.⁵⁹

---

⁵⁶ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998, s. 29

⁵⁷ NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969, s. 34

⁵⁸ REPÍK, Bohumil. Ke stavu diskusí o trestu smrti. Právník. 12961990575-580, s. 575-580. s. 577

⁵⁹ DRBOHLAV, Andrej. Etopedie I.: Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 102

Touto otázkou se zabývá i Josef Kuře, podle něhož poprava a smrt jednorázově a ireversibilně zbavuje zločince všech důsledků a následků jeho jednání. Je to jakési nespravedlivé odlehčení, jak jemu tak společnosti, jakési laciné řešení. Trest smrti ukládaný několikanásobným vrahům považuje za nedostatečný z hlediska spravedlnosti, k dosažení dostatečné spravedlnosti by totiž bylo nutné pachatele popravit tolikrát, kolik lidí zabil, což ovšem není možné. Proto uplatnění trestu smrti jako „spravedlivého trestu“ spravedlnost nejen nenapravuje, ale vytváří nespravedlnost novou. Zmařený život není možné nahradit a už vůbec ne zmařením jiného života. Fyzickou likvidací pachatele neodstraníme vinu a zločin.“⁶⁰

Andrej Drbohlav poukazuje na to, že argument odplaty je pádným, nicméně neřeší a významně nenivelizuje pohnutky s jakými jej společnost, pozůstalí nebo přeživší žádají. Považuje ho za pouhé zvolání nakumulované zuřivosti a touhy vrátit vrahovy všechno zlo, jakým on mučil a zabíjel své oběti. Tato touha vědomí vrahovy smrti a chtíč vidět jej trpět je však jen primární reakcí a smysl trestu neřeší, tedy aspoň ve smyslu, že trest smrti nemůže vyvážit bolest jeho obětí a emocionální ztrátu blízkých.⁶¹

J. Kuře dále přichází s myšlenkou, že za odplatou, více než myšlenka narovnání spravedlnosti stojí mechanismus „obětního beránka“. Na jednoho viníka jsou vztaženy ruce ostatních a svedeno zlo, které takto zosobněné je sprovedeno ze světa, a viník je tak obětován „spravedlnosti“. Podle něho za tím stojí obyčejná pohodlnost a alibismus, které nám umožní dál nehledat viníka (zvrácenost systému a podobně), ten už byl totiž nalezen a „spravedlivě“ potrestán.⁶² Této myšlence se věnuje teorie afektivních potřeb Paula Reiwalda, která poukazuje na to, že společnost potřebuje zločin a zločince stejně jako trestání k tomu, aby potlačila a uspokojila své vlastní vnitřní afekty.⁶³

---

⁶⁰ KUŘE, J. in HAMERSKÝ, Milan. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001, s. 54

⁶¹ DRBOHLAV, Andrej. Etopedie I.: Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, s. 95

⁶² KUŘE, J. in HAMERSKÝ, Milan. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001., s. 48

⁶³ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998, s. 33

Shrnutí a vlastní názor

Moderní trestní právo samozřejmě již nepočítá s principem lex talionis a při ukládání trestu nezohledňuje pouze následek trestného činu, ale podle § 39 odst. 1 trestního zákoníku soud přihlíží při ukládání trestu především k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu a přihlíží také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.

Jestliže retencionisté tvrdí, že spravedlnost nastolíme jedině tehdy, když vraha potrestáme smrtí a tím anulujeme jeho čin, pak v tom spatřuji určitý příklon k lex talionis. Jistě, trest musí být pro viníka dostatečnou sankcí, aby byla do určité míry vyvážena spravedlnost a nesnižoval se respekt k právu ve společnosti, ale oplácet zlo stejným zlem není dle mého názoru v dnešním světě na místě. Vražda je sice obrovským zlem, ale tím že vrah bude popraven, se stát a společnost dopouští stejného zla. A jak se říká v jedné moudré větě: „*Každé zlo plodí jenom další zlo.*“

Takový postup tedy rovnováhu zajistí jen zdánlivě, spácháno bude totiž více zla a zavražděnému už stejně nic život nevrátí. I bible hovoří o tom, že zlo by se nemělo odvracet zlem ale dobrem. Nehledě na to, že z této myšlenky navrácení spravedlnosti vybočuje právo milosti. Jestliže společnost uznává, že nemusejí zemřít všichni odsouzení k smrti, pak je potřeba se ptát, podle jakých kritérií mají být vybráni ti, kteří mají být popraveni. A bude to spravedlivé?

Další spornou otázkou je, zda je vůbec trest smrti pro pachatele dostatečnou odplatou. Jak bylo již uvedeno výše, jedná se o jakési jednoduché řešení. Pachateli tímto trestem sice odejmeme to nejcennější, co člověk může mít, tedy život, připravíme mu strach ze smrti, ale nemáme možnost ho dále trestat. Vždyť největší trest by pro pachatele měl být hřích a výčitky svědomí, které si ponese po zbytek života, v tomto duchu se pak doživotní trest odnětí svobody jeví jako citelnější trest pro pachatele. V jistém smyslu tedy trest smrti může být pro pachatele dokonce vysvobozením. Lidé

umírají i za prostší věci, než je způsobení takového zla, jako je vražda, smrt tedy není ničím, co by oddělovalo vrahy od normálních lidí.

Lze tak uzavřít, že trestem smrti možná na první pohled vyrovnáme nespravedlnost vzniklou trestným činem, ale pouze za cenu spáchání dalšího zla a relativizování hodnoty života. Je tedy otázkou zda takové spravedlnosti vůbec chceme dosáhnout.

3.2.2 Trest smrti jako nejúčinnější individuální prevence

Tento argument retencionistů se opírá o důsledné uplatnění eliminační teorie. Tím, že je pachatel závažného trestného činu usmrcen, je zcela vyloučena recidiva a je tak nejlépe zajištěna ochrana společnosti před dalšími útoky pachatele, zatímco u trestu odnětí svobody stále existuje určité potenciální ohrožení společenské bezpečnosti. Existuje určitý počet nenapravitelných zločinců, u kterých si člověk nemůže být jistý, zda v případě doživotního uvěznění nezabijí spoluvězně nebo dozorce, anebo se jim podaří utéct a mohou trestnou činnost opakovat.

Z tohoto důvodu obhajoval trest smrti C. Lombroso, protože v trestu smrti viděl prostředek na radikální odstranění tzv. rozených zločinců, kteří se nedokážou přizpůsobit společenskému životu.⁶⁴

Protiargumenty abolicionistů

Abolicionisté namítají, že trest smrti v tomto pojetí je jakýmsi způsobem předjímané sebeobrany, v podstatě se volí mezi smrtí vraha a jeho potenciální budoucí oběti. Chybí tu ale jistota, že vrah v budoucnu někoho skutečně zabije. V konečném důsledku tak může být popraveno více vrahů, než by bylo třeba, někteří by se totiž vraždy už nedopustili.

To potvrzuje i studie Královské komise o trestu smrti ve Spojeném království, kde byly vyhodnoceny informace o 129 k smrti odsouzených osobách mužského

---

⁶⁴ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 76.

pohlaví v Anglii a Walesu, které byly omilostněny a propuštěny v letech 1934 až 1948. Na základě posledních známých informací 112 z nich již nepřišlo do křížku se zákonem v souvislosti s trestním právem a jen jeden jediný se dopustil další vraždy.⁶⁵

Podobných závěrů dosáhl ve své studii Thorsten Sellin. Konstatuje například, že počet zabítí ve věznicích, spáchaných odsouzenými vrahy je velmi malý, respektive že se blíží nule. Žádný ze šestnácti vězňů, kteří se v kalifornských věznicích dopustili v letech 1964 a 1965 deliktu s následkem smrti, předtím nebyl odsouzen za vraždu. Z 342 vězňů, kteří byli ve vazbě v Kalifornii v letech 1945 až 1954 s odsouzením za hrubou vraždu a pak omilostněni, se do roku 1956 dopustil vraždy jen jeden, a to za méně přitěžujících okolností, za nichž mu nehrozil trest smrti. Za celých 37 let se v americkém státě Pensylvánii dopustil z 607 propuštěných na zkušební dobu opětovné vraždy jen jediný, ale nikoliv zločinu násilí. Z této studie tak vyplynulo, že k recidivám u propuštěných vrahů sice dochází, ale jejich podíl mezi všemi propuštěnými, kteří se nakonec dopustí deliktu vraždy, je mimořádně malý.⁶⁶

Podle Kellera je trest smrti v pojetí absolutní individuální prevence udržitelný jen tehdy, hodláme-li ve vrahovi vidět jen nepolepšitelnou zřůdu, která již nemá s člověkem nic společného. Poprava jen domněle nebezpečného vraha, ho zbavuje jeho práva na osobnost, kvalifikuje ho jako pouhého škůdce a tím degraduje na úroveň pouhého zvířete.⁶⁷

Shrnutí a vlastní názor

Tomuto argumentu nelze upřít, že je těžké si představit účinnější způsob jak vyloučit recidivu u nejzávažnějších zločinů.

K vyloučení recidivy může také posloužit trest odnětí svobody na doživotí, kdy je odsouzenému zabráněno v opakování trestné činnosti. Tady však může nastat problém, když pachatel, od kterého zdánlivě již nehrozí nebezpečí, je podmíněčně propuštěn a opakuje závažnou trestnou činnost. Tomu by se však dalo zabránit např.

---

⁶⁵ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 29.

⁶⁶ tamtéž, s. 22-23.

⁶⁷ tamtéž, s. 24.

důslednějším zkoumáním osobnosti pachatele a jeho chování ve výkonu trestu, aby nemohl být nebezpečný pachatel propuštěn na svobodu. Dalším rizikem je možnost útěku pachatele z výkonu trestu, ale tady lze situaci řešit zdokonalením technických prostředků zamezujících útěku.

Problematické ovšem je, pokud dojde k recidivě u doživotně odsouzeného a dopustí se např. vraždy spoluvězně nebo příslušníka ostrahy; nastane totiž problém, jak ho dále potrestat, nemůžeme ho už více postihnout, když doživotní trest je již uložen, jedinou sankcí přicházející v úvahu je zpřísnění režimu výkonu trestu, je ale otázkou, jestli je taková sankce adekvátní.⁶⁸

Uznávám tedy, že tento argument má váhu, problematické ovšem je určit, jestli se pachatel v budoucnu závažného trestného činu opět dopustí a jestli je tak použití tohoto ultimátního prostředku prevence recidivy na místě. Opět se jedná o velmi složitou predikci, která nemůže být vyslovena se stoprocentní jistotou. Proto je z mého pohledu nepřijatelné takový trest uložit pachateli, který se dopustí závažného trestného činu na svobodě, neboť v tom případě lze ještě dosáhnout individuální prevence doživotním vězením. Složitější otázka je, pokud se dopouští závažné trestné činnosti i ve výkonu trestu, v tom případě individuální prevence evidentně dosaženo nebylo a zpřísněním režimu by se individuální prevence nemuselo dosáhnout. Zde by se jako kompromis mohl jevit jeden z námětů na semináři Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální, který proběhl v Ústavu státu a práva ČSAV v roce 1990: Zrušit trest smrti pro pachatele, který se deliktu dopustil v podmínkách života na svobodě, a zachovat jej pouze pro ty pachatele, kteří by se ve výkonu doživotního trestu odnětí svobody uloženého jim za některý závažný trestný čin proti životu dopustili deliktu stejně závažného.⁶⁹

---

⁶⁸ VÁLKOVÁ, Helena. Zamyšlení nad seminářem k otázce zrušení či ponechání trestu smrti v československém právním systému. Právník. 12991990828-829, s. 828-829., s. 828.

⁶⁹ tamtéž, s. 828.

3.2.3 Odstrašující účinek

Idea odstrašujícího účinku je založena na generálně-preventivní koncepci účelu trestu. Obsahem této myšlenky je psychologické působení uloženého a vykonaného trestu na další osoby, které by mělo být v případě trestu smrti silnější, než je tomu například u trestu odnětí svobody.

Můžeme se setkat se dvěma různými pojetími působení odstrašujícího účinku. Podle prvního pojetí by trest smrti měl odradit potenciální pachatele od spáchání stejného činu, za který byl jiný pachatel popraven, a to tím, že si potenciální pachatel uvědomí riziko poprav, které by mu případně hrozilo; jedná se o tzv. krátkodobý odstrašující účinek. Druhé pojetí, které je někdy nazýváno jako dlouhodobý odstrašující účinek, je postaveno na principu, že existence trestu smrti za určitý zločin má moralizující vliv na vnímání závažnosti tohoto zločinu ze strany veřejnosti, a tím posiluje morální zábrany ke spáchání takového zločinu.⁷⁰ Zatímco v prvním případě má odstrašující účinek působit na osoby, které se již vydaly na dráhu zločinu, v druhém pojetí má působit na spořádané občany a posílit jejich morální odolnost vůči sklonům k závažné trestné činnosti.

Ernest Van den Haag věří, že absolutní trest je více odstrašující než ostatní tresty, jelikož lidé se bojí smrti více než čehokoliv jiného. Cokoliv, čeho se lidé nejvíce obávají, je podle něho pravděpodobně nejvíce odradí.⁷¹ Dále tvrdí, že tuto domněnku potvrzuje i fakt, že většina odsouzených vrahů se snaží vyhnout popravě pomocí žádosti o změnu trestu na trest odnětí svobody na doživotí.⁷²

Empirická stránka

Odstrašující účinek nebyl nikdy empiricky zcela prokázán ale ani vyvrácen. O jeho prokázání usilovala studie Isaaca Ehrilcha, uveřejněná v 70. letech. Ehrlich zkoumal za pomoci statistické metody potenciální vliv poprav a jiných proměnných na

---

⁷⁰ HOOD, Roger. The death penalty: a world-wide perspective. 2nd rev. and up-dated ed. Oxford: Clarendon Press, 1996., s. 182.

⁷¹ VAN DEN HAAG, Ernest. The Death Penalty Once More in: SARAT, Austin. The death penalty: influences and outcomes. Aldershot: Ashgate, 2005., s. 78.

⁷² tamtéž, s. 78.

počet vražd ve všech státech USA v období let 1932 až 1970. V těchto letech se počet vražd průběžně zvyšoval, zatímco se počet poprav snižoval. Ehrlich konstatoval, že jeho studie prokázala existenci odstrašujícího účinku trestu smrti, dokonce tvrdil, že se jedinou popravou za rok navíc dalo ve zkoumaném období zabránit více jak osmi vraždám. Této studii bylo však vytýkáno, že pomíjí celou řadu aspektů jako např. všeobecný nárůst kriminality v 60. letech, přičemž bylo třeba také vzít v úvahu, že se počet vražd v porovnání s ostatními delikty zvyšoval pomaleji.⁷³

Nové světlo do diskuse o existenci odstrašujícího účinku vnesly nové výzkumy publikované v USA v roce 2003 a 2004; ty už zohledňují moratorium na vykonávání trestu smrti, které bylo vyhlášené Nejvyšším soudem z ústavních důvodů v období od roku 1972 do roku 1976, kdy bylo vykonávání trestu smrti pozastaveno a následně opět obnoveno. Údaje nasvědčují, že počet vražd se krátce po zavedení moratoria zvýšil a po jeho ukončení se počet vražd opět snížil. Podle profesorů ekonomie z Emory University jeden vykonaný trest smrti mohl zabránit až 18 vraždám.⁷⁴ Na rozdíl od Ehrlichovy studie tato nová zohledňuje vícero proměnných a lze ji tak považovat za věrohodnější.

Další významnou studií je komparativní studie Thorstena Sellina; ten porovnával počty vražd v jednotlivých státech USA, přičemž v některých byl trest smrti zaveden a v praxi běžně používán, v jiných byl zrušen. Z výsledků jeho práce vyplývá, že není možné najít rozdíl mezi abolicionistickými zeměmi a zeměmi, které trest smrti zachovaly ve skupině států s podobnými společenskými a ekonomickými podmínkami a stejně velkou populací. Z toho Sellin vyvozuje, že popravy nemají významný vliv na počet vražd. Byl také učiněn pokus využít komparativní studii k prokázání, zda trest smrti prostřednictvím odstrašujícího účinku představuje větší ochranu pro policii a vede k menšímu výskytu případů, kdy jsou nuceni využít smrtící sílu k vlastní ochraně. Thorsten Sellin tvrdí, že opak je pravdou a že policisté, vrazi a svědkové jsou častěji zabíjeni ve státech s trestem smrti nežli ve státech, které od trestu smrti upustily. I jeho studii je co vytknout, neodpoví nám totiž na otázku, jestli by nevzrostl počet vražd ve státech vykonávajících trest smrti, pokud by v nich byl trest smrti zrušen.⁷⁵

---

⁷³ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 18-19.

⁷⁴ LIPŠIC, Daniel. Trest smrti – ano či nie?. Trestní právo. 126200842-47, s. 42-47., s. 44

⁷⁵ HOOD, Roger. The death penalty: a world-wide perspective. 2nd rev. and up-dated ed. Oxford: Clarendon Press, 1996., s. 190-192.

Brutalizační efekt

Opačnou koncepcí oproti odstrašujícímu účinku je tzv. brutalizační efekt trestu smrti. Tato koncepce vychází z hypotézy, že hrdelní trestné činy a mezi nimi především vraždy mohou být popravami pachatelů spíše stimulovány než potlačovány. Podobně jako odstrašující účinek i brutalizační efekt může fungovat na dvou úrovních. Z krátkodobého hlediska popravu mohou stimulovat potencionální vrahy uvolněním zábran, jelikož se v takovém případě vrah může ztotožnit se státem a sám se může cítit vykonavatelem spravedlnosti usilujícím o smrtící pomstu. Napětí a drama obklopující popravu může také zapůsobit na určité jedince takovým způsobem, že mohou touto cestou usilovat o jistý druh slávy nebo mohou v popravě spatřovat alternativu k sebevraždě. Z dlouhodobého hlediska pak popravu mohou podporovat násilí a sklony omlouvat zabíjení jako pomstu.⁷⁶

Podle této koncepce tak mohou státy, které trest smrti zachovaly a používají ho, očekávat více vražd než v zemích, které trest smrti zrušily ať už de iure či de facto. Zvýšení počtu poprav by mělo potom následovat přiměřené zvýšení počtu vražd. Brutalizujícím účinkem trestu smrti se zabývali Bowers a Pierce, kteří studovali všechny popravu a vraždy spáchané v New Yorku v letech 1906 až 1963 a došli k závěru, že každá poprava má za následek zvýšení počtu vražd přibližně o tři vraždy, a to v devíti měsících roku, kdy došlo k popravě.⁷⁷

Podobný účinek můžeme pozorovat v případě poměrně specifické skupiny pachatelů, a to u teroristů. Dosavadní výsledky v zahraničí provedených analýz přinášejí zajímavé poznatky. Reakcí na vynesení rozsudku smrti v případě teroristů bývá často série nových, ještě brutálnější provedených teroristických útoků označovaných termínem „spirála násilí“. Takový rozsudek tak může vyvolat potřebu msty u následovníků odsouzených a popravených teroristů, ale vynesení rozsudku smrti může vyvolat i zpětný brutalizační efekt u části obyvatelstva, kdy někteří jedinci mohou být psychicky připraveni chovat se analogicky agresivním způsobem.⁷⁸

---

⁷⁶ HOOD, Roger. The death penalty: a world-wide perspective. 2nd rev. and up-dated ed. Oxford: Clarendon Press, 1996., s. 182-183.

⁷⁷ FICO, Robert. Trest smrti. Bratislava: Kódexpress, 1998., s. 84.

⁷⁸ VÁLKOVÁ, Helena. K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností. Socialistická zákonnost. 3841990177-185, s. 181., s. 181.

Protiargumenty abolicionistů

Abolicionisté myšlenku odstrašení především vytýkají, že odstrašující efekt nemůže být účinný ve všech případech. Rozhodnutí spáchat trestný čin je výsledkem vzájemné interakce velkého množství sociálních, psychologických, etických a jiných faktorů, jejichž váhu lze u širšího okruhu lidí odhadnout jen velmi nepřesně.⁷⁹ Odstrašující účinek může mít efekt u trestných činů, k jejichž spáchání je třeba racionální úvahy a přípravy, a pachatel tak může zhodnotit riziko dopadení a potrestání, méně účinný však bude u vražd a jiných obdobných trestných činů, které jsou ve většině případů páčány v afektu a nepředchází jim tak racionální zhodnocení situace, anebo u chladnokrevných vražd, kdy zase pachatel předpokládá, že dopaden a potrestán nikdy nebude.⁸⁰

To potvrzuje i studie, ve které jeden japonský psychiatr analyzoval 145 případů vražd v letech 1955 až 1957. Z výsledků jeho výzkumu vyplynulo, že si ani jeden ze zkoumaných před vlastním činem neuvědomil hrozbu trestu smrti. Přestože věděli o existenci trestu smrti, jednali vrazi výhradně emocionálně, nebyli schopni dohlédnout za přítomnost a nedali se myšlenkami na hrozící trest smrti od spáchání svého činu odradit.⁸¹ K podobnému závěru dospěla také zpráva anglické královské komise z roku 1953: „*Prima facie, trest smrti má předpoklady být účinnějším odstrašujícím prostředkem ve vztahu k normálním lidským bytostem než jakýkoliv jiný druh trestu a existují i některé důkazy, že tomu tak ve skutečnosti i je. Ale tento odstrašující efekt nepůsobí univerzálně nebo jednotně. Jsou pachatelé, na které má jenom omezený nebo dokonce jen nepatrný vliv. Je proto důležité hledět na tuto otázku ze správného úhlu a nezakládat trestní politiku postihu vražd na zveličovaných odhadech výjimečnosti preventivní síly trestu smrti.*“⁸²

Další výtku odpůrci trestu smrti směřují směrem k efektivitě odstrašujícího účinku trestu smrti oproti jiným trestům. Již C. Beccaria například přikládal větší účinek odstrašení jiným trestům: „*Nikoliv ukrutné a taky chvilkové divadlo zobrazující smrt*

---

⁷⁹ NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969., s. 233.

⁸⁰ LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007., s. 23-24.

⁸¹ BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998., s. 16.

⁸² FICO, Robert. Trest smrti. Bratislava: Kódexpress, 1998., s. 87.

*nějakého zlosyna, ale dlouhý a strastiplný příběh člověka zbaveného svobody, který jako nějaké tažné zvíře svojí těžkou prací oplácí společnosti, proti které se prohřešil, je nejsilnější brzdou zločinů. Myšlenka, že já sám se ocitnu v takovém dlouhotrvajícím a ubohém stavu, když se dopustím podobných zločinů, je mnohem silnější než myšlenka na smrt, kterou lidi vždy vidí v jakési nejasné dálce.*⁸³

O. Novotný pak poukazuje na fakt, že účinnější než přísnost či krutost trestu je stupeň pravděpodobnosti, že bude trestný čin odhalen a jeho pachatel potrestán⁸⁴

Shrnutí a vlastní názor

U tohoto argumentu můžeme spatřovat několik problematických bodů. Pochybnosti vzbuzuje především skutečnost, že není empiricky prokázáno, že trest smrti má silnější odstrašující účinek na potenciální pachatele než trest odnětí svobody. Pokud by tomu tak skutečně bylo, stal by se odstrašující účinek pádným argumentem retencionistů nebo naopak, pokud by byla jeho existence zcela vyvrácena, posílilo by to jistě argumentaci abolicionistů.

Teoreticky by měl mít trest smrti nejsilnější odstrašující účinek, jelikož smrt je s největší pravděpodobností skutečně tím, čeho se většina lidí nejvíce obává. To ale nebude platit ve všech případech. Navíc také řada pachatelů kalkuluje s tím, že nebudou nikdy odhaleni nebo dopadeni, nebo spáchají zločin za takových okolností, kdy není prostor pro racionální úvahy nad tím, jaké následky jim za spáchání jejich činu hrozí.

Statistiky nám bohužel neposkytují spolehlivé závěry o existenci či neexistenci odstrašujícího účinku trestu smrti, to dokazuje už jen to, že existuje řada statistických výzkumů, které svědčí odstrašujícímu účinku a zároveň přibližně stejný počet jiných výzkumů, které jeho existenci naopak popírají. Je otázkou, zda bude vůbec někdy efektivita odstrašujícího účinku prokázána, i přes pokročilou metodologii ekonometrických studií se jedná o velice složitou problematiku s velkým počtem proměnných. V úvahu je potřeba vzít, že vývoj nejzávažnější kriminality není ovlivněn

---

⁸³ BECCARIA, Cesare a Pavel HOLLÄNDER. O zločinech a trestoch. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2009., s. 84.

⁸⁴ NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969., s. 276.

jen existencí či neexistencí trestu smrti, ale je tu celá řada dalších faktorů, které dynamiku kriminality ovlivňují a relativizují tak ony závěry statistických výzkumů jako například náhlé společenské změny, celková nálada ve společnosti, imigrace a stupeň asimilace imigrantů, výskyt sociálně vyloučených oblastí či přístup ke zbraním a jiné faktory, které mohou přispět k většímu výskytu závažné kriminality v určitém období a místě. Proto si myslím, že nad existencí odstrašujícího účinku trestu smrti a jeho silou se bude vždy vznášet otazník.

Další sporný bod pak představují vedlejší účinky odstrašení, čímž je myšlen zpětný brutalizační efekt. Pro brutalizační efekt platí bohužel to samé, co pro odstrašující účinek, a to že neexistuje důkaz, který by neochvějně prokázal jeho existenci. Na toto téma bylo sice publikováno několik studií, ale jejich metodika je neustále zpochybňována.

Pádnou námitkou je také skutečnost, že v některých případech pachatel páchá trestný čin za takových okolností, kdy nezvažuje následky svého činu, a odstrašující účinek se tak vůbec nemůže uplatnit, nebo pachatel věří, že unikne spravedlnosti a případné odstrašení na něho nemá vliv. Některé skupiny pachatelů budou také vůči odstrašujícímu účinku imunní kvůli duševní poruše či narušení jejich osobnosti.

A v neposlední řadě můžeme pochybovat, zda je vůbec myšlenka odstrašení trestem smrti morální, jestli jednotlivec není pouze obětován v zájmu napravení nebo odstrašení jiných, než aby pro něho byla poprava skutečným trestem.

Z těchto důvodů tak tento argument nepovažuji za přesvědčivý důkaz přijatelnosti nejvyššího trestu, naopak vzhledem k výše naznačeným rozporům se dle mého názoru jedná spíše o argument proti jeho přijatelnosti.

3.2.4 Trest smrti jako ekonomičtější varianta

V neposlední řadě nesmíme pominout tento ekonomicky laděný argument, který vychází z domněnky, že poprava pachatele je méně nákladná než dlouhodobý nebo doživotní trest odnětí svobody. Tento argument vychází z toho, že pachatelé nejtěžších

zločinů nejsou společnosti nijak prospěšní, naopak pro ni představují ohrožení a náklady na zajištění jejich pobytu ve věznicích.

Především široká veřejnost namítá, že ze svých daní nechce přispívat na život zločinců ve výkonu trestu odnětí svobody, zvláště pak na život těch nejtěžších zločinců, u nichž by připadal v úvahu trest smrti.

Velice podobnou je pak myšlenka, že trest smrti by pomohl vyřešit současný problém s přeplněností nejen českých věznic, kdy by se díky popravě některých vězňů mohlo uvolnit místo ve věznicích a ulehčilo by se našemu vězeňskému systému.

Empirická stránka

Zkušenosti ze Spojených států amerických, kde je trest smrti poměrně hojně vykonáván, ale nehovoří ve prospěch ekonomické výhodnosti tohoto trestu. Samotná exekuce není až tak nákladná, ale díky dodatečným odvoláním a dalším procedurálním pojistkám vyžadovaným americkou ústavou, se trest smrti oproti doživotnímu vězení může značně prodražít; ale vzhledem k americké zkušenosti s justičními omyly, jsou tyto pojistky nutností.

Podle reportu organizace Death Penalty Information Center průměrné náklady obhajoby na proces před federálním soudem, kde je ukládán trest smrti, činí přibližně 620 000 USD, což je 8x více než u ostatních federálních případů vražd.⁸⁵

Ovšem i náklady na věznění v celách smrti jsou vyšší. Náklady navyšuje především fakt, že odsouzení v celách smrti jsou pod přísnějším dohledem, často také v celách po jednom a k dispozici mají obdobný servis jako vězni odsouzení k doživotí. Například v Kalifornii stojí věznění jednoho odsouzeného v cele smrti o 90 000 USD více než věznění odsouzeného ve věznici s maximální ostrahou.⁸⁶

Problematikou srovnání přibližných nákladů na jednu exekuci v porovnání s přibližnými náklady na doživotní věznění jednoho odsouzeného se ve Spojených

---

⁸⁵ Smart on Crime: Reconsidering the Death Penalty in a Time of Economic Crisis. In: *Death Penalty Information Center* [online]. 2009 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <<http://www.deathpenaltyinfo.org/documents/CostsRptFinal.pdf>>, s. 16.

⁸⁶ tamtéž, s. 16.

státech zabývalo několik výzkumů. Tak například jedna poprava v Severní Karolíně stojí 2,16 mil. USD, což je více než trest odnětí svobody na doživotí, v Texasu činí náklady na jednu exekuci 2,3 mil. USD, což odpovídá nákladům na 40 let trestu odnětí svobody v nejlépe střežené věznici, na Floridě se náklady na jeden vykonaný trest smrti dokonce vyšplhají na 3,2 mil. USD, což je 6x více než náklady na jeden trest doživotního vězení.⁸⁷

Jiné zdroje uvádí, že zatímco náklady na případ, který vyústí v uložení trestu odnětí svobody na doživotí, se i po zahrnutí nákladů za pobyt ve vězení pohybují kolem 500 000 USD, vlády jednotlivých amerických států odhadují, že náklady na jeden případ, který končí uložení trestu smrti, se od okamžiku zatčení po samotnou exekuci pohybují od 1 do 3 milionů USD. Některá studie dokonce tvrdí, že náklady na jeden takový případ se mohou vyšplhat až k 7 milionům USD. Přitom přibližně v 82 % případů, kde obžaloba požadovala trest smrti, je tento trest přeměněn na trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněčného propuštění, což ale znamená, že v těchto případech nakonec vzniknou stejné náklady jako v procesech s uložení trestu smrti, ale zároveň je k těmto nákladům třeba připočíst i náklady na doživotní věznění. Navíc ve studii provedené Duke University bylo zjištěno, že i kdyby se v justičním systému, kde je uplatňován trest smrti, popravilo 100 % obviněných, kteří k němu byli od počátku odsouzeni, tak budou náklady v přepočtu na jeden případ o 216 000 USD vyšší než v systému, kde se uplatňuje trest odnětí svobody na doživotí.⁸⁸

Vysoké náklady spojené s uplatňováním trestu smrti byly také jedním z důvodů, proč byl tento trest zrušen ve státě New York a New Jersey. New York utratil za tyto náklady během devíti let 170 milionů USD a nevykonal ani jednu popravu. V New Jersey to byly 253 miliony USD za 25 let a vykonána nebyla také ani jedna poprava.⁸⁹

---

⁸⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, s. 18.

⁸⁸ Cost. NATIONAL COALITION TO ABOLISH THE DEATH PENALTY. *National Coalition to Abolish the Death Penalty* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <<http://www.ncadp.org/index.cfm?content=24>>.

⁸⁹ Smart on Crime: Reconsidering the Death Penalty in a Time of Economic Crisis, s. 14.

Shrnutí a vlastní názor

Údaje o ekonomické výhodnosti trestu smrti, které máme k dispozici z USA, nás přesvědčují o naprostém opaku, ovšem nemůžeme se stoprocentní jistotou tvrdit, že v případě znovuzavedení trestu smrti v České republice by byly náklady obdobně vysoké, záleželo by především na právní úpravě. Posoudit ekonomickou výhodnost v české realitě tak není v současné chvíli možné. Domnívám se ale, že výsledek by se podobal zkušenostem ze Spojených států amerických.

V tomto argumentu lze také spatřovat jistou morální závadnost. I kdybychom skutečně dosáhli určité relevantní úspory, budeme odsouzené zabíjet, aby nás věznění pachatele nestálo příliš prostředků? Vyváží úspora peněz smrt člověka? Pokud dovedu svoji myšlenku ad absurdum, mohli bychom pak obdobně postupovat u velmi starých, nevléčitelně nemocných nebo duševně nemocných občanů. Vždyť do léčby nevléčitelně nemocných nebo těžce nemocných, kteří mají jen malou naději na vyléčení, je také investována spousta finančních prostředků. Většina takových pacientů nakonec stejně nemoci podlehne. Znamená to ale, že je přestaneme léčit? Budeme se zbavovat těžce nemocných nebo osob v pokročilém věku, protože nejsou z ekonomického hlediska společnosti prospěšnější? Jistěže ne. Jak tvrdí O. Novotný: „*Hodnota lidského života a lidské svobody není pouze v tom, co ten který člověk dává společnosti, lidský život a svoboda člověka mají svou cenu samy o sobě*“.⁹⁰ Finanční stránka pouze relativizuje hodnotu lidského života, proto takový argument rozhodně nepostačuje k tomu, abychom trest smrti mohli považovat za přijatelný.

Ohledně myšlenky, že trest smrti by mohl vyřešit současný problém s přeplněností českých věznic, je třeba poznamenat, že takový trest by se týkal jen několika vězňů ročně, navíc díky prodlevě, která musí uplynout mezi právní mocí rozsudku a samotnou popravou, by odsouzení strávili ještě několik let v cele smrti a k uvolnění místa by nejdříve došlo po několika letech. Po etické stránce je pak tento argument stejně závadný jako argument s úsporou nákladů za pobyt ve vězení. Klíčem k řešení problému s přeplněností věznic by mohla být spíše dekriminalizace určitých

---

⁹⁰ NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969., s. 18.

(např. se nabízí trestný čin zanedbání povinné výživy) a častější ukládání alternativních trestů (např. trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací nebo peněžitého trestu).

3.3 Závěrem k problematice přijatelnosti trestu smrti

V této kapitole jsem se snažil shrnout nejčastější argumenty ze strany zastánců i odpůrců trestu smrti a prezentovat svůj názor na každý z nich.

Pokud bych měl tedy odpovědět na otázku, kterou jsem si v úvodu kapitoly položil, tedy zda je nebo není trest smrti přijatelný, pak musím odpovědět, že podle mého subjektivního názoru není.

Jak jsem již uvedl výše, přikláním se k názoru, že trest smrti není výrazem úcty k lidskému životu, a pokud stát takový trest ukládá a vykonává, své občany k větší úctě nesměruje. Je žádoucí úctu k právu na život posilovat. Navíc podle mého názoru stát není tím, kdo by mohl rozhodovat o životě a smrti.

Dalším důvodem, který mne vede k tomuto závěru, je všudypřítomné riziko justičního omylu, které nelze nikdy zcela vyloučit, a které nemůže být v případě trestu smrti zhojeno.

Posledním argumentem je náprava pachatele jako jeden z cílů trestních sankcí, tu trest smrti vylučuje. Sice existují názory, že blízkost smrti může pohnout odsouzeného k vnitřní změně, ale potom je poprava v podstatě zbytečná, jelikož usmrtíme pachatele, který není pro společnost již nebezpečný.

Naopak trestu smrti podle mého názoru svědčí jeho zábranná funkce, když představuje nejúčinnější individuální prevenci. Pachatel je definitivně odstraněn ze společnosti a je tak eliminováno veškeré riziko z jeho další trestné činnosti. Tento úkol ale může úspěšně plnit i trest odnětí svobody na doživotí.

Ostatní argumenty, které trest smrti podporují (nastolení spravedlnosti, odstrašení, ekonomická výhodnost), se mi podařilo vyvrátit či zpochybnit.

V otázce přijatelnosti trestu smrti se tak střetává zájem na účinné ochraně společnosti před kriminalitou na jedné straně, s právem na život a zájmem na nápravě pachatele na straně druhé. Účinné ochrany společnosti (ve smyslu zábranné funkce trestu) můžeme ale dosáhnout i trestem odnětí svobody na doživotí, navíc tento druh trestu zachovává i možnost nápravy pachatele, která je také jednou z cest jak dosáhnout ochrany společnosti před pachateli trestných činů, a respektuje právo na život každého jedince.

Nezbývá tedy nic jiného než konstatovat, že trest smrti je z dnešního pohledu přežitkem, který by se v moderním demokratickém právním státě neměl vyskytovat. O trestu smrti by se dalo uvažovat pouze jako o skutečně krajním a dočasném prostředku v situaci, kdy se společnost nemůže bránit jiným způsobem (např. při dlouhodobém a rozsáhlém válečném konfliktu) a kdy hrozí masivní ztráty na životech. V takovém případě si ještě dokážu představit existenci trestu smrti za ospravedlnitelnou a to zejména vzhledem k individuálně prevenčnímu potenciálu trestu smrti. Při současné společenské situaci, ale považuji trest smrti rozhodně za nepřijatelný.

4. Trest smrti v průběhu světových dějin

V této kapitole se budu zabývat historickým vývojem vnímání a uplatňování trestu smrti. Trest smrti v obecné rovině, též někdy nazýván absolutním či nejvyšším trestem, je znám člověku již od existence prvních společenství. Proto konstatování, že je starý jako lidstvo samo, není daleko od pravdy, o čemž svědčí i některé archeologické nálezy.⁹¹ Trest smrti se vyskytoval prakticky ve všech starověkých i středověkých státních útvarech a měl rozličnou formu.

Postavení trestu smrti se v průběhu dějin výrazně změnilo. Zatímco v počátcích lidské civilizace šlo o široce uplatňovaný trest, který byl ukládán za širokou škálu trestných činů a představoval tak každodenní rutinu společenského života, dnešním pohledem vnímáme trest smrti jako cosi mimořádného ba dokonce mystického. Ve většině zemí byl zrušen a v některých je vnímán jako krajní prostředek ukládaný za ty trestné činy, které se vyznačují nejvyšším stupněm závažnosti nebo za trestné činy spáchané za mimořádných okolností, kdy je státní moc nucena uplatnit svoji autoritu důrazným způsobem, např. za válečného stavu.

4.1. Starověk

První záznamy o existenci trestu smrti můžeme nalézt už ve starověké Mezopotámii. Prvním takovým písemným dokladem existence trestu smrti je Urgakinův zákoník (vydaný kolem roku 2350 př. n. l.), který stanovil trest smrti ukamenováním pro ženy, které se provinily cizoložstvím. Tento psaný zákoník nikdy objeven nebyl, nicméně došlo k nálezům dokumentu o právní reformě, jejímž prostředkem byl právě tento zákoník.⁹²

V dochovaném zákoně se trest smrti poprvé vyskytl v babylonském Chammurabiho zákoníku (sepsaný kolem roku 1750 př. n. l.). Tento zákoník vešel ve známost především přísností svých trestů. Ústředním principem zákoníku bylo talio (odplata), což znamená, že trest byl ekvivalentní následku způsobeného trestným

---

⁹¹ LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004., s. 7.

⁹² tamtéž, s. 15.

činem.⁹³ Trest smrti byl stanoven dokonce za 34 delikty, které byly spáchány vůči osobám, vůči náboženství nebo i proti majetku. Způsoby popravky byly též různorodé: utopení, upálení, naražení na kůl nebo oběšení.⁹⁴ Chammurapiho zákoník se stal faktickou předlohou pro pozdější kodexy jak pro biblické zákony Židů, pro islámské právo šári'a či zákony starého Řecka i Říma.⁹⁵

I starověký Egypt za času faraónů praktikoval trest smrti. Smrtí se trestala především každá urážka božstva ať už v podobě čarodějnictví, svatokrádeže nebo zabití posvátného zvířete. Dále smrt hrozila vrahům, cizoložnicím a těm Egyptanům, kteří narušili ekonomický pořádek vyrobením falešného přiznání svých příjmů.⁹⁶

Rozsáhlé soupisy prohřešků a trestů můžeme nalézt i v prvních pěti biblických knihách známých jako Tóra. Jak bylo již uvedeno výše, biblické zákony byly do značné míry ovlivněny Chammurabiho zákoníkem, což se projevuje i v pojetí účelu trestu, kterým má být v první řadě odplata, dále odstrašení a též pokání. Mojžíšské zákony rozeznávaly v porovnání s Chammurabiho zákoníkem o dva hrdelní trestné činy více, celkem jich bylo definováno 36 a patřila mezi ně především vražda, sexuální delikty, modlářství, čarodějnictví, rouhání a znesvěcení soboty. Způsoby popravky byly tři, nejčastějším bylo ukamenování prováděné kolektivně členy celé komunity, dalším způsobem bylo ukamenování a dekapitace (setnutí hlavy). Později bylo kamenování nahrazeno rychlejší metodou svržením ze skály.⁹⁷

Ani antické Řecko, kolébka demokracie, se neobešlo bez trestu smrti. Aténský městský stát v 7. století př. n. l. usiloval o přijetí zákoníku, který by ochránil všechny občany prostřednictvím státního trestání. Tato snaha byla naplněna v roce 621 př. n. l. přijetím Drakónova zákoníku, jenž proslul svou nesmírnou tvrdostí, když stanovil trest smrti za téměř všechny zločiny včetně drobných krádeží. V 6. století př. n. l. byl zpracováním nového zákoníku pověřen politik a básník Solón, ten poté zrušil trest smrti za většinu deliktů a ponechal ho pouze za vraždu a zradu.⁹⁸

---

⁹³ LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004., s. 21

⁹⁴ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 13

⁹⁵ LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004., s. 8

⁹⁶ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 13

⁹⁷ LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004., s. 30, 35

⁹⁸ tamtéž., s. 56, 58

V období římské republiky byl hlavním pramenem práva zákon Dvanácti desek, které trestem smrti trestaly řadu kriminálních skutků, jako je vlastizrada, žhářství, krádež v noci nebo přijetí úplatku soudcem. K tomu aby byl člověk popraven, musel být spolehlivě usvědčen. I tak ale tento zákon připouštěl v řadě případů osobní mstu. V dobách císařství se ale ty delikty, které podléhaly soukromé mstě, začínají považovat za veřejné trestné záležitosti. Mezi nejčastější způsoby poprav y patřilo upálení, ukamenování, ukřižování a předhození šelmám. Trest smrti se ale velice zřídka ukládal římským občanům nebo alespoň jejich vyšším vrstvám.⁹⁹

4.2 Středověk

V období Francké říše se vražda opět stala soukromým zločinem, trest smrti byl ale nadále ukládán za žhářství, travičství, hanobení hrobu či svatokrádež. Francká legislativa tak projevovala určitou zdrženlivost vůči nejvyššímu trestu a ponechala ho pouze v případě vážného porušení veřejného pořádku.¹⁰⁰

Trestání ve středověku bylo do značné míry spjato s církví. Mimo státní zájem od této doby existuje i zájem církevní, který je stejně silný, možná i silnější, proto se jeho porušení trestá smrtí. Objevuje se řada inkvizičních procesů se skutečnými i domnělými kacíři, které vyvrcholily uložením trestu smrti. Jelikož si církev nechtěla špinit ruce krví, absolutní trest se v těchto případech vykonával upálením.¹⁰¹

Trest ve středověku měl být především exemplární a odstrašit všechny potenciální delikventy, proto byly používány kruté způsoby výkonu trestů, zejména to bylo stětí, oběšení, pohřbení zaživa, upálení, vláčení za vozem nebo lámání v kole. Aby bylo odstrašení důkladné, konaly se popravy veřejně. V některých případech, jako je oběšení nebo ukřižování, bylo ponecháno tělo popraveného na místě i několik dní od popravy. Exemplárnost trestu si vyžadovala, aby se trest smrti vztahoval na všechny, i na ženy a děti.¹⁰²

---

⁹⁹ LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004, s. 63, 64, 67

¹⁰⁰ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 25

¹⁰¹ tamtéž, s. 26

¹⁰² tamtéž, s. 30

Už v tomto období můžeme pozorovat první projev abolicionismu. Valdenští, náboženské hnutí, které usilovalo o reformu křesťanského života, přišli s myšlenkou, že jakákoliv vražda i ta legální, musí být zakázána. Odvolávali se na argumenty proti trestu smrti, které byly obsaženy ve spisech Starého i Nového zákona. Viníky bylo podle nich třeba přivést na cestu spravedlnosti a spásy, tím že pochopí ohavnost svého činu a dostanou takový trest, který jim znemožní páchat zlo a povede k jejich nápravě, nikoliv je zabíjet. Tyto na svojí dobu revoluční myšlenky však byly odmítnuty a stoupenci tohoto hnutí byli pronásledováni.¹⁰³

4.3 Období absolutismu

Okruh trestných činů, za které se ukládal trest smrti, byl v tomto období přibližně stejný jako ve středověku. Starost o veřejný pořádek však v této době náležela výhradně panovníkovi, zeměpanské a městské soudy postupně ztrácely právo nad životem a smrtí. Potlačování a souzení těžších hrdelních zločinů měl na starosti královský hejtman, aby se zabránilo svévoli, muselo rozsudek smrti vynést alespoň sedm přísedících soudu. Ostatní zločiny už nemohly nižší soudy spadající pod pravomoc rychtáře trestat smrtí. Hrdelní tresty musely být vždy potvrzeny nejvyššími soudy, opět aby bylo zabráněno svévoli.¹⁰⁴

Pozitivní změnou bylo ale přihlížení k okolnostem, za kterých byl trestný čin spáchán, což v některých případech umožňovalo uniknout nejvyššímu trestu. Například pokud k zabití došlo náhodou, z nedbalosti nebo v silném rozrušení, bylo možné pachateli uložit trest mírnější.

Veřejná poprava musela být chápána též jako určitý politický rituál. Jelikož spáchaný trestný čin se považoval zároveň za křivdu na tom, kdo právo uplatňoval, tedy na suverénním panovníkovi. Tímto ceremoniálem se na okamžik rekonstruovala poškozená suverenita panovníka, tím že se manifestovala ve vší své zjevnosti.¹⁰⁵

---

¹⁰³ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 28

¹⁰⁴ tamtéž, s. 34

¹⁰⁵ FOUCAULT, Michel. Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000., s. 86, 88

Nejobvyklejšími způsoby poprav y se stalo oběšení, stětí, které bylo vyhrazeno především šlechtě, a lámání v kole ukládané za kruté zločiny, jako je úkladná vražda, čarodějnictví a sodomie se nadále trestala upálením.¹⁰⁶

4.4 Abolicionistické hnutí v 18. století

První kampaň za zrušení trestu smrti se objevuje v 18. století. Nebyl to lid, který by se proti nejvyššímu trestu bouřil, veřejné mínění totiž princip trestu smrti jako takový uznávalo, ale byli to myslitelé, intelektuálové a filozofové, kteří stáli v čele tohoto hnutí.¹⁰⁷

Byl to především Cesare Beccaria a jeho dílo O zločinech a trestech (1764), kdo tyto tendence odstartoval. Cesare Beccaria ve svém pojednání usiloval o zrušení trestu smrti jako takového a hodlal ho naradit doživotním otroctvím.

Jiní myslitelé neusilovali o úplné zrušení trestu smrti, ale pouze o jeho omezení. Montesquieu například požadoval, aby tímto trestem nebyli trestáni ti, kteří spáchali spoluobčanům jen materiální škody. Rousseau, ačkoliv princip trestu smrti obhajoval, ho považoval za krajní řešení. Stejně tak Voltaire vystupoval proti nespravedlivým trestům a zbytečnému barbarství.¹⁰⁸

V důsledku abolicionistické kampaně došlo ke krátkodobému zrušení trestu smrti v Toskánsku, kde trest smrti byl v roce 1774 zrušen nejprve na zkoušku a později byl zrušen definitivně novým trestním zákoníkem, aniž by se zvýšila kriminalita. V roce 1790 však v Toskánsku propukly nepokoje a trest smrti byl znovu zaveden. Stejně tak byl trest smrti na krátkou dobu (9 let) zrušen v Rakousku Josefem II. v roce 1787. K významnému omezení trestu smrti pak došlo ve Švédsku, Prusku či Pensylvánii (trest smrti se ukládal pouze za vraždu či loupež). Rovněž ve Francii byl trest smrti podstatně omezen a v roce 1795 dokonce zrušen úplně pro období míru, to však nepřišlo a po nástupu Napoleona Bonaparte byl nejvyšší trest znovu obnoven.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 41

¹⁰⁷ tamtéž, s. 49

¹⁰⁸ tamtéž, s. 50, 51

¹⁰⁹ tamtéž., s. 57, 58, 66

4.5 Abolicionistické hnutí v 19. století

V 19. století diskuze nad trestem smrti pokračuje v podání filozofů, publicistů a odborníků na trestní právo, tentokrát ale diskuze neprobíhala pouze ve sféře literatury, ale odpůrci trestu smrti začínají své myšlenky zaníceně propagovat i na veřejnosti.¹¹⁰

Následkem abolicionistické kampaně byl v roce 1846 v americkém státě Michigan kromě trestného činu velezrady nahrazen trest smrti doživotním vězením, ve státě Rhode Island byl trest smrti zrušen dokonce ve všech případech. Abolicionistické hnutí se projevilo i v ostatních amerických státech, výsledky byly ale kolísavé, trest smrti byl rušen a znovu zaváděn. Důsledky nového přístupu k trestu smrti byly znatelné i v Jižní Americe, např. v Brazílii po vzniku republiky nově přijatá ústava trest smrti celkově zrušila, stejně tak nová ústava Ekvádoru na trest smrti nepamatovala a trest smrti byl postupně zrušen i ve Venezuele, Kolumbii, Guatemale, Nikarague a Hondurasu.¹¹¹

Úspěch abolicionistického hnutí ovlivnil i evropské státy. Belgie a Lucembursko ve svých zákonících sice trest smrti ponechaly, ale neukládaly ho anebo po uložení trestu následovalo omilostnění, trest smrti tak byl zrušen fakticky. V jiných zemích byl nejvyšší trest zrušen i právně. V Itálii od roku 1876 nebyla vykonána žádná poprava, a tak v zákoníku z roku 1889 už byl trest smrti zrušen. Podobný osud čekal absolutní trest v Portugalsku (definitivně zrušen 1866), Nizozemsku (zrušen 1870), Norsku (zrušen 1905) a Švédsku (zrušen 1921). V Německu, Švýcarsku a Velké Británii byl trest smrti ponechán, byl i fakticky vykonáván, avšak došlo ke snížení počtu trestných činů, za něž se trest smrti ukládal, což vedlo ke snižování počtu vykonaných poprav.¹¹²

4.6 Meziválečné a poválečné období

Po první světové válce se trest smrti vrací, k jeho návratu přispěly obě světové války a také nastolení totalitních diktatur. Ve válečných a meziválečných časech se

---

¹¹⁰ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 72

¹¹¹ tamtéž, s. 79, 80

¹¹² tamtéž, s. 82, 84

prosazovaly tzv. mimořádné soudy, znovu také rostl počet trestných činů, které se trestaly smrtí.

Španělsko, které zrušilo po první světové válce trest smrti v roce 1932, bylo nuceno tento trest zavést během revolučních nepokojů v roce 1934 a po převzetí moci generálem Francem ho už ponechalo. Stejně tak byl trest znovu zaveden v kolébce abolicionismu Itálii, kde za Mussoliniho režimu byl stanoven trest smrti nejprve za politické zločiny (1925), později byl novým trestním zákonem z roku 1930 stanoven i pro ostatní závažné zločiny.¹¹³

4.7 Cesta ke zrušení trestu smrti ve 20. století

Opětovný nástup abolicionismu ve 20. století odstartoval především vývoj mezinárodních vztahů po druhé světové válce. Jedním z faktorů bylo založení Organizace spojených národů v roce 1945 a založení Rady Evropy v roce 1949, jakožto regionální organizace věnující se ochraně lidských práv.

V roce 1948 schvaluje Valné shromáždění OSN Všeobecnou deklaraci lidských práv, která nebyla závazným dokumentem, ale přinejmenším se stala významným inspiračním zdrojem. Deklarace upravovala základní lidská práva včetně práva na život (čl. 3) a zakazovala užít kruté, nelidské a ponižující tresty (čl. 5).

Na tuto deklaraci pak navazuje Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950; ta stanovila, že každý má právo na život a nikdo ho nesmí být úmyslně zbaven, ovšem přiznávala výjimku v případě soudem uloženého trestu po předchozím uznání viny. V důsledku všeobecné tendence ve prospěch zrušení trestu smrti v členských státech úmluvy byl k této úmluvě v roce 1983 přijat protokol č. 6, který se přímo týkal zrušení trestu smrti. Protokol v čl. 1 stanovuje: „Trest smrti se ruší. Nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen nebo popraven.“ Dále čl. 2 Protokolu upravuje určitou výjimku, když říká: „Stát může zákonem stanovit trest smrti za činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války; tento trest smí být uložen pouze v případech předvídaných zákonem a v souladu s jeho ustanoveními.“ Jde

---

¹¹³ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 93

o vůbec první mezinárodněprávní instrument, který zavazoval státy nepoužívat trest smrti v době míru.¹¹⁴

Trestu smrti se v rovině mezinárodního práva věnuje i další dokument přijatý v rámci OSN a to Mezinárodní pakt o hospodářských a kulturních právech z roku 1966. Čl. 6 tohoto dokumentu opět prohlašuje, že každá lidská bytost má právo na život, které je chráněno zákonem a nikdo nesmí být tohoto práva svévolně zbaven. Druhý odstavec čl. 6 míří na země, kde nebyl zrušen trest smrti, když praví, že rozsudek trestu smrti smí být vyhlášen pouze za nejtěžší trestné činy v souladu s právem platným v době, kdy byl trestný čin spáchán. Čl. 6 zároveň upravuje právo každého, kdo byl odsouzen k trestu smrti, žádat o milost nebo zmírnění trestu, přičemž amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech. Tentýž článek pak ve svém pátém odstavci zakazuje vykonávat trest smrti na osobách mladší 18 let a na těhotných ženách.

Tyto dokumenty, které byly výsledkem abolicionistického úsilí, připravily vhodné podmínky pro další šíření abolicionistických myšlenek. Na samém konci 80. let tak existovalo 35 států, které zrušily trest smrti za všechny zločiny; 18 států, které ho zrušily jen v mírovém období a 27 států, kde nebyla vykonána jediná poprava po dobu více než 10 let.¹¹⁵ V průběhu 90. let tlak na zrušení trestu celosvětově dále zesílil. V této době již více než polovina zemí světa zrušila nebo omezila ukládání a výkon trestu smrti, nejvyšší trest byl také vyloučen ze škály trestů mezinárodních trestních soudů a jeho úplné zrušení prosazují univerzální i regionální organizace vládní i nevládní.

Po vzrůstající snaze zrušit trest smrti definitivně, byl Výborem ministrů Rady Evropy v roce 2002 přijat Dodatkový protokol č. 13 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod. Klíčovým ustanovením je článek 1, podle jehož první věty má být trest smrti zrušen. Na rozdíl od protokolu č. 6 však tento neobsahuje žádné věcné omezení, tedy ruší trest smrti za všech okolností (pro čas míru, válečný stav, stav bezprostřední hrozby války). V návaznosti na to čl. 2 výslovně vylučuje možnost dovolat se výjimky pro případy zvláštního stavu. Na druhou stranu ale čl. 4 umožňuje, aby smluvní státy při podpisu nebo předávání ratifikačních listin omezily místní působnost protokolu na část svého území, na zbytku území tedy mohou trest smrti

---

¹¹⁴ REPÍK, Bohumil. Ke stavu diskusí o trestu smrti. Právník. 12961990575-580, s. 575-580., s. 577

¹¹⁵ IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994., s. 103

ukládat, ač jen v případě válečného stavu nebo hrozby války.¹¹⁶ Tento protokol tak učinil další významný krok k faktickému odstranění trestu smrti z evropského kontinentu.

---

¹¹⁶ MALÍŘ, Jan. Nový protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod - na cestě k absolutnímu odstranění trestu smrti z právních řádů Evropy. Trestněprávní revue. 282003221-223, s. 221-223., s. 222

5. Trest smrti a jeho právní úprava v dějinách českých zemí

V této kapitole stručně představím vývoj trestního práva a přístupu k trestu smrti v jednotlivých kapitolách dějin českých zemí od dob raného feudalismu až po současnost. Zvláštní pozornost potom budu věnovat úpravě trestu smrti v trestních kodexech a dalších předpisech platných od vzniku samostatného Československého státu až do zrušení trestu smrti v roce 1990.

5.1 Období raného feudalismu a stavovského státu (od 9. stol. do roku 1620)

Na historickém území českého státu patřil, stejně jako i v jiných evropských zemích, trest smrti od nepaměti k poměrně běžně používaným prostředkům trestního práva.¹¹⁷

Vývoj hrdelní jurisdikce v našich zemích můžeme sledovat zhruba od poloviny 13. století, kdy se v rukou státních orgánů soustřeďuje veřejná trestní iniciativa, do té doby se hojně uplatňovala soukromá krevní msta.¹¹⁸ Zpočátku byla hrdelní pravomoc v rukou. Feudální vrchnosti (církvní i světské) stíhaly kriminalitu ohrožující jejich bezprostřední zájmy a postih dalších deliktů svěřovaly poddaným měšťanům. Takto se pohybem hrdelní jurisdikce do 16. století vytvořila hustá síť několika set městských soudů. Jak v královských, tak i v poddanských městech byla představitelem hrdelní jurisdikce městská rada, která se řídila jak obecnými právními předpisy, tak i vrchnostenskými pokyny a instrukcemi. Ty vrchnosti, které neměly na svých statcích hrdelní soudy, využívaly možnost stíhání v blízkých královských či poddanských městech, kam dodávaly své delikventy.¹¹⁹

V tomto období se ještě objevuje přežitek předstátní společnosti a to trest smrti ukamenováním, kdy delikvent byl usmrcen celou osadou. Jinak byl trest smrti prováděn

---

¹¹⁷ SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. 2. přeprac. dopl. vyd. Jinočany: H&H, 1993., s. 335

¹¹⁸ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010., s. 173

¹¹⁹ MONESTIER, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Aktualiz. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001., s. 340, 342

nejčastěji stětím (za vraždu), šibenicí (za krádež), upálením (za čarodějnictví a žhářství), zahrabáním zaživa (za čarodějnictví u žen), lámání kolem (za násilné smilstvo), vláčením ulicemi a lámání kolem (za úkladnou vraždu); nejvyššímu trestu neunikly ani děti. U způsobů trestu se uplatňoval určitý symbolismus, např. zrada, kdy delikvent slibuje věrnost a zároveň je schopen zradit (jeho osobnost je rozpolcená), se trestala rozčtvrcením.¹²⁰ Smrtí se trestala také urážka královské důstojnosti (slovem i písmem), písemná agitace proti stavům a zemským úředníkům a násilí vůči soudním úředníkům.¹²¹ Tresty měly být především odplatou, zároveň se důraz kladl i na odstrašující účinek.

5.2 Období absolutismu a kapitalismu (1620-1918)

Pramenem trestního práva bylo právo městské obsažené v Koldínově zákoníku z roku 1579, ale trestněprávní normy byly obsaženy také v Obnoveném zřízení zemském pro Čechy vydaném roku 1627 a pro Moravu 1628. Smrtí bylo nově trestáno především mnoho deliktů politické povahy jako např. urážka panovníka, která zahrnovala skutkové podstaty, jako je osobování si panovníkových oprávnění, svolávání sněmů bez jeho souhlasu, vytváření opozice na sněmu a dokonce i zákonodárná iniciativa na sněmu bez předběžného souhlasu panovníka, dále smrt hrozila i za neoznámení přípravy povstání či neposkytnutí pomoci.¹²²

V roce 1707 byl vyhlášen zákoník hrdelní řád Josefa I. (*Constitutio criminalis Josephina*), který upravoval nové zásady působení hrdelních soudů. Městské soudy nebyly převážně schopny plnit beze zbytku zásady upravené v tomto řádu, a proto dochází k jejich reorganizaci a to dokonce dvojí, výsledkem bylo snížení počtu

---

¹²⁰ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 142, 144, 147

¹²¹ VANĚČEK, Václav. Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha, 1975., s. 214

¹²² MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 191

hrdelních soudů, z původního počtu 383 registrovaných jich v Čechách zůstalo pouze devatenáct a na Moravě třináct.¹²³

Na sklonku šedesátých let (1768) byl vydán hrdelní řád Marie Terezie (Constitutio criminalis Theresiana); tato právní norma byla ale zastaralá již v době svého vzniku, připouštěla totiž získávání důkazů prostřednictvím tortury a umožňovala stíhání deliktů sine lege, tedy na základě analogie. Tresty měly především charakter msty na odsouzeném, kodex také nerespektoval požadavek úměrnosti mezi společenskou nebezpečností deliktu a trest měl tak nadále spíše symbolický charakter a svou krutostí měl odstrašovat veřejnost od trestné činnosti.¹²⁴ Co se týče druhů ukládaných trestů, tak tento kodex zachovával kruté feudální tresty, velmi častým trestem byl trest smrti, prováděný stejně jako ve středověku rozmanitými způsoby (oběšení, stětí, rozčtvrcení, upálení apod.) a doprovázený krutými zotřeseními.¹²⁵ Theresiana dále smrtí trestala řadu sexuálních deliktů jako např. pohlavní styk se zvířetem.¹²⁶

Skutečný pokrok v duchu osvícenského absolutismu přinesl teprve Všeobecný zákoník o zločinech a trestech Josefa II. z roku 1787, který vycházel ze zásady úměrnosti mezi společenskou nebezpečností trestného činu a přísnosti trestu. Trest už nemá charakter pomsty, nýbrž má sloužit k převýchově pachatele.¹²⁷ Zákoník definitivně opustil staré formy feudálních trestů, dokonce úplně zrušil trest smrti v řízení řádném, ponechán byl jen pro řízení v případě výjimečného stavu. Trest smrti byl opět zaveden po Josefově smrti v roce 1795 a to pro velezradu či pokus o ni.¹²⁸

---

¹²³ MONESTIER, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Aktualiz. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001., s. 343

¹²⁴ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 192

¹²⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010., s. 493

¹²⁶ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 193

¹²⁷ MONESTIER, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Aktualiz. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001., s. 343

¹²⁸ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 193

V duchu Josefova zákoníku pak pokračuje i Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803. Zákoník rozlišoval zločiny a přestupky, přičemž za zločiny ukládal žalář nebo trest smrti, který se vykonával výlučně oběšením.¹²⁹

Později se základem rakouského trestního práva stal trestní zákon z roku 1852, který vznikl revizí ustanovení zákona z roku 1803, nebyl ale výlučným zákoníkem, navazovaly na něj i další předpisy. Trestní zákon rozeznával zločiny, přečiny a přestupky. Zločiny byly trestány žalářem nebo trestem smrti, který se vykonával opět pouze oběšením.¹³⁰

5.3. Období první republiky (1918-1938)

Po vzniku Československa bylo recepční normou z roku 1918 (čl. 2 zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.) stanoveno, že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. Na území Čech, Moravy a Slezska platil trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, na území Slovenska a Podkarpatské Rusi uherský trestní zákon z roku 1878. Tyto zákony se vztahovaly na osoby civilní, pro osoby vojenské pak platil vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech z roku 1855.¹³¹

Ze statistických údajů vyplývá, že v tomto období (20 let) bylo popraveno 20 osob a z tohoto počtu 4 osoby byly popraveny za spáchání politického trestného činu.¹³²

5.3.1 Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích

Tento zákon, jak již bylo uvedeno výše, platil na území Čech, Moravy a Slezska, účinnosti nabyl 1. září 1852 a zrušen byl na našem území až 1. srpna 1950.

---

¹²⁹ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 195.

¹³⁰ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010., s. 495, 497

¹³¹ GRIVNA, T. in BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009., s. 559

¹³² LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 261-262

Zákon, jak ostatně vyplývá z jeho názvu, rozlišoval tři kategorie trestných činů. Nejzávažnější kategorií byly zločiny, které mohly být spáchány pouze úmyslně a které zákon za zločiny označuje v taxativním výčtu. Za zločiny mohly být podle § 12 uloženy dva druhy sankcí, a to přídržení v žaláři (odnětí svobody) nebo trest smrti. Trest smrti tak mohl být uložen pouze za zločin a pouze, pokud tak u příslušného zločinu zákon výslovně stanovil. V případě mladistvých¹³³ se dle § 8 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží namísto trestu smrti obligatorně uložil trest zavření. Podle § 13 bylo jediným způsobem vykonání trestu smrti oběšení provazem.

Důležitým ustanovením byl § 50, který zakazoval jakékoliv zostření trestu smrti, které bylo jinak obzvláště časté v období středověku. Například ve Francii bylo až v roce 1823 zrušeno zostření trestu smrti otcovrahů zmrzačením, které výkonu trestu předcházelo.¹³⁴

Neméně důležitým ustanovením byl § 52, který se týkal polehčujících okolností a který zakládal zvláštní postup soudu v případě, kdy byl spáchán zločin, za který se ukládá trest smrti, a zároveň byly současně přítomny polehčující okolnosti. V takových případech zákon ukládal soudu vynést odsuzující rozsudek ukládající trest smrti, ale zároveň bylo nutné postupovat podle § 341 zákona č. 119/1873 ř.z. trestní řád, podle něhož se porotní soud po jeho vynesení poradí, zda je odsouzený hoděn milosti a jaký přiměřený trest uložit, pokud bude tato udělena. V případě, že pachatel v době spáchání trestného činu nedovršíl 20. rok věku, nemohl být uložen trest smrti ani trest doživotního žaláře, ale namísto něho bylo možné uložit pouze trest těžkého žaláře v rozmezí mezi deseti a dvaceti lety.

V neposlední řadě je třeba zmínit ustanovení § 231, které praví, že v případě, kdy od spáchání trestného činu, který lze postihnout trestem smrti, uplynulo více jak 20 let a jsou splněny další podmínky stanovené zákonem, takový trestný čin se sice nepromlčuje, ale nelze již uložit trest smrti, nýbrž pouze trest těžkého žaláře v rozmezí mezi deseti a dvaceti lety.

---

¹³³ za mladistvého byla dle § 2 odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n. považována osoba, která v době spáchání dovršila čtrnáctý rok, ale nedovršila rok osmnáctý.

¹³⁴ SOLNAŘ, Vladimír. Tresty a ochranná opatření. 1. vyd. Praha: Academia, 1979., s. 117

Trest smrti bylo možné uložit za následující zločiny: dokonanou vraždu (§ 136) a loupežné zabití (§ 146), tento trest se však nevztahoval na spoluviníky, kteří spolupůsobili pouze způsobem vzdálenějším. Dále za zlomyslné poškození cizího majetku (§ 86), zlomyslné jednání (§ 87), žhářství (§ 166) a za zločin podle § 4 zákona č. 134/1885 ř.z. o třaskavinách, ovšem jen za předpokladu, že těmito činy byla způsobena smrt člověka a pachatel ji mohl předvídat, a u žhářství ještě za předpokladu, že požár byl způsoben zvláštním sročením směřujícím k plenění. V případě vyhlášení stanného práva mohl být trest smrti uložen i na jiné případy vraždy (§ 134), zlomyslné poškození cizího majetku (§ 86), žhářství (§ 166) a dále též za vzbouření (§ 73) a loupež (§ 190).¹³⁵ Trest smrti bylo ovšem možné uložit i za zločin vojenské zrady podle § 6 zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky po jeho novelizaci v roce 1936 a to v případě, že pachatel byl v takovém veřejném postavení, kdy byl povinen uchovávat v tajnosti skutečnost, opatření nebo předmět utajovaný pro ochranu republiky, nebo byla-li mu taková povinnost uložena výslovně s ohledem na jeho služební nebo smluvní poměr, nebo byl-li páčán po delší dobu nebo ve značném rozsahu nebo způsobem zvláště nebezpečným nebo za jiných okolností zvláště přitěžujících.

Ukládání nejvyššího trestu ale podstatně ovlivnil zákon č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech, který v § 1 stanovil: Namísto trestu smrti uvedeného v zákoně soud uloží trest těžkého žaláře, jsou-li polehčující okolnosti tak závažné, že by trest smrti byl nepřiměřeně přísný. V důsledku tohoto právního předpisu soudy v případě prokázání závažných polehčujících okolností namísto trestu smrti ukládaly trest těžkého žaláře. Soud tak nově měl možnost volby mezi trestem smrti a trestem těžkého žaláře, když doposud musel vždy trest smrti uložit (mohl ale určit trest náhradní pro případ udělení milosti).

Výkon trestu smrti upravoval zákon č. 119/1873 ř.z., trestní řád. Rozsudky smrti byly vykonávány ráno po dni, kdy bylo odsouzenému oznámeno, že trest smrti bude vykonán z důvodu neudělení milosti. Oznámení muselo být učiněno v soudní budově za přítomnosti předsedy, dvou soudců a státního zástupce. Soud měl dále dbát, aby samotná exekuce nepřípadla na neděli, svátek nebo den, který je podle náboženského vyznání odsouzeného dnem svátečním, a aby exekuci v určený den nic nepřekáželo.

---

¹³⁵ MÍŘIČKA, August. Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní. Praha: Všeherd, 1934, xvi., s. 139

Odsouzený musel být také poučen, že žádost o milost již nemůže pozastavit výkon trestu smrti. Po oznámení soud umožnil styk s duchovním podle náboženského vyznání odsouzeného, nezvolil-li si jej sám (§ 403 trestního řádu).

Samotná exekuce se prováděla uvnitř zdí věznice anebo v jiné ohražené prostře za přítomnosti soudní komise, která se skládala ze tří členů soudu, zapisovatele, státního zástupce, soudního lékaře a duchovního. O místě a hodině popravky musel být vyrozuměn i obhájce odsouzeného a představený a zastupitelstvo obce, v jejímž obvodu se trest vykonával. Přítomni mohli být také nejbližší příbuzní odsouzeného. Pokud bylo popravováno více osob, musela být učiněna opatření, aby žádný nemohl vidět popravu druhého. Tělo popraveného mohlo být na žádost vydáno jeho rodině, ovšem v tom případě se musel pohřeb vykonat v tichosti a beze vší nádhery, jinak byl odsouzený pohřben v noci na místě k tomu zvlášť určeném (§ 404 trestního řádu).

V případě vyhlášení stanného práva nebyl proti rozsudku smrti přípustný žádný opravný prostředek a milost neměla odkladný účinek. Trest smrti byl vykonán zpravidla dvě hodiny po vynesení rozsudku, na výslovnou žádost odsouzeného mohla být lhůta o jednu hodinu prodloužena (§ 445 trestního řádu).

5.3.2 Zákon č. 19/1855 ř.z., vojenský trestní zákon o zločinech a přestupcích

Tento zákon recipovaný z práva rakouského se vztahoval jak na trestné činy vojenské, tak i na tzv. trestné činy ostatní, vyznačoval se však úzkou personální působností, když se vztahoval pouze na vojenské osoby. Účinnosti nabyl 1. července 1855 a zrušen byl stejně jako trestní zákon z roku 1852 1. srpna 1950.

Vojenský trestní zákon rozeznával několik druhů trestních sankcí, mezi něž patřil samozřejmě i trest smrti. Ten mohl být podle § 22 vykonáván provazem nebo zastřelením. Udělení trestu smrti mělo podle § 45 a § 46 ex lege i další účinky a to např. ztrátu čestných a služebních odznaků, civilního čestného postavení nebo akademického titulu apod.

Uložit nejvyšší trest bylo možné při splnění dalších zákonných podmínek za zločin násilného zprotivení se (§ 147), pokus vraždy na představeném (§ 148), odepřené

neb úmyslně opominuté provedení služebního rozkazu (§ 149), za vzpouru (§ 159 a § 160), zběhnutí (§ 183), vyzvídání (§ 321) a vzbouření (§ 349).

5.3.3 Trestní zákon o zločinech a přečinech, zákonný článek V/1878 uherského zákoníku

Tento zákon platil na území Slovenska a Podkarpatské Rusi a zrušen byl spolu s ostatními trestními kodexy 1. srpna 1950.

Zákon stanoví celkem 6 druhů trestních sankcí včetně trestu smrti. Podle § 20 se trest smrti vykonával oběšením provazem. S tím, že bylo upřesněno, že má být vykonáván v uzavřeném místě.

Trestní zákon o zločinech a přečinech, na rozdíl od dvou výše zmíněných zákonů, umožňoval uložení trestu pouze za jediný zločin a to za úkladnou vraždu (§ 278). Zde potom vidím jednoznačné negativum dualismu trestních kodexů na území československého státu, kdy na části území mohl být trest smrti uložen až za 6 trestných činů (bez toho aby bylo vyhlášeno stanné právo) a na části území pouze za jediný trestný čin.

Trest smrti byl i přes všechny diskuze zachován i v období samostatného československého státu. Ukládání absolutního trestu bylo ale značně ovlivněno zákonem č. 91/1934 Sb., jenž umožňoval soudům ukládat místo trestu smrti trest těžkého žaláře. V době účinnosti tohoto zákona byla existence trestu smrti víceméně formální záležitostí. Většina udělených trestů smrti v období první republiky byla změněna cestou milosti prezidenta republiky.¹³⁶

5.4 Protektorát Čechy a Morava (1938-1945)

Období okupace bylo poznamenáno častým uplatňováním absolutního trestu, hojně byl trest smrti uplatňován zejména v době vyhlášení stanného práva.

---

¹³⁶ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 15

V letech 1939-1945 působily v českých zemích dva právní systémy, německý a protektorátní. Protektorátní trestní právo ovlivnil německý trestní zákoník, ale také rozhodnutí říšské vlády a říšského protektora. Trestní sazby byly nepřiměřeně přísné a trest smrti následoval mnohdy i za nedbalostní delikty.¹³⁷

K nejvíce popravám docházelo v období tzv. heydrichiády. Trest smrti se tak stal jedním z nejostřejších prostředků, který měl sloužit k definitivnímu zlikvidování osob narušujících zájmy Německé říše. Nechvalně proslula zvláště pankrácká věznice, kde se popravovalo gilotinou. Provoz pankrácké gilotiny byl zahájen v dubnu roku 1943 a až do konce 2. světové války zde bylo popraveno údajně 1 079 osob, především z řad československých vlastenců. Podle nacistických funkcionářů byla poprava gilotinou rychlá, levná, naprosto spolehlivá a díky hluku, který ji provázel, dostatečně odstrašující.¹³⁸

5.5 Poválečné období (1945-1948)

Období po druhé světové válce se neslo v duchu retribučního soudnictví, jehož prostřednictvím se osvobozené Československo hodlalo vypořádat se zločiny nacismu. Legislativním nástrojem byl dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. II, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, na něj potom navázal dekret prezidenta republiky č. 17/1945 Sb. II, o Národním soudu. Tyto dekrety se však vztahovaly pouze území Čech, Moravy a Slezska, na území Slovenska se retribuce řídila nařízením Slovenské národní rady č. 33/1945 ZB. n. SNR. Dekrety byly poté ústavním zákonem č. 57/1946 Sb. vydaným 28. března 1946 Prozatímním národním shromážděním schváleny a prohlášeny za zákon.

Velký retribuční dekret se, jak prozrazuje jeho preambule, měl vypořádat s bezprávím, kterého se dopustili na československém lidu nacističtí zločinci a jejich zrádní spoluviníci z řad československých občanů. Toto bezpráví mělo dojíti zaslouženého trestu bez průtahů, aby nacistické a fašistické zlo bylo eliminováno.

---

¹³⁷ FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 1999., s. 80

¹³⁸ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 17

Dekret umožnil uložit trest smrti za širší spektrum trestných činů, než umožňovaly platné trestní kodexy. Klíčovým pojmem byla doba zvýšeného ohrožení republiky, která byla základní podmínkou vzniku trestní odpovědnosti podle tohoto předpisu. Dekret ji v ustanovení § 18 vymezil pouze jejím počátkem 21. května 1938, stanovení konce ponechal vládnímu nařízení. Nařízení č. 217/1946 pak určilo její poslední den na 31. prosinec 1946.

Smrtí bylo možné trestat toho, kdo se dopustil v době zvýšeného ohrožení republiky vyjmenovaných zločinů podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky. Trest smrti bylo dále možné podle § 5 odst. 1 dekretu uložit tomu, kdo se v době zvýšeného ohrožení republiky dopustil ve službách nebo v zájmu Německa či jeho spojenců vyjmenovaných zločinů: písm. a) podle zákona č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích, b) podle trestního zákona zák. čl. V/1878. Hrdelní trest hrozil též tomu, kdo v době zvýšeného ohrožení republiky propagoval nebo podporoval fašistické nebo nacistické hnutí, kdo ve službách nebo v zájmu Německa či jeho spojenců zavinil ztrátu svobody většího počtu obyvatel, kdo ve stejné době a za stejných okolností způsobil těžké ublížení na těle, jestliže bylo takto postiženo více osob, kdo způsobil soudním usnesením, rozsudkem, nařízením, nebo správním rozhodnutím či jejich výkonem smrt, těžké ublížení na těle nebo deportaci občanů republiky nebo tomu, kdo se ve stejné době a za stejných okolností dopustil udavačství a způsobil tím jinému smrt.

Významné bylo dále ustanovení § 17 dekretu, podle kterého se zločiny trestné podle tohoto dekretu ani výkon trestu nepromlčují.

Soudní pravomoc nad zločiny podle tohoto dekretu měly mimořádné lidové soudy (§ 21 dekretu), které rozhodovaly v pětičlenných senátech skládajících se z předsedy, kterým byl soudce z povolání a čtyři soudci z lidu (§ 22 odst. 1 dekretu). Tyto mimořádné tribunály musely vynést rozsudek v třídní lhůtě, jinak byla věc postoupena k soudu řádnému (§ 26 odst. 2 dekretu). V případě uložení trestu smrti byl trest vykonán zpravidla do dvou hodin od vynesení, na výslovnou prosbu odsouzeného mohla být lhůta prodloužena o jednu hodinu. Pokud se konalo řízení v nepřítomnosti obžalovaného, byl rozsudek smrti proveden do 24 hodin po dopadení odsouzeného (§ 31 odst. 2 dekretu). Mimořádný lidový soud mohl také rozhodnout o veřejném

výkonu trestu smrti, zejména v případě surového způsobu spáchání zločinu nebo zvrhlé povahy pachatele (§ 31 odst. 3 dekretu).

Dekret o Národním soudu, jak napovídá jeho název, zřídil Národní soud, což byla instituce, která měla funkci jak soudu trestního, tak i čestného. Národní soud vykonával pravomoc nad osobami, které spáchaly zločiny podle tzv. Velkého retribučního dekretu v postavení prezidenta protektorátu, člena protektorátní vlády nebo v jiném vedoucím postavení v životě politickém nebo hospodářském nebo ve vysoké funkci velitelské, kde byly vázány být svým občanům vlasteneckým vzorem. Národní soud rozhodoval v sedmičlenných senátech složených z přednosta a dvou náměstků, kteří byli soudci z povolání a čtyř přísedících, kteří byli jmenováni vládou na návrh ministra spravedlnosti z řad osvědčených vlastenců. (§ 6 odst. 1 a 2 dekretu). V případě uložení trestu smrti byl i v tomto případě vykonáván do dvou hodin od rozsudku smrti s možností odkladu o jednu hodinu a Národní soud mohl rozhodnout o jeho veřejném výkonu (§ 16 odst. 1 a 2 dekretu).

Udělení trestu v retribučním soudnictví se týkalo např. i významného představitele nacistické okupační správy K. H. Franka.¹³⁹ Během tohoto revolučního soudnictví docházelo samozřejmě k řadě přehmatů a také k vyřizování osobních účtů, v řadě případů byl tento způsob soudnictví zneužit k likvidaci nepohodlných osob.¹⁴⁰

Významnou legislativní změnou související s trestem smrti bylo vydávání speciálních norem k ochraně znárodněných podniků a státního vlastnictví jako takového. Zákon č. 165/1946 Sb. o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou tyto útvary zvláště chránil před sabotáží. Kdo naplnil skutkovou podstatu tohoto trestného činu a zmařil, ztížil nebo ohrozil provoz těchto podniků, mohl být potrestán i trestem smrti. Proti černému obchodu a tzv. šmelinářství byl zaměřen zákon č. 15/1947 Sb., jenž většinu jednání považoval za přestupky, ale v případě ohrožení zásobování celého okresu nebo způsobení velké újmy se mohlo jednat i o zločin a za určitých podmínek mohl být uložen i trest smrti.¹⁴¹

---

¹³⁹ KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009., s. 44

¹⁴⁰ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 21

¹⁴¹ KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009., s. 69

Celkem bylo v tomto období popraveno 731 osob, z tohoto počtu pak bylo 725 osob popraveno na základě retribučních předpisů.¹⁴²

5.6 Období let 1948-1961

Po únorovém komunistickém puči v roce 1948 vznikla potřeba důslednější ochrany lidově demokratického zřízení. Za tímto účelem byl přijat zvláštní zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, jehož hlavním účelem bylo stíhání odpůrců komunistické totality. Zákon trestal trestné činy proti státu, kam spadal i trestný čin velezrady, u něhož bylo za splnění dalších podmínek možné uložit i trest smrti. Dále tento zákon postihoval i trestné činy proti vnější bezpečnosti státu, kde za trestný čin vyzvědačství a vyzvědačství proti spojenci zákon umožňoval rovněž uložit trest smrti.¹⁴³

Po únorovém převratu v roce 1948 se vedení KSČ rozhodlo pro zásadní změnu právního řádu, tak aby odpovídal změněným politickým, sociálním a ekonomickým poměrům. Ministerstvu spravedlnosti bylo proto usnesením vlády uloženo, aby pokud možno do 1. září 1950 vypracovalo a předložilo ke schválení osnovy nových zákoníků. Dalším důležitým faktorem byl i unifikační efekt tohoto procesu, jelikož nové zákoníky měly platit jednotně na celém státním území.¹⁴⁴ V tomto dvouletém období, nazývaném „právní dvouletka“, tak byl přijat nový trestní zákoník (zákon č. 86/1950 Sb.) a nový trestní řád (zákon 87/1950 Sb.

Pozitivním důsledkem bylo odstranění dualismu recipovaného rakouského a uherského práva i dualismu práva obecného a vojenského. Nový trestní zákoník vycházel z teze o zostřování třídního boje a především měl chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, vágní zájmy pracujícího lidu a až na posledním místě zájmy jednotlivce.¹⁴⁵

---

¹⁴² LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 261-262

¹⁴³ KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009., s. 148

¹⁴⁴ tamtéž, s. 122, 123

¹⁴⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010., s. 623

Po únoru 1948 až do roku 1961 bylo za bezmála 13 let vykonáno na 363 rozsudků smrti.¹⁴⁶ Většina poprav proběhla v letech 1949-1953, kdy bylo na našem území popraveno více než 250 osob, z toho téměř 90% z politických důvodů.¹⁴⁷

5.6.1 Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

První trestní kodex přijatý po vzniku Československa nabył účinnosti 1. srpna 1950 a zrušen byl již k 1. lednu 1962.

Trest smrti vystupoval v tomto zákoně jako jeden ze třech hlavních trestů, a to na prvním místě (§ 18), což do určité míry odráželo formulaci účelu trestu v tomto zákoně, kterým mělo být v prvé řadě zneškodnění nepřátel pracujícího lidu (§ 17 odst. 1 písm. a). Soudy mohly uložit trest smrti v 25 případech, přičemž u mnoha trestných činů byl absolutní trest jedinou možnou sankcí bez jakékoliv alternativy.¹⁴⁸ Alternativa v podobě trestu odnětí svobody na pětadvacet let přibyla až s novelou zákonem č. 63/1956 Sb. (konkrétně čl. II tohoto zákona).

Trest smrti se vykonával zásadně oběšením, v době zvýšeného ohrožení státu mohl být vykonán i zastřelením (§ 29 odst. 1). Trest smrti nemohl na rozdíl od předchozích kodexů být uložen těhotné ženě (§ 29 odst. 2) a nemohl být na těhotné ženě ani vykonán (§ 268 odst. 3 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním a později i § 337 odst. 2 zákona č. 64/1956, o trestním řízení soudním).

V souvislosti s politickými změnami byl trestní zákon v roce 1956 a 1957 novelizován, když důsledkem byla, jak bylo již výše uvedeno, možnost ukládat vedle trestu smrti alternativně i trest odnětí svobody a snížil se také počet skutkových podstat, které uložení nejvyššího trestu umožňovaly.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 261-262

¹⁴⁷ tamtéž, s. 26

¹⁴⁸ FICO, Robert. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty): záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1991., s. 23

¹⁴⁹ tamtéž., s. 24

Trestní řád z roku 1950 umožňoval vykonat trest smrti až poté, co nepřipadala v úvahu žádná překážka, předseda senátu nebo pověřený soudce pak odsouzenému oznámil, že trest bude vykonán (§ 268 odst. 1 TŘ). Odsouzený měl také nárok, aby prokurátor povolil návštěvu jeho nejbližších příbuzných, obhájce, duchovního a popřípadě dalších lidí, se kterými si odsouzený přál mluvit (§ 268 odst. 2 TŘ). Trest smrti se vykonával vždy za přítomnosti předsedy senátu, prokurátora, zapisovatele, velitele vězeňského ústavu, lékaře, který měl zjistit smrt, a žádal-li o to odsouzený, též duchovního (§ 269 odst. 1 TŘ). Před popravou předseda senátu přečetl rozsudek bez odůvodnění (§ 269 odst. 3 TŘ). O popravě se sepisoval protokol, který musel obsahovat údaj, kdy podle zjištění lékaře nastala smrt (§ 269 odst. 4 TŘ). Pokud byl trest smrti vyhlášený ve stanném řízení, musel být vykonán zpravidla veřejně, a to tři až dvanáct hodin po vyhlášení rozsudku (§ 270 TŘ).

Na základě později přijatého zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním, byl do českého právního řádu zaveden povinný přezkum rozsudku, kterým byl trest smrti uložen. Poté, co nabyl rozsudek právní moci, předseda senátu soudu, který ve věci rozhodoval v 1. stupni, předložil spis neprodleně nejvyššímu soudu (§ 335 odst. 1 TŘ). Nejvyšší soud pak přezkoumával zákonnost samotného rozsudku ale i řízení, které předcházelo jeho vydání. Pokud shledal, že došlo k takovému porušení zákona, jež mohlo mít vliv na uložení trestu smrti, postupoval soud stejně, jako by byla podána stížnost pro porušení zákona (§ 335 odst. 2 TŘ), to znamená, že vyslovil rozsudkem, že napadeným rozhodnutím nebo předcházejícím řízením byl porušen zákon (§ 295 odst. 1 TŘ) a zároveň zrušil napadené rozhodnutí či jeho část nebo předcházející řízení (§ 296 odst. 2 TŘ). Poté mohl Nejvyšší soud přikázat soudu, který napadané rozhodnutí vydal, aby věc znovu projednal a rozhodl, popřípadě sám ve věci rozhodl. Pokud nebylo shledáno porušení zákona, mohl být trest vykonán až po sdělení ministerstva spravedlnosti, že rozsudek po přezkoumání Nejvyšším soudem zůstal nedotčen a že nebyla podána žádost o milost nebo že byla zamítnuta (§ 336 TŘ). Bezprostředně před výkonem trestu oznámil soudce odsouzenému, že trest bude vykonán a přečte mu rozsudek, popřípadě i zamítavé rozhodnutí o žádosti o milost, byla-li podána (§ 337 odst. 1 TŘ). Podle trestního řádu musel být výkonu trestu smrti přítomen soudce, prokurátor, náčelník nápravného zařízení a lékař. O výkonu trestu se sepisoval protokol, který musel obsahovat údaj o okamžiku, kdy lékař konstatoval smrt (§ 338 TŘ).

5.6.2 Politické procesy

Tragickou kapitolu našich dějin v tomto období tvořily politické procesy, které následovaly po únorovém puči v roce 1948 a rozsudky smrti, které byly ve velkém počtu těchto procesů vyneseny. Cílem těchto tzv. justičních vražd bylo upevnění etablojící se komunistické moci, dalším důvodem byla i potřeba svést na někoho nezdary komunistického hospodářství, které čelily kritice veřejnosti. Popraveny nebyly pouze osobnosti, které komunistický režim pokládal za zjevné nepřátele (Heliodor Píka, Milada Horáková a další), ale i vysocí funkcionáři samotné komunistické strany (např. Rudolf Slánský). V letech 1948-1953 byly typické procesy s organizovanou veřejností, ať již na okresní či krajské úrovni, či velké veřejné procesy konané před Státním soudem, tzv. monstrprocesy, s celostátním účinkem a mezinárodním ohlasem. Veřejnost hlavního líčení byla v těchto případech zneužívána k propagandistickým účelům. Procesy měly předem zpracovaný scénář i obsazení, výpovědi obžalovaných byly v drtivé většině případů předem připraveny, vyšetřovacím orgánem byly vyslýchaným nadiktovány a ti, aby unikli dalšímu týrání, podepsali. Cílem takového počínání bylo zajistit hladký průběh celého procesu a za každou cenu usvědčit obžalované, kteří byli na konci procesu naprosto fyzicky a psychicky vyčerpáni.¹⁵⁰

5.7 Období let 1961-1989

Po přijetí tzv. „socialistické“ Ústavy z roku 1960 byla zvolena cesta rekonstruovat celá právní odvětví včetně trestního práva, důsledkem tak bylo přijetí zákona č. 40/1961 Sb., trestní zákoník a v procesní oblasti zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Postupné uvolňování poměrů se projevilo i v novém trestním zákoně. Nově v něm byl formulován také účel trestu. Účelem nyní bylo chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v páchání další trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka a tím výchovně působit i na ostatní členy společnosti.

---

¹⁵⁰ LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006., s. 22

Změny doznaly i tresty, které mohly být ukládány, když byl zrušen trest odnětí svobody na doživotí. Trest smrti byl vyhrazen jen nejzávažnějším trestným činům s mimořádně vysokým stupněm společenské nebezpečnosti.¹⁵¹

Počet popravených v následujících letech oproti předchozím letům klesl, když bylo vykonáno asi 107 rozsudků smrti, nicméně nejvyšší trest byl stále pevnou součástí systému trestů.

5.7.1 Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 1962 a zrušen byl až k 1. lednu 2009, důležité pro tuto práci ovšem je, že na základě novelizace zákonem č. 175/1990 Sb. z něho byla vypuštěna ustanovení o trestu smrti.

S novým trestním zákonem se změnilo i pojmání trestu smrti, to vyplývá i z jeho systematického zařazení v § 29 mezi tresty výjimečné. V socialistických státech obecně byl trest smrti považován za opatření výjimečné, vynucené a dočasné.¹⁵²

Oproti trestnímu zákonu z roku 1950 byl trest smrti omezen, když nový trestní zákon stanovil výrazněji přísnější podmínky. Podle trestního zákona bylo trest smrti možné uložit pouze v případech, kde to zákon ve zvláštní části připouští. Tento trest byl vždy stanoven alternativně vedle trestu odnětí svobody, lze tedy konstatovat, že byl trestem fakultativním, což vyplývá i z ustanovení § 29 odst. 3, který dával soudu možnost místo nejvyššího trestu uložit trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let, pokud takový trest považoval k uspokojení účelu trestu za dostatečný. Výjimku představovalo vyhlášení stanného práva, kdy mohl být trest smrti uložen i za jiné trestné činy, pokud se na ně stanné právo vztahovalo a trest smrti byl zásadně jediným druhem trestu.

První podmínkou pro uložení výjimečného trestu, kterou stanoví trestní zákon z roku 1961 je mimořádně vysoký stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost. Jako kritéria tohoto stupně zákon uvádí:

---

¹⁵¹ KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009., s. 408

¹⁵² SOLNAŘ, Vladimír. Československé trestní právo. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964., s. 212

- a) zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu;
- b) zvlášť zavrženíhodnou pohnutku;
- c) zvlášť těžký a těžko napravitelný následek.

Tato kritéria mohou být dána alternativně a musí záležet na okolnostech, které nejsou zákonným znakem trestného činu anebo které se u trestných činů tohoto druhu v takové intenzitě obvykle nevyskytují.¹⁵³

Zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu záleží v povaze jednání (vyšší míra surovosti, zákeřnosti, zvrhlosti při provedení činu, než jaká je obvykle spojena s příslušným trestným činem) nebo v povaze situace (místa, času, okolností např. za živelné pohromy nebo pokud je zločin součástí rozsáhlejších teroristických akcí).¹⁵⁴

Za zvlášť zavrženíhodnou pohnutku lze v souladu s rozhodnutím č. 41/1976 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – část trestní obecně považovat pohnutku, která je v příkrém rozporu s morálkou občanské společnosti. Lze sem zařadit ziskuchtivost, pomstychtivost a obecně všechny pohnutky, které svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti a bezohledném sobectví a o naprosté neúctě pachatele k lidskému životu. Může sem patřit bezohledná snaha o parazitní způsob života nebo snaha vyhnout se trestní odpovědnosti za předchozí trestnou činnost i za cenu zmaření lidského života. Nepatří sem ovšem pohnutka, která má původ v přirozených citech člověka, např. žárlivost, jednání v afektu nebo v dlouhodobé stresové situaci.¹⁵⁵

Zvlášť těžký a těžko napravitelný následek předpokládá nenapravitelnou nebo těžko napravitelnou poruchu na nejvýznamnějších zájmech chráněných trestním právem. Například způsobení smrti více osob nebo škody velkého rozsahu nebo vážné poruchy v hospodářství, ve fungování státního aparátu, důležitých provozů (např. jaderných elektráren, letového provozu, zdravotnické služby), popřípadě usmrcení jednoho člověka, jehož ztráta jakožto významného činitele nebo vědce je pro společnost zvláště citelná.¹⁵⁶

---

¹⁵³ SOLNAR, Vladimír. Tresty a ochranná opatření. 1. vyd. Praha: Academia, 1979., s. 118

¹⁵⁴ TOLAR, Jan. Trestní zákon a předpisy souvisící. 3. podstatně přeprac. vyd. Praha: Panorama, 1985., s. 42

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 740

¹⁵⁶ TOLAR, Jan. Trestní zákon a předpisy souvisící. 3. podstatně přeprac. vyd. Praha: Panorama, 1985., s. 42

Krom podmínky mimořádně vysoké nebezpečnosti trestného činu musela být zároveň splněna alespoň jedna z alternativně určených podmínek:

- a) uložení trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti;
- b) není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody do 15 let.

Účinná ochrana společnosti si z hlediska generální prevence vyžaduje uložení trestu smrti zejména tehdy, jestliže se trestné činy toho druhu nad obvyklou míru rozmáhají, popřípadě když je takový trestný čin namířen proti osobám, jež jsou takovými trestnými činy ve zvýšené míře ohrožovány (např. děti, úřední osoby), anebo když trestný čin vyvolal hluboké znepokojení široké veřejnosti.¹⁵⁷ Uložení tohoto trestu tak bude na místě, když jiné prostředky, nebudou způsobilé ochránit společnost před nejnebezpečnější kriminalitou, která velmi negativním a často nenahraditelným způsobem poškozuje základní společenské hodnoty.¹⁵⁸

Co se týče nenapravitelnosti pachatele, závěr o nenapravitelnosti pachatele musel soud opřít o všestranné a pečlivé zhodnocení osobnosti pachatele, jeho předchozího života, příčin a podmínek jeho trestné činnosti, pohnutek dřívější a nyní posuzované trestné činnosti, přičemž nestačil nedostatek jistoty, že se odsouzený jiným trestem napraví, ale naopak musela být skutečnost, že pachatele nelze jiným trestem napravit, postavena najisto. Při úvaze o možnosti nápravy pachatele se přihlíželo též k léčebným možnostem po dobu výkonu trestu odnětí svobody.¹⁵⁹

Tuto podmínku, která je i jednou z podmínek pro uložení výjimečného trestu v dnešním trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.), považuji do jisté míry za problematickou, jelikož závěr o nenapravitelnosti pachatele nemůže být nikdy vysloven s naprostou jistotou.

Pokud trestný čin, za který zvláštní část zákona dovoluje uložit trest smrti, spáchal voják za branné povinnosti státu nebo za bojové povinnosti, mohl mu dle § 29 odst. 2 být trest smrti uložen za podmínky, že takovým trestným činem byly zmařeny nebo podstatně ohroženy bojové akce nebo zvýšenou měrou ohrožen pořádek

---

¹⁵⁷ tamtéž, s. 43

¹⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 741

¹⁵⁹ SOLNAR, Vladimír. Tresty a ochranná opatření. 1. vyd. Praha: Academia, 1979., s. 119

v ozbrojených silách nebo v ozbrojeném sboru, aniž by byly splněny výše rozebrané podmínky stanovené v § 29 odst. 1.

Trest smrti s ohledem na ustanovení § 29 odst. 4 nemohl být uložen těhotné ženě ani osobě, která v době spáchání trestného činu nepřekročila osmnáctý rok věku. S ohledem na § 318 odst. 2 zákona č.141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) pak na těhotné ženě nemohl být trest smrti ani vykonán.

Uložení trestu mělo zároveň za následek ztrátu čestných titulů a vyznamenání a ztrátu vojenské hodnosti (§ 30 odst. 1). S výjimkou trestu propadnutí majetku nemohl být jiný druh trestu spolu s trestem smrti uložen (§ 30 odst. 2).

Podle zvláštní části trestního zákona mohl být trest smrti po novele zákonem č. 45/1973 Sb. uložen až za 33 trestných činů, což je oproti předchozímu trestnímu zákonu výrazné zvýšení. V průběhu let se počet takových skutkových podstat, které umožňovaly uložení trestu smrti, snižoval jen nepatrně.

Trest smrti se vykonával oběšením, ovšem za branné pohotovosti státu mohl být vykonán i zastřelením (§ 30 odst. 3). Samotnému výkonu trestu smrti stejně jako v předešlém trestním řádu předcházela přezkoumání rozsudku, kterým byl trest smrti uložen. Úprava přezkoumání rozsudku a výkonu trestu smrti obecně byla až na pár detailů totožná jako v trestním řádu z roku 1956, kterou jsem se zabýval v kapitole 5.7.1, proto ji zde nebudu detailněji rozebírat.

5.8. Zrušení trestu smrti po listopadu 1989

Listopad 1989 předznamenal období radikálních změn v politickém uspořádání státu. Potřebám nového demokratického zřízení muselo být upraveno také trestní právo, proto byl v roce zákonem č. 175/1990 novelizován trestní zákoník. Novela se dotkla především trestu smrti, který byl definitivně zrušen a to pro všechny trestné činy.

Za zrušením trestu smrti stála jednak změna postoje k trestání, dalším důvodem byla také snaha přiblížit se demokratickým státům západní Evropy a otevřít si možnost

vstupu do některých mezinárodních organizací, svoji roli také jistě sehrála humanistická orientace prezidenta Václava Havla.¹⁶⁰

Pozoruhodné bylo, že zrušení nejvyššího trestu nepředcházela žádná výrazná abolicionistická kampaň, tak jako tomu bylo v jiných zemích před tím, než zrušili trest smrti. Výjimkou byla pouze odborná diskuze při semináři v Ústavu státu a práva ČSAV pod názvem „Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filozofický a morální“, která proběhla krátce před zrušením trestu smrti. Účastníci upozorňovali na to, že stav tehdejší československé společnosti nebyl na takové mravní úrovni, aby mohl být trest smrti bez rizik zrušen a na možné komplikace spojené s nízkou informovaností československé veřejnosti.¹⁶¹ Přesto žádná výraznější veřejná debata ani informační kampaň neproběhla.

Absenci celospolečenské debaty a informační kampaně osobně považuji za zásadní chybu, ze které pramení i současná podpora trestu smrti. Na druhou stranu mám jisté pochopení pro snahu rychle se přiblížit západoevropským zemím.

Definitivní tečku za trestem smrti učinila Listina základních práv a svobod z 9. ledna 1991, která ve svém článku 6 odst. 3 uvádí, že trest smrti se nepřipouští. Tento článek tak představuje ústavní stvrzení zákazu trestu smrti a určuje zákonodárci hranici, za kterou je mu zapovězeno vstoupit.¹⁶² Československá federativní republika poté v roce 1992 ratifikovala Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod včetně výše zmíněného Protokolu č. 6, který zakazuje používání trestu smrti v době míru a Protokolu č. 13, který vstoupil v platnost v roce 2004 a který zakazuje trest smrti za všech okolností.

---

¹⁶⁰ FICO, Robert. Trest smrti. Bratislava: Kódexpress, 1998., s. 71

¹⁶¹ VÁLKOVÁ, Helena. K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností. Socialistická zákonost. 3841990177-185, s. 181

¹⁶² WAGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 174

6. Postavení trestu smrti v současném světě

V této kapitole se budu zabývat postavením trestu smrti v současném světě. V první části se zabývám státy, ve kterých byl nejvyšší zrušen a ve kterých se stále vykonává. V druhé části porovnám počty vykonaných poprav v posledních letech a zaměříme se i na způsoby, jakými se trest smrti v současnosti vykonává. V třetí části této kapitoly pak shrnu údaje o počtu zemí, které ratifikovaly nejdůležitější mezinárodní dokumenty, které se dotýkají trestu smrti.

6.1 Abolicionistické a retencionistické státy

K dnešnímu dni zrušilo 105 států trest smrti *de iure*, což znamená, že trest smrti byl odstraněn z právních řádů těchto států. Z těchto států jich 8 zrušilo trest smrti pouze pro běžné zločiny a ponechalo ho v platnosti za válečné trestné činy a trestné činy spáchané za zvláštních okolností. *De facto* byl trest smrti zrušen v 35 státech, v těchto státech nebyl sice trest smrti odstraněn z jejich právních řádů, nicméně přestal být v praxi používán, to znamená, že v uplynulých deseti letech zde nebyla provedena žádná poprava, zahrnuty jsou sem i země, které učinily mezinárodní závazek absolutní trest nepoužívat. Států, které nezrušily trest smrti *de iure* ani *de facto*, je k dnešnímu dni 58 z celkového počtu 198 států. Retencionistické státy tak tvoří přibližně 30 % z celkového počtu států.¹⁶³

Mezi 58 států, kde k dnešnímu dni nebyl trest smrti zrušen, patří: Afghánistán, Antigua a Barbuda, Bahamy, Bahrajn, Bangladéš, Barbados, Belize, Bělorusko, Botswana, Čad, Čína, Demokratická republika Kongo, Dominika, Egypt, Etiopie, Gambie, Guatemala, Guinea, Guyana, Indie, Indonésie, Irán, Irák, Jamajka, Japonsko, Jemen, Jižní Súdán, Jordánsko, Katar, Komory, Kuba, Kuvajt, Lesotho, Libanon, Libye, Malajsie, Nigérie, Omán, Pákistán, Rovníková Guinea, Stát Palestina, Svatý Kryštof a Nevis, Svatá Lucie, Svatý Vincenc a Grenadiny, Saudská Arábie, Severní Korea,

---

¹⁶³ Abolitionist and retentionist countries. AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/abolitionist-and-retentionist-countries>>

Singapur, Somálsko, Súdán, Sýrie, Taiwan, Thajsko, Trinidad And Tobago, Uganda, Spojené arabské emiráty, Spojené státy americké, Vietnam a Zimbabwe.

Státy, které k dnešnímu dni zrušily trest smrti pro všechny trestné činy: Albánie, Andorra, Angola, Argentina, Arménie, Austrálie, Ázerbájdžán, Belgie, Bhútán, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Burundi, Cookovy ostrovy, Černá Hora, Česká republika, Dánsko, Dominikánská republika, Džibutsko, Ecuador, Estonsko, Filipíny, Finsko, Francie, Gabon, Gruzie, Guinea-Bissau, Haiti, Honduras, Chorvatsko, Irsko, Island, Itálie, Jihoafrická republika, Kambodža, Kanada, Kapverdy, Kiribati, Kolumbie, Kostarika, Kypr, Kyrgyzstán, Lichtenštejnsko, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Makedonie, Malta, Marshallovy ostrovy, Mauricius, Mexiko, Mikronésie, Moldávie, Monako, Mozambik, Namibie, Německo, Nepál, Nizozemsko, Nový Zéland, Nicaragua, Niue, Norsko, Palau, Panama, Paraguay, Pobřeží Slonoviny, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rwanda, Řecko, Samoa, San Marino, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Senegal, Seychely, Slovensko, Slovinsko, Srbsko (včetně Kosova) Šalamounovy ostrovy, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Togo, Turecko, Turkmenistán, Tuvalu, Ukrajina, Uruguay, Uzbekistán, Vanuatu, Vatikán, Velká Británie, Venezuela, Východní Timor.

Státy, které k dnešnímu dni zrušily trest smrti pouze pro trestné činy spáchané za běžných okolností: Bolívie, Brazílie, Chile, El Salvador, Fidži, Izrael, Kazachstán, Peru.

Státy, kde trest smrti k dnešnímu dni nebyl zrušen, ale v praxi se nevykonává: Alžírsko, Benin, Brunej, Burkina Faso, Eritrea, Ghana, Grenada, Jižní Korea, Kamerun, Keňa, Laos, Libérie, Madagaskar, Malawi, Maledivy, Mali, Maroko, Mauritanie, Mongolsko, Myanmar, Nauru, Niger, Papua Nová Guinea, Republika Kongo, Rusko, Sierra Leone, Srí Lanka, Středoafriká republika, Surinam, Svazijsko, Tádžikistán, Tanzanie, Tonga, Tunisko, Zambie.

Jediným evropským státem, který nezrušil trest smrti tak nadále zůstává Bělorusko. Zajímavostí také je, že hned dva státy náležející do skupiny nejvyspělejších

států G8 trest smrti nezrušily, a to USA a Japonsko. V USA jakožto federaci trest smrti vykonává 34 z 52 amerických států.¹⁶⁴

6.2 Statistické údaje o vykonaných trestech smrti za rok 2012

Ačkoliv dlouhodobý celosvětový trend směřuje ke snížení počtu států vykonávající trest smrti, počet vykonaných poprav se v roce 2012 oproti předchozímu roku naopak nepatrně zvýšil. V roce 2012 tak byly ve 21 státech světa provedeno nejméně 682 poprav, to znamená vzestup o 2 popravy v porovnání s rokem 2011 a o 155 poprav více v porovnání s rokem 2010. Z dlouhodobého hlediska však klesl počet států, které vykonávaly trest smrti, a to o více než jednu třetinu v porovnání s rokem 2002, kdy tento trest praktikovalo 31 států světa.¹⁶⁵

rok	počet popravených	počet států, které popravovaly
2008	2390	25
2009	714	18
2010	527	23
2011	680	21
2012	682	21

pozn. tabulka nezahrnuje počty popravených v Číně

Celkový počet popravených bude pravděpodobně vyšší, jelikož oficiální počty popravených osob poskytuje pouze malý počet států. V Bělorusku, Číně, Mongolsku a Vietnamu je stále počet popravených osob klasifikován jako státní tajemství. Velice

¹⁶⁴ Facts & Figures. NATIONAL COALITION TO ABOLISH THE DEATH PENALTY. *National Coalition To Abolish The Death Penalty* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.ncadp.org/index.cfm?content=5>>

¹⁶⁵ Death sentences and executions 2012. In: *Amnesty International* [online]. Amnesty International Publications, 2012 [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2013/en/bbfea0d6-39b2-4e5f-a1ad-885a8eb5c607/act500012013en.pdf>>, s.6

málo nebo žádné informace poskytuje také Belize, Egypt, Eritrea, Libye, Malajsie, Severní Korea, Surinam a Sýrie.¹⁶⁶

Nejvíce v roce 2012 popravovala Čína, podle Amnesty International v Číně došlo k tisícům poprav, bohužel ale přesný počet nelze zjistit, je však jisté, že v tomto roce Čína popravila více lidí než celý svět dohromady. Mezi další nejvíce popravující státy patří Írán (314+), Irák (129+), Saudská Arábie (791) USA (43), Jemen (28+), Súdán (19+), Afghánistán (14), Gambie (9), Japonsko (7) a Severní Korea (6+).¹⁶⁷

Podle reportu Amnesty International bylo v roce 2012 odsouzeno k smrti 1 722 lidí v 58 zemích světa, což je opět mírný pokles oproti roku 2011, kdy bylo vyneseno nejméně 1 923 rozsudků smrti v 63 zemích světa. V celách smrti sedělo ve stejném roce po celém světě minimálně 23 386 odsouzenců.¹⁶⁸

Ve většině zemí, které odsuzovaly k trestu smrti, neprobíhaly soudní procesy v souladu s mezinárodními standarty spravedlivého procesu. V některých zemích byla přiznání vynucována mučením či jiným nátlakem – například v Afghánistánu, Bělorusku, Číně, Íránu, Iráku, Severní Koreji, Saúdské Arábii a Taiwanu. Negativní jev představuje také obligatorní ukládání trestu smrti za určité zločiny. Obligatorní trest smrti je v rozporu s ochranou lidských práv, jelikož takový postup neumožňuje při ukládání trestu brát v potaz okolnosti konkrétního trestného činu a vlastnosti pachatele. Takto je trest smrti ukládán na Barbadosu, v Indii, Íránu, Malajsii, Maledivách, Pákistánu, Singapuru, Thajsku a v Trinidadu a Tobagu.¹⁶⁹

Trest smrti není ve světě ukládán pouze za úmyslné usmrcení jiné osoby. Velký počet států trestá smrtí drogové delikty. Mezi trestnými činy, za které lze uložit absolutní trest, můžeme ale najít i znásilnění, loupež, velezradu nebo i neobvyklé trestné

---

¹⁶⁶ Death sentences and executions 2012. In: *Amnesty International* [online]. Amnesty International Publications, 2012 [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2013/en/bbfea0d6-39b2-4e5f-a1ad-885a8eb5c607/act500012013en.pdf>>, s. 9

¹⁶⁷ tamtéž, s. 48

¹⁶⁸ tamtéž, s. 9-10

¹⁶⁹ tamtéž, s. 10-11

činy jako je cizoložství a sodomie (Írán), čarodějnictví (Saudská Arábie), rouhačství (Pákistán).¹⁷⁰

V roce 2012 byly k vykonání trestu smrti použity následující metody: setnutí hlavy (Saudská Arábie), oběšení (Afghánistán, Bangladéš, Botswana, Indie, Írán, Irák, Japonsko, Jižní Súdán, Pákistán, Stát Palestina, Súdán), smrtící injekce (Čína, USA) a zastřelení (Bělorusko, Čína, Gambie, Jemen, Severní Korea, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Stát Palestina, Taiwan).¹⁷¹

6.3 Ratifikace mezinárodních úmluv a jejich protokolů

Na globální úrovni se mimo jiné trestem smrti zabývá Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Klíčový je zejména Druhý opční protokol přijatý Valným shromážděním OSN v roce 1989. Smluvní strany se ratifikací tohoto protokolu totiž zavazují k úplné abolicí trestu smrti, avšak s možností výhrady k ponechání trestu smrti po čas války. Ke konci roku 2012 byl tento protokol ratifikován 76 státy, 4 státy byl podepsán ale dosud neratifikován (Guinea-Bissau, Madagaskar, Polsko, Svatý Tomáš a Princův ostrov).¹⁷² Počet ratifikujících států je tak téměř poloviční oproti státům, které trest smrti zrušily de iure či de facto. Z toho plyne, že není vždy nutné, aby byl stát vázán mezinárodní úmluvou k tomu, aby zrušil trest smrti.

Obdobný závazek obsahuje Protokol k Americké úmluvě o lidských právech, který byl přijat v roce 1990 Valným shromážděním Organizace amerických států. Tento protokol zavazuje k úplné abolicí trestu smrti, ale stejně jako protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech umožňuje trest smrti ponechat pro trestné činy spáchané v době trvání válečného stavu. Tento protokol byl ratifikován

---

¹⁷⁰ Death sentences and executions 2012. In: *Amnesty International* [online]. Amnesty International Publications, 2012 [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2013/en/bbfea0d6-39b2-4e5f-a1ad-885a8eb5c607/act500012013en.pdf>>, s. 11

¹⁷¹ tamtéž, s. 10

¹⁷² Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty. UNITED NATIONS. *United Nations Treaty Collection* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-12&chapter=4&lang=en>

13 jihoamerickými a stredoamerickými státy.¹⁷³ To je méně než polovina z 35 členských států Organizace amerických států. Retencionistických států v této oblasti je však pouze 14, přičemž jediným státem, který v roce 2011 vykonal trest smrti, byly Spojené státy americké. Zbývajících 8 států, které protokol neratifikovaly, trest smrti zrušilo i bez jeho podepsání a ratifikace.

Na úrovni evropského regionu je trest smrti předmětem Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. K této dohodě byl nejprve Radou Evropy přijat Protokol č. 6, který zakazuje trest smrti v době míru a smluvním státům umožňuje tento trest ponechat pro činy spáchané v době války nebo bezprostřední hrozby války. K dnešnímu dni byl protokol ratifikován 46 státy, podepsán ale neratifikován byl jediným státem (Rusko).¹⁷⁴ V roce 2002 k této dohodě přijala Rada Evropy ještě Protokol č. 13, který zakazuje trest smrti za všech okolností (i v době války), navíc vůči němu nelze učinit výhradu, ani od tohoto protokolu nelze odstoupit. Ratifikován byl 43 státy, podepsán a dosud neratifikován 2 státy (Arménie, Polsko).¹⁷⁵ Z celkového počtu 47 členů tak drtivá většina států podepsala a ratifikovala Protokoly k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, což má za následek, že s výjimkou Běloruska, které není členem Rady Evropy, je Evropa jediným regionem, kde není nejvyšší trest vykonáván. Na území členských států nebyla vykonána žádná poprava od roku 1997.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Signatories and Ratifications. ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. *Department of International Law* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.oas.org/juridico/english/Sigs/a-53.html>>

¹⁷⁴ Protocol No. 6: Chart of signatures and ratifications. COUNCIL OF EUROPE. *Treaty Office* [online]. [cit. 2013-06-13]. Dostupné z:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=114&CM=7&DF=&CL=ENG>

¹⁷⁵ Protocol No. 13: Chart of signatures and ratifications. COUNCIL OF EUROPE. *Treaty Office* [online]. [cit. 2013-06-13]. Dostupné z:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=187&CM=7&DF=&CL=ENG>

¹⁷⁶ Death Penalty. COUNCIL OF EUROPE. *COE Hub* [online]. [cit. 2013-06-13]. Dostupné z: <<http://hub.coe.int/web/coe-portal/what-we-do/human-rights/death-penalty>>

7. Trest odnětí svobody na doživotí jako alternativa trestu smrti

V následující kapitole se budeme zabývat alternativou k trestu smrti, kterou náš právní řád nabízí, a tou je trest odnětí svobody na doživotí, jakožto jedna z forem výjimečného trestu¹⁷⁷ v pojetí současného trestního zákoníku.

Podmínky pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí stanovené současným trestním zákoníkem (zákon č. 40/2009 Sb.) jsou totiž téměř totožné s podmínkami, za kterých bylo možné uložit trest smrti podle trestního zákona z roku 1961, trest odnětí svobody na doživotí tedy fakticky nahradil trest smrti poté, co byl v roce 1990 zrušen.

7.1 Pojem výjimečného trestu a jeho základní charakteristika

Výjimečným trestem se rozumí za účinnosti současného trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) jednak trest odnětí svobody nad dvacet do třiceti let, které představuje mírnější časově určitou formu tohoto trestu, jednak trest odnětí svobody na doživotí, které představuje přísnější formu výjimečného trestu a je zároveň nejpřísnějším druhem trestu, jaký současný trestní zákoník zná.¹⁷⁸ Výjimečnost těchto trestů nespočívá v jejich druhu, ale v tom, že:

- a) doba trvání je delší, než je obecně přípustná horní hranice trestu odnětí svobody;
- b) lze je uložit jen za splnění přesně vymezených podmínek stanovených zákonem;
- c) je stanoven obligatorní výkon těchto trestů tak, že pachatel je vždy zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou.¹⁷⁹

Důvodem existence výjimečného trestu je fakt, že v případě nejzávažnějších trestných činů spáchaných určitými pachateli s výraznějšími negativními osobnostními

---

¹⁷⁷ Trestní zákon z roku 1961 vymezoval jako výjimečný trest pouze trest smrti. Novelizací z roku 1990 byl trest smrti zrušen a jako výjimečný trest byl nově upraven doživotní trest a trest odnětí svobody nad patnáct do pětadvaceti let.

¹⁷⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 603, 604

¹⁷⁹ JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010., s. 365

rysy by k nápravě pachatele nebo k ochraně společnosti nepostačovala obecná horní hranice trestu odnětí svobody v trvání 20 let.¹⁸⁰

7.2 Podmínky ukládání trestu odnětí svobody na doživotí

Nový trestní zákoník přebírá úpravu výjimečného trestu bez zásadních změn z trestního zákona z roku 1961. Pro obě formy výjimečného trestu platí společné podmínky stanovené v § 54 odst. 1 TZ a to:

- a) lze je uložit pouze za zvlášť závažný zločin¹⁸¹ a
- b) pokud to trestní zákoník ve zvláštní části výslovně dovoluje.

V žádné skutkové podstatě není výjimečný trest stanoven jako trest jediný, ale vždy jako alternativa k trestu odnětí svobody kratšího trvání.

Trest odnětí svobody na doživotí může být s ohledem na § 54 odst. 3 TZ uložen jedině za jeden z taxativně vyjmenovaných zvlášť závažných zločinů: vražda dle § 140 odst. 3 TZ, obecné ohrožení dle § 272 odst. 3 TZ, vlastizrada (§ 309 TZ), teroristický útok dle § 311 odst. 3 TZ, teror (§ 312 TZ), genocidium (§ 400 TZ), útok proti lidskosti (§ 401 TZ), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje podle § 411 odst. 3 TZ, válečná krutost podle § 412 odst. 3 TZ, perzekuce obyvatelstva dle § 413 odst. 3 TZ a zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků dle § 415 odst. 3 TZ, jestliže pachatel takovým činem úmyslně zavinil smrt alespoň jednoho člověka.

Dále musí být splněna obě kumulativně určené podmínky:

- a) takový zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu, zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku;
- b) uložení takového trestného činu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit mírnějším trestem.

---

¹⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 733

¹⁸¹ za zvlášť závažný zločin se dle § 14 odst. 3 TZ považuje úmyslný trestný čin, za něj trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let.

Zatímco kritérium zvlášť zavrženíhodné pohnutky může být splněna u činu, který končil ve stadiu přípravy nebo pokusu, o zvlášť zavrženíhodný způsob půjde jen u pokusu, u něhož pachatel takovým způsobem vůči poškozenému začal jednat. Naplnění kritéria zvlášť těžkého nebo těžko napravitelného následku předpokládá vznik poruchy, připadá proto v úvahu jen u dokonaného činu.¹⁸²

Pojmem zvlášť zavrženíhodného způsobu provedení činu, zvlášť zavrženíhodné pohnutky, zvlášť těžkého a těžko napravitelného následku a podmínkou účinné ochrany společnosti a nenapravitelnosti pachatele mírnějším trestem jsem se podrobněji zabýval již v rámci úpravy ukládání trestu smrti podle trestního zákona z roku 1961, odkazují se proto na kapitolu 5.7.1.

7.3 Podmíněné propuštění

Podmíněné propuštění je institut založený na tom, že osoba odsouzená k trestu odnětí svobody je propuštěna z výkonu trestu ještě před uplynutím celé doby uloženého trestu, a to pod podmínkou, že povede ve zkušební době řádný život, popř. splní další podmínky.¹⁸³ Základní myšlenkou tohoto institutu je předpoklad, že ne vždy je možno při ukládání trestu dopředu odhadnout, jaký vliv bude mít konkrétně stanovený trest na odsouzeného a je možné, že účelu trestu bude dosaženo již v průběhu jeho výkonu.¹⁸⁴ Zároveň je tento institut určitou motivací pro odsouzeného k pozitivní vnitřní změně jeho osobnosti, která je založena na tom, že pokud odsouzený vyhoví podmínkám spojeným s podmíněným propuštěním z výkonu trestu, nebude muset odpykat zbylou, dosud nevykonanou část trestu a navíc se bude aplikovat vyvrátitelná domněnka, že trest vykonal dnem podmíněného propuštění.¹⁸⁵

Obecným předpokladem podmíněného propuštění je skutečnost, že odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých

---

¹⁸² JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 3., aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012., s. 93

¹⁸³ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010., s. 65

¹⁸⁴ KUČERA, Pavel a Michal PTÁČEK. Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody. Trestní právo. 121120073-6, s. 3-6., s. 3

¹⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1077

povinností prokázal polepšení a je zde buď předpoklad, že v budoucnu povede řádný život (pozitivní prognóza jeho budoucího chování), nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného (§ 88 odst. 1 TZ). Vzhledem k těmto kritériím je před rozhodnutím o podmíněném propuštění třeba, aby byl odsouzený podroben zvlášť důkladnému odbornému, zejména pak psychologickému zkoumání, přičemž vhodné je rovněž průběžné zkoumání odsouzeného ve výkonu trestu. V rámci těchto zkoumání, je třeba zjistit nejen to, zda došlo ke změně osobnosti odsouzeného do té míry, že již před ním není nutné chránit společnost a jednotlivce, případně že se odsouzený po svém propuštění nedopustí další trestné činnosti, ale je třeba se zaměřit i na otázku, zda je odsouzený subjektivně schopen běžného života mimo věznici.¹⁸⁶ Soud by měl také rozlišit, kdy chování odsouzeného a plnění jeho povinností je pouze projevem adaptace na prostředí věznice a kdy jde o známky skutečných změn osobnosti. Podle § 88 odst. 3 TZ by měl soud také přihlížet k tomu, zda odsouzený včas nastoupil k výkonu trestu a zda částečně nebo zcela nahradil či jinak odčinil škodu nebo jinou újmu způsobenou trestným činem, popř. vydal bezdůvodné obohacení.

V případě odsouzení k trestu odnětí svobody na doživotí je podmíněné propuštění možné vzhledem k časové neurčitosti tohoto trestu po vykonání nejméně 20 let tohoto trestu, přičemž je zde stanovena podmínka, že s ohledem na okolnosti činu, za kterých byla osoba odsouzena, a povahu její osobnosti, nehrozí opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvlášť závažného zločinu (§ 88 odst. 5 TZ). Podmíněné propuštění tak mohou vyloučit buď určité závažné okolnosti spáchaného činu, nebo některé negativní povahové rysy osobnosti odsouzeného.¹⁸⁷ Doba dvaceti let má podle komentáře k trestnímu zákoníku být dostatečně dlouhá k tomu, aby byl trest odnětí svobody na doživotí dostatečně přísnou sankcí, ale aby zároveň poskytla určitou šanci i pachateli, jemuž byl uložen tento nejpřísnější trest.¹⁸⁸

Trestní zákoník v ustanovení § 54 odst. 4 dále upravuje možnost omezení podmíněného propuštění v případě ukládání trestu odnětí svobody na doživotí, kdy soud může zároveň rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou

---

¹⁸⁶ KUČERA, Pavel a Michal PTÁČEK. Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*. 121120073-6, s. 3-6., s. 4

¹⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 1090.

¹⁸⁸ *tamtéž*, s. 1091.

se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává. Jedná se tedy o výrazné zpřísnění tohoto trestu, které je však fakultativní. Podle komentáře k trestnímu zákonu může toto zpřísnění motivovat odsouzeného, aby svým chováním dosáhl přearazení do mírnějšího typu věznice, což je s ohledem na ustanovení § 57 odst. 4 písm. a) TZ, možné až po výkonu deseti let trestu odnětí svobody na doživotí. Podle J. Navrátilové je ale představa, že bude odsouzený motivován možností být podmíněně propuštěn po 30 letech a bude se tedy snažit o vhodné chování, nepravděpodobná, neboť v této formě se odsouzeným musí jevit, že jsou odsouzeni skutečně na doživotí. Vzhledem k většímu riziku útěku ve věznicích s mírným režimem pak k přearazení dochází a bude docházet velmi zřídka.¹⁸⁹

Co se týče procesní stránky, o podmíněném propuštění rozhoduje soud ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se trest vykonává, a to na žádost odsouzeného nebo i bez takové žádosti. (§ 331 odst. 1 TŘ) Návrh může podat i zájmového sdružení občanů, nabídne-li převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného (§ 331 odst. 2 TŘ). V případě, že je žádost odsouzeného zamítnuta, může ji opakovat teprve po uplynutí 6 měsíců od zamítavého rozhodnutí.

V případě, že soud rozhodne o podmíněném propuštění, stanoví zkušební dobu na 1 rok až 7 let, současně může nad odsouzeným vyslovit dohled nebo mu uložit přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život nebo aby se v určené části zkušební doby zdržoval ve svém obydlí (§ 89 odst. 1 TZ).

7.4 Pozitiva a negativa trestu odnětí svobody na doživotí

Pokud hovoříme o trestu odnětí svobody na doživotí jako o alternativě trestu smrti, lze říci, že je objektivně mírnější a má oproti trestu smrti několik pozitiv. Jako pozitivum se uvádí zejména, že:

- a) respektuje právo na život a nedotknutelnost fyzické integrity každého jedince;
- b) neznamená ireparabilní právní důsledek soudního rozhodnutí;

---

¹⁸⁹ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010., s. 66.

c) respektuje právo pachatele a povinnost státu poskytnou každému možnost resocializace.¹⁹⁰

U tohoto trestu však můžeme vnímat následující negativa:

- a) bezvýchodnost situace odsouzeného, která může vést k sebevraždám, k agresi, pokusům o útěk a k páchání trestné činnosti;
- b) nepříznivý vliv na psychiku odsouzených, který může vést k závažným duševním chorobám;
- c) nerovnost v postavení odsouzených, která je dána věkovými rozdíly a rozdílností šancí na propuštění, a která může vést ke konfliktním situacím;¹⁹¹
- d) možnost, že výkon trestu v důsledku institutu podmíněného propuštění, opustí nebezpečný pachatel;
- e) nemožnost odsouzeného dále trestat, pokud se dopustí trestného činu ve výkonu trestu.

Doživotní trest bez nároku na znovunabytí svobody se tedy může odsouzenému jevit jako zcela bezvýchodný. Faktorem, který tuto bezvýchodnost zmírňuje je možnost podmíněného propuštění, která zároveň stimuluje resocializaci odsouzeného. Dalším faktorem zmírňujícím bezvýchodnost může být udělení milosti. Problémem dále zůstává časová neohraničenost tohoto trestu, kdy odsouzený neví, jak dlouho bude jeho trest trvat, což může být v rozporu se základními lidskými právy. Kritici proto doživotí nazývají „sociálním trestem smrti“ nebo „trestem smrti na splátky“, neboť zatímco trest smrti ničí život najednou, doživotí tak činí postupně.¹⁹²

P. Vantuch tvrdí, že možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí po 20 letech nelze považovat za jednoznačné eliminování bezvýchodnosti doživotního trestu pro odsouzené; týká se to především odsouzených vyššího věku, pro které bude i 20 let bezvýchodnou dobou.¹⁹³

---

¹⁹⁰ KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995., s. 20

¹⁹¹ tamtéž, s. 22

¹⁹² SOLNÁŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009., s. 156

¹⁹³ VANTUCH, Pavel. Doživotní trest odnětí svobody a jeho výkon. Právo a zákonost. 4041992240-247, s. 240-247., s. 247.

Institut podmíněného propuštění doživotně odsouzených vězňů kritizuje např. i bývalý prokurátor a státní zástupce M. Antl. Ten ovšem nenapadá bezvýchodnost situace doživotně odsouzených, nýbrž možnost, že by se tímto způsobem dostali opět na svobodu pachatelé představující nebezpečí pro společnost. Zároveň podporuje tzv. absolutní doživotí, tedy doživotní trest bez možnosti podmíněného propuštění.

7.5 Představuje tedy tento trest dostatečnou alternativou?

Podle mého názoru ano. Především respektuje právo na život, zachovává možnost převýchovy pachatele a nenese sebou nevratné důsledky v případě pochybení justice.

Tento trest ale nahrazuje i některé vyzdvihované přednosti trestu smrti. Úspěšně dokáže nahradit eliminační funkci trestu smrti, jediným úskalím je možnost útěku doživotního vězně, ovšem toto riziko není v současnosti příliš vysoké a je tu prostor ho dále snižovat technickými zabezpečovacími prvky.

Dále má podle mne minimálně stejně silný odstrašující účinek jako trest smrti, u něhož byl vždy tento účinek přeceňován a nikdy nebyl zcela empiricky prokázán. Vidina strávení zbytku života ve věznici sama o sobě může odradit pachatele účinněji než smrt.

Pokud vezmeme v potaz i retribuční teorii, pak lze říci, že i pro pachatele nejzávažnějších trestných činů je tento trest dostatečnou odplatou, přičemž v některých případech může být pro pachatele i trestem přísnějším než trest smrti.

Otázkou ale zůstává, jak se vypořádat s negativními dopady tohoto trestu. Jedním z východisek může být důkladnější a komplexnější penitenciární péče. Komentář k trestnímu zákoníku k tomu např. uvádí: „*Pokud má být trest odnětí svobod na doživotí účinný a zároveň humánní, je třeba uplatnit při jeho výkonu kombinaci metod penitenciárních a léčebných s cílem dosáhnout rehabilitace odsouzeného po stránce fyzické, psychické i sociální.*“¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv., s. 736.

Ačkoliv má i tento druh trestu několik problematických momentů, kterými se bude třeba v budoucnu zabývat tak, aby doživotní trest odpovídal zásadě humanity sankcí, lze ho považovat za jak dostatečnou, tak i přijatelnou alternativu trestu smrti.

8. K úvahám de lege ferenda

V předchozích kapitolách jsem se snažil nastínit, jak se změnilo postavení trestu smrti v průběhu světových a českých dějin. Jelikož se nahlížení na tento druh trestu zásadně změnilo a trest smrti po mnoha staletích definitivně zmizel z našeho právního řádu, bylo třeba ho nahradit jiným trestem. Alternativou se stal trest odnětí svobody na doživotí, kterým jsem se zabýval v předchozí kapitole.

V této kapitole se tedy zamyslím nad možnostmi právní úpravy. S ohledem na můj postoj k trestu smrti je logické, že nebudu navrhopvat jeho znovuzavedení. To by ostatně bylo velice složité, jelikož je Česká republika vázána Listinou základních práv a svobod a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod včetně dodatkových protokolů č. 6 a 13 trest smrti neobnovit.

Pozornost proto budu věnovat převážně nesouladu veřejného mínění se současnou trestní politikou státu a úpravě trestu odnětí svobody na doživotí.

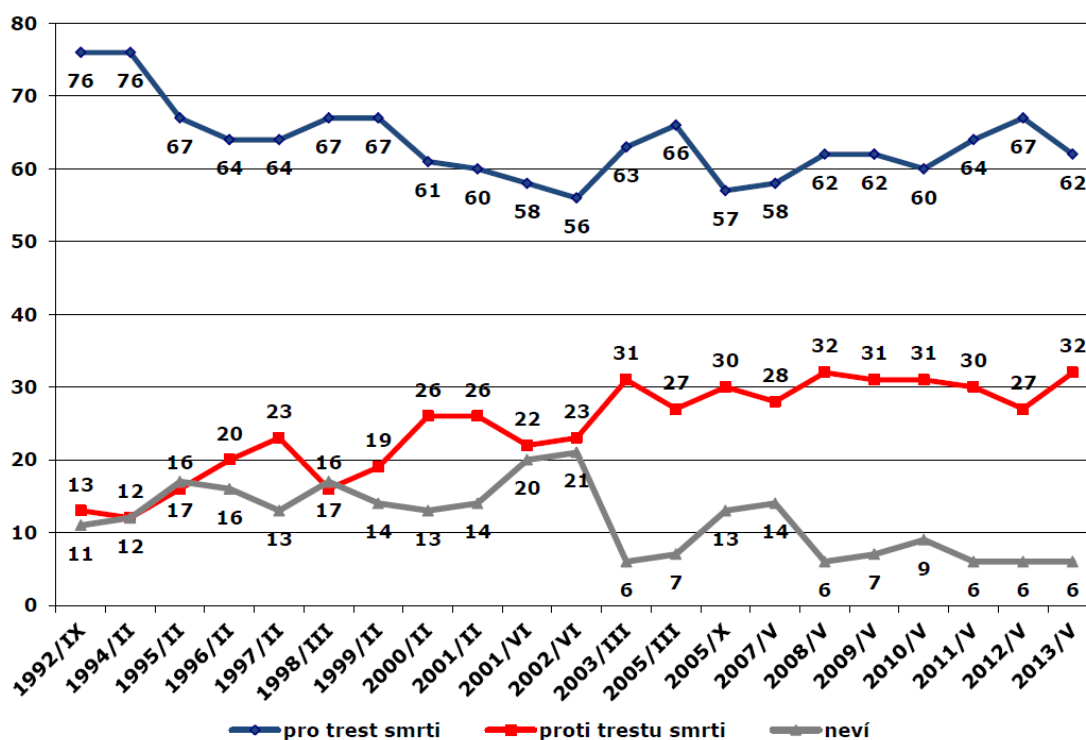
8.1. Trest smrti a veřejné mínění

Ačkoliv si myslím, že zrušení trestu smrti bylo správným krokem, s určitými výhradami k okolnostem, za jakých k tomu došlo, a že trest odnětí svobody na doživotí je mu plnou náhradou, je nutné konstatovat, že veřejné mínění je s tímto krokem v naprostém kontrastu. Z průzkumu veřejného mínění uskutečněného Centrem pro výzkum veřejného mínění v květnu roku 2012, vyplynulo, že 62 % dotazovaných se vyslovilo pro trest smrti a pouze 32 % dotazovaných proti existenci trestu smrti.

Názor na trest smrti	Počet respondentů v %
rozhodně má existovat	26
spíše má existovat	36
rozhodně nemá existovat	11
spíše nemá existovat	21
neví	6

O tom, že trest smrti „má rozhodně existovat“, jsou statisticky významně častěji přesvědčeni lidé s orientací na levý kraj politického spektra, zejména voliči KSČM. Stejný názor je obecně silněji zastoupen také u většinové české populace, která se deklaruje jako „nevěřící“. Lidé s vysokoškolským vzděláním se naopak častěji domnívají, že trest smrti „spíše nemá existovat“. Jednoznačně proti trestu smrti (tj. odpověď „rozhodně nemá existovat“) se častěji staví lidé se středopravou politickou orientací a lidé věřící, kteří se hlásí k Římskokatolické církvi.¹⁹⁵

Z dlouhodobého hlediska podpora trestu smrti osciluje kolem 60 % respondentů. Nejvyšší podporu měl trest smrti po jeho zrušení v 90. letech, kdy se pro něj vyslovilo až 76 % obyvatel. Ovšem zajímavostí je, že se postupně zvyšuje procento odpůrců trestu smrti (od roku 1992 se jejich počet zvýšil z 13 % na 32 %) a zároveň se snižuje počet občanů, kteří na nejvyšší trest nemají vyhraněný názor.

zdroj: CVVM

¹⁹⁵ Postoje občanů k trestu smrti – květen 2013. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2013 [cit. 2013-06-23]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7020/f3/ob130530.pdf>

Jsme tedy v situaci, kdy se většina občanů neztotožňuje se současnou trestní politikou, což považuji rozhodně za problém. To ovšem neznamená, že by se zákonodárce měl automaticky veřejným míněním řídit. Dodržování lidských práv nesmí být nikdy závislé na veřejném mínění.

Postoj veřejnosti k trestu smrti je zapříčiněn především nízkou informovaností veřejnosti, což je dáno do jisté míry i tím, že trest smrti byl zrušen bez patřičné veřejné diskuze. To lze dovodit i z vyšší podpory trestu smrti mezi občany s nižším vzděláním, kteří neznají potřebné informace o problematice trestu smrti a sami si je ani nezjišťují.

Proto by bylo na místě veřejnost důkladněji informovat o důvodech a cílech současné trestní politiky státu, a pokud možno ex post vysvětlit, jaké důvody vedly ke zrušení trestu smrti v roce 1990. Pozornost by se měla věnovat zejména odstranění příčin kriminality a trest smrti v tomto případě není řešením, naopak pozornost od příčin odvádí.

Povinností odpovědných představitelů by tak mělo být nejen veřejnosti naslouchat, ale také zajistit, aby byla veřejnost plně informovaná.

8.2 Úprava trestu odnětí svobody na doživotí

Po zrušení trestu smrti byl tento druh trestu nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí. Jak jsem uvedl v předchozí kapitole, i doživotní sebou nese určité kontroverze. Zde je tedy na místě zabývat se možnostmi jejich řešení.

Ohledně budoucí podoby trestu odnětí svobody na doživotí existují dva základní názorové směry. A to buď doživotí zcela zrušit, nebo ho naopak zpřísnit, tím že by byla vyloučena možnost podmíněného propuštění a doživotní trest by tak byl skutečně doživotním.

Po vzoru některých zemí jako např. Norsko, Španělsko či Portugalsko se nabízí možnost zcela zrušit i výjimečný trest. Já se ovšem domnívám, že by to nebyl krok správným směrem a že doživotí má i přes negativa, která jsou s ním spojena, své opodstatnění. Pokud bychom ho zrušili, vznikl by problém jak naložit s pachateli, kteří

jsou nepřevychovatelní a u kterých bude prognóza, že se po propuštění z výkonu trestu budou nadále dopouštět závažné trestné činnosti. To by znamenalo ohrožení bezpečnosti společnosti. Navíc při současné podpoře trestu smrti by se takový krok jistě neseťkal ze strany široké veřejnosti s pochopením.

Valná část veřejnosti volá po přísnějších sankcích a celkovém zpřísnění podmínek výkonu trestu. V této situaci by se tedy mohlo uvažovat o zrušení možnosti podmíněného propuštění u trestu odnětí svobody na doživotí. To by ale podle mého názoru nebyla správná cesta, jelikož tím bychom sebrali doživotně odsouzeným již zmíněnou motivaci k převýchově, a takové rozhodnutí by mělo více negativ (např. zvýšení kriminality ve věznicích) než pozitivních momentů. Je nutné, aby se zákonodárce nenechal strhnout voláním veřejnosti po větším zpřísnění sankcí a při stanovení trestní politiky státu postupoval obezřetně s ohledem na všechny možné důsledky.

Ze stejného důvodu by podle mne nebylo vhodné navyšovat dobu, po jejímž uplynutí lze žádat o podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí, která je v současnosti stanovena na 20 let. Naopak by tu mohl případně být prostor pro její snížení a to maximálně na 15 let, což by mohla být dostatečně dlouhá doba na převýchovu odsouzeného a v případě jejího úspěšné převýchovy by zároveň představovala dostatečný trest. Tento krok by mohl stimulovat motivaci odsouzeného k nápravě a eliminovat pocit bezvýchodnosti. Navrhované řešení nemá za cíl v první řadě zmírnit postih doživotně odsouzených či uvolnit více místa ve věznicích, nýbrž cílem tohoto řešení je snížit počet těch odsouzených, na jejichž straně by mohl být potenciál k převýchově, avšak tento by nebyl naplněn v důsledku jejich demotivace příliš dlouhou dobou strávenou ve výkonu trestu. Přiznávám, že takové případy budou spíše výjimečné, ale v rámci prosazování zásady humanity sankcí, je žádoucí podpořit převýchovu odsouzeného na úkor přísnosti trestu. Samozřejmě by tato změna neměla být na úkor ochrany společnosti, proto by bylo nutné zavést další opatření.

Abychom předešli situaci, kdy bude na svobodu propuštěn nebezpečný odsouzený, bude nutné zároveň průběžně a pečlivě zkoumat odsouzeného a jeho chování ve výkonu trestu, a to už od jeho počátku. V případě pochybností, že prognóza chování odsouzeného po jeho propuštění nebude příznivá, nebude podmíněně

propuštěn. Zároveň by bylo vhodné prodloužit lhůtu pro podání nové žádosti u doživotně odsouzených na nejméně 2 roky (v současnosti je lhůta obecně stanovena v trestním řádu na 6 měsíců). V případě vyhovění žádosti o podmíněné propuštění bych navrhoval stanovit zkušební dobu na minimálně 10 let s tím, že po dobu 5 let by nad podmíněně propuštěným byl obligatorně stanoven dohled.

Při důsledné práci soudů, penologů, vězeňských psychologů a dalších odborníků by tato změna neměla mít negativní vliv na bezpečnost společnosti. Naopak by mohla mít pozitivní dopad na snížení kriminality doživotně odsouzených a na jejich psychický stav.

Institutem, který považuji za postradatelný, je fakultativní možnost soudu rozhodnout o tom, že se doba strávená ve výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou nezapočítává do doby nutné pro podmíněné propuštění. Tento institut je v současnosti hojně využíván a jeho důsledkem je faktické prodloužení doby nutné pro podmíněné propuštění. Důsledkem je ještě vyšší demotivace odsouzených k nápravě. Domnívám se, že je vhodné na možnost nápravy usuzovat až po uložení trestu a započítí jeho výkonu, kdy lze nejdříve pozorovat výchovný účinek trestu na pachatele.

Zrušení tohoto institutu podporuje i J. Navrátilová, ta zároveň navrhuje tento institut pojmout jako zvláštní sankci pro případ, že odsouzený spáchá ve výkonu trestu odnětí svobody na doživotí zvlášť závažný trestný čin.¹⁹⁶ Tím by se částečně vyřešil problém jak dále doživotně odsouzené trestat.

Za zvážení by stálo zřídit specializované vězeňské zařízení pro doživotně odsouzené vězně s potřebným stavebně technickým zabezpečením. Současná praxe je taková, že doživotní trest je vykonáván v několika věznicích (Mírov, Valdice, Plzeň, Karviná, Rýnovice a Opava). Důsledkem této praxe je, že doživotně odsouzení vězni nejsou dostatečně odděleni od ostatních odsouzených. Podle statistik vězeňské služby vykonávalo v roce 2012 doživotní trest 44 odsouzených.¹⁹⁷ To je dostatečný počet pro vytvoření samostatného zařízení.

---

¹⁹⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010., s. 241

¹⁹⁷ Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2012. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2013-06-23]. Dostupné z:

V rámci tohoto zařízení by potom byli odsouzení diferenciováni podle nebezpečnosti a potenciálu k převýchově, podle jejich zařazení by se pak aplikovaly příslušné resocializační programy. Sjednocení výkonu doživotního trestu do jednoho zařízení by umožnilo individuální přístup k odsouzeným a tím by mohlo mít pozitivní dopad na převýchovu odsouzených.

Závěr

V této práci jsem se snažil zejména shrnout nejčastější a nejdůležitější argumenty odpůrců a zastánců trestu smrti a zároveň vyjádřit svůj názor na přípustnost trestu smrti. Musel jsem si odpovědět na otázky: Jaké jsou hlavní argumenty proti trestu smrti? Jaké argumenty trestu smrti naopak svědčí? Je tedy trest smrti za současných podmínek přijatelný?

Za hlavní argumenty proti trestu smrti jsem určil: neslučitelnost s právem na život, riziko justičního omylu, nemožnost nápravy pachatele a riziko zneužití. Za nejdůležitější argumenty, které trest smrti podporují, jsem potom určil: znovunastolení spravedlnosti, individuální prevenci, odstrašující účinek a ekonomickou výhodnost.

Všechny uvedené argumenty jsem se pokusil podrobně rozebrat, zohlednil jsem stanoviska zastánců i odpůrců nejvyššího trestu a ke každému argumentu jsem připojil vlastní pohled na věc.

Než jsem přistoupil k psaní této práce, považoval jsem se za přesvědčeného odpůrce trestu smrti. Po dokončení této práce se za odpůrce stále považuji, ale moje přesvědčení již není tak kategorické. V některých důvodech pro odmítnutí nejvyššího trestu se moje přesvědčení dokonce prohloubilo, ale některé jsem zavrhl. Většinu argumentů svědčících trestu smrti se mi povedlo vyvrátit či alespoň zpochybnit (nastolení spravedlnosti, odstrašení, ekonomická výhodnost), jako pádný argument jsem ale uznal individuálně preventivní účinek. Při komplexním pohledu na problém trestu smrti je pro mne tento trest za současných podmínek nepřijatelný.

K dotvoření celkového obrazu jsem se v dalších kapitolách snažil stručně zmapovat, jak se měnilo postavení trestu smrti ve společnosti v průběhu dějin a jakým způsobem se abolicionistické myšlenky promítli do mezinárodního práva. Blíže jsem se poté zaměřil na historii postavení a právní úpravy trestu smrti na našem území, včetně okolností za kterých byl trest smrti v naší zemi zrušen.

Dále jsem se musel věnovat i současnému postavení trestu smrti ve světě, popsat ve kterých zemích se ukládá, kolik poprav se v minulých letech uskutečnilo, které státy popravují nejvíce a jakými způsoby. Statistiky potvrdily trend postupné abolice trestu

smrti a snižování počtu poprav. Na vrcholu žebříčku států s nejvyšším počtem vykonaných poprav se po několik let drží Čína.

Moje zamyšlení nad přijatelností trestu smrti mne nakonec dovedlo k závěru, že takovýto druh trestu v současnosti přijatelný není. Dále jsem si ale musel ještě odpovědět na otázku: Existuje za tento trest nějaká alternativa? Jaké má výhody a nevýhody? A je alternativou dostatečnou?

V další části práce jsem se proto věnoval trestu odnětí svobody na doživotí, právní úpravou jeho ukládání, možností podmíněného propuštění a také pozitivy a negativy, které tento trest skýtá. Zde jsem došel k závěru, že doživotní trest svobody je v souladu s právem na život, umožňuje nápravu pachatele a nepředstavuje ireparabilní důsledek pochybení justice. Ale na druhou stranu může v odsouzeném vyvolat pocit bezvýchodnosti, což má další negativní důsledky na kriminalitu ve výkonu trestu nebo na sebevražednost, dále je tu riziko, že bude podmíněně propuštěn nebezpečný pachatel a v neposlední řadě je negativem též nemožnost odsouzeného na doživotí dále trestat, pokud se dopustí trestného činu ve výkonu trestu. I přes tato negativa jsem dospěl k závěru, že tento trest představuje dostatečnou alternativu trestu smrti.

Na závěr jsem se rozhodl se v této práci zamyslet nad možnostmi trestní politiky našeho státu a budoucí právní úpravy. S ohledem na to že byl trest smrti zrušen a sám jsem došel k závěru, že je nepřijatelný, rozhodl jsem se věnovat nesouladu mezi veřejným míněním a současnou trestní politikou. Proto jsem si položil následující otázky: Jaké je veřejné mínění o trestu smrti? Jaké jsou možné příčiny tohoto stavu? Jak situaci řešit? V současnosti se pro trest smrti přibližně vyslovuje 62% občanů a proti trestu smrti pouze 32 %. Trest smrti má tedy u nás značnou podporu, i když je tento trend mírně klesající. Za příčinu současného stavu veřejného mínění jsem označil především nízkou informovanost o problematice trestu smrti. Řešením by pak byla větší osvěta v této oblasti a důkladnější informování veřejnosti o trestní politice státu.

Zároveň jsem se rozhodl zabývat se současnými úskalími trestu odnětí svobody na doživotí. Tady jsem musel zodpovědět dvě otázky: Lze řešit negativa trestu odnětí svobody na doživotí? Popřípadě jakým způsobem? Zde jsem došel k závěru, že by nebylo vhodné vypustit institut podmíněného propuštění u doživotního trestu, naopak

spíše zmírnit jeho podmínky. Toto opatření by si ale zároveň žádalo důslednější sledování chování odsouzeného ve výkonu trestu a vývoje jeho osobnosti. Dále bych omezil fakultativní možnost soudu rozhodnout o tom, že se doba strávená ve výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou nezapočítává do doby nutné pro podmíněné propuštění, pouze jako sankci za páčání další trestné činnosti ve výkonu trestu. Posledním návrhem de lege ferenda je vytvoření specializovaného vězeňského zařízení pro doživotně odsouzené. Všechny tyto návrhy by měly přispět k humanizaci trestu odnětí svobody na doživotí.

Po zvážení všech okolností jsem tedy došel k závěru, že i přes současné volání po obnově trestu smrti, by tento trest měl patřit pouze historii a jeho obnovu si dokážu představit jen za zcela mimořádných okolností. Proto považuji zrušení nejvyššího trestu v našem státě za správný krok. Věřím, že současný trend, kdy každoročně klesá počet státních vykonávajících trest smrti, bude i nadále pokračovat a celospolečenský vývoj jednoho dne dospěje k jeho definitivnímu zrušení, ale to je otázka vzdálenější budoucnosti. V Evropě a dalších státech, kde byl trest smrti zrušen, by se zákonodárci měli soustředit na příčiny závažné trestné činnosti a pracovat na posílení prevence kriminality a na zdokonalení stávajících druhů trestů, zejména pak doživotního trestu.

Seznam použité literatury

Učebnice

JELÍNEK, Jiří, Karel BERAN, Jana NAVRÁTILOVÁ a Jiří ŘÍHA. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

KRATOCHVÍL, Vladimír a Pavel ŠTURMA. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, xl, 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

KUKLÍK, Jan. Vývoj československého práva 1945-1989. Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6.

MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4., přeprac. vyd., (v nakl. Leges vyd. první). Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MÍŘIČKA, August. Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní. Praha: Všehrd, 1934, xvi, 413 s.

NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jiří JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. Trestní právo hmotné. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2003, 435 s. ISBN 80-86395-73-1.

NOVOTNÝ, Oto a Josef ZAPLETAL. Kriminologie. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008, 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

SIVÁK, Florián a Karel MALÝ. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. 2. přeprac. dopl. vyd. Jinočany: H&H, 1993, 533 s., tab., rejstř., obr. příl. ISBN 80-85467-61-5.

SOLNAŘ, Vladimír. Československé trestní právo. 1. vyd. Praha: Orbis, 1964, 321 s.

SOLNAŘ, Vladimír. Tresty a ochranná opatření. 1. vyd. Praha: Academia, 1979, 216 s.

SOLNAŘ, Vladimír, Jaroslav FENYK, Dagmar CÍSAŘOVÁ a Marie VANDUCHOVÁ. Systém českého trestního práva. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

VANĚČEK, Václav. Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. 3. dopl. a přeprac. vyd. Praha, 1975, 581 s.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 2. upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8.

Monografie

BECCARIA, Cesare a Pavel HOLLÄNDER. O zločinoch a trestoch. Vyd. 1. Bratislava: Kalligram, 2009, 125 s. ISBN 978-80-8101-252-5.

KABÁTOVÁ, Hana. Benešovy dekrety: nejvýznamější dokumenty v plném znění. Pardubice: Filip Trend Publishing, 2002, 135 s. ISBN 80-86282-21-x.

BESTOVÁ, Cornelia C. Trest smrti v česko-německém porovnání. Brno: Doplněk, 1998, 177 s. ISBN 80-85765-56-X.

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009, 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.

DRBOHLAV, Andrej. Etopedie I.: Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005, 151 s. ISBN 80-7041-163-5

DWYER, Jim, Peter NEUFELD a Barry SCHECK. Actual innocence: five days to execution and other dispatches from the wrongly convicted. 1st ed. New York: Doubleday, c2000, xvii, 297 s. ISBN 0-385-49341-x.

FICO, Robert. Trest smrti. Bratislava: Kódexpress, 1998, 109 s. ISBN 80-967943-8-8.

FICO, Robert. Trest smrti v československom trestnom práve (a súvisiace medzinárodné aspekty): záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1991, 80 s.

FICO, Robert. Účel trestu (filozofické, penologické a právne východiska) záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1992, 36 s.

FOUCAULT, Michel. Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000, 427 s. ISBN 80-86019-96-9.

FRANCEK, Jindřich. Zločin a trest v českých dějinách. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 1999, 463 s. ISBN 80-86182-91-6.

HAMERSKÝ, Milan J. Přijatelnost trestu smrti: otázky a odpovědi: názory osobností. Vyd. 1. Brno: Bachant, 2001, 106 s. ISBN 80-902631-7-8.

HOOD, Roger. The death penalty: a world-wide perspective. 2nd rev. and up-dated ed. Oxford: Clarendon Press, 1996, xiii, 307 s. ISBN 0-19-826281-7

HUCKLESBY, Anthea a Azrini WAHIDIN. *Criminal justice*. New York: Oxford University Press, 2009, xxv, 373 s. ISBN 01-992-1554-5.

IMBERT, Jean. Trest smrti. Bratislava: Archa, 1994, 124 s. ISBN 80-7115-064-9.

INCIARDI, James A. Trestní spravedlnost: ústavní principy trestního práva, trestního řádu a nápravné výchovy. Praha: Victoria Publishing, 1994, XVII, 795 s. ISBN 80-85605-30-9.

JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 3., aktualiz. vyd. podle stavu k 1.10.2012. Praha: Leges, 2012, 1301 s. ISBN 978-80-87576-29-8.

KALVODOVÁ, Věra. Trest odnětí svobody na doživotí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 92 s. ISBN 80-210-1197-1.

KRČÁLOVÁ, Zdenka. *Justiční Omyly*. Brno, 2011. 52 s. Diplomová práce.

Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra právní teorie. Vedoucí práce Martin Škop. Dostupné také z:

<http://is.muni.cz/th/171574/pravf_m/Justicni_omyly_DP_finalni_verze.pdf>

LATA, Jan. Účel a smysl trestu. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, 114 s. ISBN 978-80-86920-24-5.

LEPAŘ, Mojmír. Trestní zákon se změnami a dodatky a zákon o obraně státu. 13. rozš. vyd. Praha: Grégr a syn, 1938, 275 s.

LIŠKA, Otakar. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006, 294 s. ISBN 80-86621-09-x.

LYONS, Lewis. Historie trestu. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svojtka & Co., 2004. 190 s. ISBN 80-7352-021-4

MONESTIER, Martin. Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Aktualiz. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2001, 407 s. ISBN 80-86182-05-3.

NAVRÁTILOVÁ, Jana. Výjimečný trest. Vyd. 1. Praha: Leges, 2010, 256 s. ISBN 978-80-87212-41-7.

NOVOTNÝ, Oto. O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti. 2. vyd. Praha: Academia, 1969, 252 s.

SOLNAŘ, Vladimír. Československý trestní řád platný v Čechách na Moravě a ve Slezsku: (s vedlejšími předpisy, které jej doplňují). Praha: nákladem spolku českých právníků "Všehrd", 1932, 377 s.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 2 sv. (xvi, 1450, xiv s., s. 1451-3586). ISBN 978-80-7400-428-5.

TOLAR, Jan. Trestní zákon a předpisy souvisící. 3. podstatně přeprac. vyd. Praha: Panorama, 1985, 455 s.

VAN DEN HAAG, Ernest. The Death Penalty Once More in: SARAT, Austin. The death penalty: influences and outcomes. Aldershot: Ashgate, 2005, 1 sv. ISBN 0-7546-2400-5.

WAGNEROVÁ, Eliška. Listina základních práv a svobod: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, xxv, 906 s. ISBN 978-80-7357-750-6

ZIMEK, Josef. Právo na život: (vybrané otázky související se základním právem člověka - právem na život). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 36 s. ISBN 80-210-1140-8.

Časopické články

KUČERA, Pavel a Michal PTÁČEK. Několik poznámek k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody na doživotí a přerušení výkonu trestu odnětí svobody. *Trestní právo*. 121120073-6, s. 3-6.

LIPŠIC, Daniel. Trest smrti – áno či nie?. *Trestní právo*. 126200842-47, s. 42-47.

MALÍŘ, Jan. Nový protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod - na cestě k absolutnímu odstranění trestu smrti z právních řádů Evropy. *Trestněprávní revue*. 282003221-223, s. 221-223.

REPÍK, Bohumil. Ke stavu diskusí o trestu smrti. *Právník*. 12961990575-580, s. 575-580.

VÁLKOVÁ, Helena. K otázce trestu smrti z pohledu zahraničních zkušeností. *Socialistická zákonnost*. 3841990177-185, s. 181.

VÁLKOVÁ, Helena. Zamyšlení nad seminářem k otázce zrušení či ponechání trestu smrti v československém právním systému. *Právník*. 12991990828-829, s. 828-829.

VANTUCH, Pavel. Doživotní trest odnětí svobody a jeho výkon. *Právo a zákonnost*. 4041992240-247, s. 240-247.

Elektronické zdroje

Abolitionist and retentionist countries. AMNESTY INTERNATIONAL. *Amnesty International* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z:

<<http://www.amnesty.org/en/death-penalty/abolitionist-and-retentionist-countries>>

Cost. NATIONAL COALITION TO ABOLISH THE DEATH PENALTY. *National Coalition to Abolish the Death Penalty* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://www.ncadp.org/index.cfm?content=24>

Death Penalty. COUNCIL OF EUROPE. COE Hub [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://hub.coe.int/web/coe-portal/what-we-do/human-rights/death-penalty>>

Death sentences and executions 2012. In: *Amnesty International* [online]. Amnesty International Publications, 2012 [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ACT50/001/2013/en/bbfea0d6-39b2-4e5f-a1ad-885a8eb5c607/act500012013en.pdf>>

Facts & Figures. NATIONAL COALITION TO ABOLISH THE DEATH PENALTY. *National Coalition to Abolish the Death Penalty* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.ncadp.org/index.cfm?content=5>>

Know The Cases. INNOCENCE PROJECT. *Innocence Project* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <<http://www.innocenceproject.org/know>>

Postoje občanů k trestu smrti – květen 2013. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2013 [cit. 2013-06-23]. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7020/f3/ob130530.pdf>

Protocol No. 6: Chart of signatures and ratifications. COUNCIL OF EUROPE. *Treaty Office* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=114&CM=7&DF=&CL=ENG>>

Protocol No. 13: Chart of signatures and ratifications. COUNCIL OF EUROPE. *Treaty Office* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=187&CM=7&DF=&CL=ENG>>

Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty. UNITED NATIONS. *United Nations Treaty Collection* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-12&chapter=4&lang=en>.

Signatories and Ratifications. ORGANIZATION OF AMERICAN STATES. *Department of International Law* [online]. [cit. 2013-06-03]. Dostupné z: <<http://www.oas.org/juridico/english/Sigs/a-53.html>>.

Smart on Crime: Reconsidering the Death Penalty in a Time of Economic Crisis. In: *Death Penalty Information Center* [online]. 2009 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <<http://www.deathpenaltyinfo.org/documents/CostsRptFinal.pdf>>

Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2012. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2013-06-23]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka%202012.pdf>

Trest smrti. In: *Pražský studentský summit* [online]. AMO, 2009 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.studentsummit.cz/data/1258284348700BRG_HRC_Trest_smrti.pdf>.

Právní předpisy

Zákon č. 117/1852, ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 19/1855 ř. z., vojenský trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákon o zločinech a přečinech, zákonný článek V/1878 uherského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 119/1873 ř.z. trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon č. 134/1885 ř.z. o třaskavinách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1934 Sb. z. a n., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb. II, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, ve znění pozdějších předpisů

Dekret presidenta republiky č. 17/1945 Sb. II, o Národním soudu

Vládní nařízení č. 217/1946 Sb.

Nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Zb. n. SNR

Zákon č. 165/1946 Sb. o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich.

Zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky.

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 63/1956 Sb.

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 40/1961 Sb., trestní zákon., ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 41/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/1973 Sb.

Zákon č. 175/1990 Sb.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Trest smrti – Shrnutí

Jako téma své diplomové práce jsem zvolil trest smrti. Trest smrti je fenomén, který lidstvo provází od nejstarších dob, kdy byl nejpoužívanějším trestem. Ačkoliv je nejvyšší trest v současnosti na ústupu a v mnoha státech světa byl již zrušen, je to stále téma, které vzbuzuje vášnivé diskuze. V České republice byl trest smrti zrušen před více než dvaceti lety, většina obyvatel ale v průzkumech veřejného mínění volá po jeho obnově. Proto jsem se rozhodl v této práci vypořádat především s otázkou přijatelnosti trestu smrti a dále pracovat s alternativami tohoto trestu, které nabízí náš právní řád.

V úvodu mé práce jsem určil okruh dílčích témat, kterým se budu dále věnovat, a položil si otázky, na které bych měl v průběhu práce odpovědět. Celá diplomová práce je rozdělena do osmi hlavních kapitol, které se dále dělí do podkapitol.

V první kapitole se věnuji pojmu a účelu trestu jako takového. Shrnuji zde historické teorie o účelu trestání, a to jak teorie retribuční, utilitární, tak i teorie smíšené. V poslední podkapitole pak popisují účel trestu v současném českém trestním právu.

V druhé kapitole pak stručně charakterizují trest smrti i s využitím poznatků o účelu trestu z předchozí kapitoly.

Třetí nejrozsáhlejší kapitola se věnuje ústřednímu tématu celé práce a tou je přijatelnost trestu smrti. V první podkapitole představují nejčastější argumenty odpůrců trestu smrti spolu se svým názorem, ve druhé podkapitole naopak představují nejčastější argumenty zastánců trestu smrti, opět i s vlastním názorem. Ve třetí podkapitole pak přináším ucelený pohled na problematiku přijatelnosti trestu smrti a pokouším se zodpovědět hlavní otázku, kterou jsem si stanovil v úvodu.

Čtvrtá kapitola nahlíží na trest smrti v kontextu světových dějin od nejstarších dob až po současnost. Zvláště se zde věnuji abolicionistickému hnutí v 18. a 19. století a přijetí nejvýznamnějších mezinárodních dokumentů, které byly důvodem zrušení trestu smrti v mnoha státech světa.

Pátá kapitola se zaměřuje na historický vývoj trestu smrti na našem území včetně vývoje právní úpravy, zde se zabývám především trestními kodexy a dalšími předpisy, podle kterých se ukládal trest smrti v Československu.

Šestá kapitola přibližuje postavení trestu smrti v současném světě. Uvádím zde přehled zemí, které trest smrti vykonávají, a přehled zemí, kde byl trest smrti zrušen de iure a de facto, statické údaje o vykonaných trestech smrti v roce 2012. Na závěr kapitoly popisují stav ratifikace nejdůležitějších mezinárodních úmluv, které trest smrti zakazují.

Sedmá kapitola se zabývá trestem odnětí svobody na doživotí, který v našem právním řádu představuje alternativu za zrušený trest smrti. V jednotlivých podkapitolách se zabývám jeho základní charakteristikou, podmínkami ukládání tohoto trestu, institutem podmíněného propuštění, pozitivy a negativy doživotního trestu a také se snažím odpovědět na otázku, zda je tento trest dostatečnou alternativou.

V poslední osmé kapitole se pak zamýšlím nad směřováním trestí politiky státu a nad možnostmi právní úpravy doživotního trestu. Zde se snažím přinést řešení rozporu mezi veřejným míněním a trestní politikou státu a také řešení problematických aspektů doživotního trestu.

V závěru pak popisují otázky, kterými jsem se musel v jednotlivých kapitolách zabývat a shrnuji dílčí závěry, ke kterým jsem v průběhu zpracovávání diplomové práce došel.

Death Penalty – Summary

As the theme of my thesis, I've chosen the death penalty. The death penalty is a phenomenon that accompanies mankind from the earliest time. Although the capital punishment is currently on decline and it has been abolished in many countries of the world, it is still a topic that arouses passionate debate. In the Czech Republic, the death penalty was abolished more than twenty years ago, but the majority of the population in the opinion polls calling for its renewal. Therefore I decided to mainly deal with the question of the acceptability of the death penalty, and to work with the alternatives offered by our legal system.

In the introduction of my thesis I've determined the range of subtopics, which I will pursue and I have asked the questions that I had during work to answer. The whole thesis is divided into eight main chapters, which are further divided into subchapters.

The first chapter is devoted to the concept and purpose of the punishment. The first subchapter deals with the concept of punishment. I summarize here the historical theories about the purpose of punishment, both retributive theory, utilitarian theory and combined theories. In the last subchapter I describe the purpose of punishment in today's Czech criminal law.

The second chapter briefly describes the death penalty, using knowledge of the purpose of punishment from the previous chapter.

The third most extensive chapter is devoted to the central theme of the whole thesis, and that is the acceptability of the death penalty. In the first subchapter I present the most common arguments against the death penalty with my own opinion, in the second subchapter on the other hand I present the most common arguments of the proponents of the death penalty and again with my opinion. In the third subchapter I bring a comprehensive perspective on the acceptability of the death penalty, where I try to answer the main question that I've asked in the introduction.

The fourth chapter looks at the death penalty in the context of world history from ancient times to the present. Special attention is devoted to the abolitionist movement in the 18th and 19th century and the adoption of the most important

international conventions that were the reason for the abolition of the death penalty in many countries around the world.

The fifth chapter focuses on the historical development of the death penalty in Czech countries, including the development of the legislation. Here I deal mainly with criminal codes and other regulations under which was imposed the death penalty in Czechoslovakia.

The sixth chapter describes the status of the death penalty in the world today. I present here an overview of countries that carry the death penalty, and a list of countries where the death penalty was abolished de jure and de facto, and also the static data on death sentences in 2012. Last subchapter describes the status of ratification of key international conventions which prohibit the death penalty.

The seventh chapter deals with the punishment of life imprisonment, which in our legal system represents an alternative to the death penalty. In each subchapter I describe its basic characteristics, conditions imposing that sentence, parole, positives and negatives of life imprisonment and also try to answer the question of whether this punishment is sufficient alternative.

In the eighth chapter I consider the direction of state policy essences and possibilities of regulation of the life sentence. Here I try to provide solutions to the discrepancy between public opinion and criminal policy of the state and also solutions to the controversies of a life imprisonment.

In conclusion, I describe the issues that I had to deal with in individual chapters and summarize the partial conclusions which I have made during the writing of my thesis.

Klíčová slova – Key words

ČJ

Trest smrti

Poprava

Trest odnětí svobody na doživotí

AJ

Death Penalty

Execution

Sentence of Life Imprisonment